ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ
ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 2018, Νο 130, τιμή: 4€

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗ ΝΕΑ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ
Η Αριστερά στη μεταμνημονιακή εποχή



- Οι αγώνες και η Αριστερά στη "μεταμνημονιακή" περίοδο
- Ντόναλντ Τραμπ – Η σήψη της κυρίαρχης τάξης • Ο αντιφασιστικός Σεπτέμβρης
- Αντίσταση στο σχολείο της αγοράς • Μαρξισμός και Ψυχική Υγεία
- Πόλεμος και Επανάσταση στα Βαλκάνια • Τα εργατικά συμβούλια στη Δύση

ΤΕΥΧΟΣ 130

Σεπτέμβρης - Οκτώβρης 2018

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**
Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου
Σύνταξη: Κώστας Βλασόπουλος, Αργυρή Ερωτοκρίτου, Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Κώστας Σαρρής, Εξώφυλλο, Σελιδοποίηση: Γιάννης Κούβαρης, Παντελής Γαβριηλίδης, Υπεύθυνη διακίνησης: Ελεάννα Τσώλη, 210 5247140, Κεντρική διάθεση, σελιδοποίηση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14, Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, ISSN: 2241-7176
Για επικοινωνία: sosialismosapotakato@gmail.com www.socialismfrombelow.gr



Απεργιακή συγκέντρωση των εργατών στην Cosco.

Οι αγώνες και η Αριστερά στη “μεταμνημονιακή” περίοδο

Ο Πάνος Γκαργκάνας γράφει για την αριστερή εναλλακτική απέναντι στις δεξιές επιλογές του Μητσοτάκη και του Τσίπρα

Ποια είναι τα κυριότερα μέτωπα στα οποία θα αναμετρηθούν οι πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις στη νέα περίοδο που άνοιξε με τη λήξη του τρίτου μνημόνιου; Αυτό είναι το ζήτημα που απασχολεί όλα τα κομματικά επιτελεία μετά την 21 Αυγούστου. Καμιά από τις συγκρούσεις που άνοιξαν μέσα στη σκληρή οκταετία των μνημονίων δεν έχει κλείσει. Τα μνημόνια εξακολουθούν να υπάρχουν και σαν νομικό οπλοστάσιο σε βάρος της εργατικής τάξης και σαν εποπτεία από ΕΕ και ΔΝΤ για την πορεία της οικονομίας και σαν κυρίαρχη διαχείριση για το χρέος που παραμένει σε επίπεδα υψηλότερα σήμερα από το 2010.

Όμως, πάνω στο έδαφος των μνημονιακών συγκρούσεων της προηγούμενης περιόδου, αναδεικνύονται νέες προκλήσεις που απαιτούν απαντήσεις στο επόμενο διάστημα. Ένα πρώτο ζήτημα είναι τα βάρη που συσσωρεύονται από τη μακρόχρονη λιτότητα. Όπως έδειξε με τραγικό τρόπο η πολύνεκρη καταστροφή στο Μάτι (αλλά και η τραγωδία με την κατάρρευση της γέφυρας στη Γένοβα), οι περικοπές που σακάτεψαν τις κοινωνικές υπηρεσίες του κράτους αφήνουν μια φονική κληρονομιά που δεν είναι πίσω μας αλλά μπροστά μας.

Δεύτερη μεγάλη πρόκληση είναι οι νέες επιπτώσεις από τη διεθνή οικονομική αναταραχή που αντί να κοπάσει επιδεινώνεται. Τα επιτόκια του δανεισμού από τους μηχανισμούς της Τρόικας δεν ήταν το μεγάλο επίδικο στην προηγούμενη φάση (ήταν οι όροι που τα συνόδευαν), ενώ τώρα γίνονται κεντρικό θέμα μέσα σε ένα περιβάλλον με επαναλαμβανόμενους πανικούς στις διεθνείς χρηματαγορές.

Και βέβαια, ανοίγει ένα κεφάλαιο που δεν υπήρχε την εποχή των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού

αλλά παίρνει κεντρική θέση στην περίοδο των υπερπλεονασμάτων που έχουν θεσμοθετηθεί από τώρα μέχρι το ...2060. Πού θα κατευθυνθούν αυτά τα «πλεονάσματα», σε κίνητρα για τους καπιταλιστές ή στην αντιστροφή της λιτότητας; Είναι τρομερά προκλητικό να εμφανίζονται σχέδια για ανακούφιση των επιχειρήσεων από τα φορολογικά βάρη την ώρα που ο πληθυσμός θρηνεί νεκρούς από τα βάρη που έπεσαν και συνεχίζουν να πέφτουν στις πλάτες του.

Ας πάρουμε, όμως, τα πράγματα με τη σειρά.

Μια φονική κληρονομιά

Κανένας, ακόμη και ο πιο φανατικός απολογητής της κυβέρνησης, δεν μπορεί να αρνηθεί ότι η λεγόμενη «μεταμνημονιακή» εποχή κουβαλάει όλες τις δεσμεύσεις των μνημονίων. Η υποχρέωση για εμφάνιση πρωτογενούς πλεονάσματος στον προϋπολογισμό ύψους 3,5% άμεσα και 2,5% σε βάθος δεκαετιών σε συνδυασμό με μια εποπτεία από τους «θεσμούς» που έχουν στα χέρια τους το όπλο της επιβολής κυρώσεων (αναστολή ρυθμίσεων για το χρέος) σε περίπτωση αποκλίσεων από τους στόχους, όλα αυτά συνοψίζουν παραστατικά τη συνέχεια από τα προηγούμενα. Ακόμη και ο Αλέξης Τσίπρας από την Ιθάκη δεν ήταν δυνατό να ξεφύγει από αυτές τις αλήθειες.

Αλλά το πόσο χειρότερα γίνονται τα πράγματα με κάθε χρόνο που περνάει κάτω από τέτοιες συνθήκες, αυτό παραμένει μια διάσταση κρυμμένη ακόμα και μετά από όσα έγιναν στο Μάτι. Η Νέα Δημοκρατία και η συγχορδία των ΜΜΕ που την στηρίζουν αποφεύγουν τη συζήτηση για τις αιτίες και περιορίζονται στο πότε έμαθε ο ένας ή ο άλλος υπουργός για την ύπαρξη νεκρών. Η κυβέρνηση μιλάει για την κλιματική αλλαγή και για την αυθαίρετη δόμηση αλλά αποφεύγει συστηματικά το θέμα των περικοπών που έκαναν την Πυροσβεστική ανήμπορη να αντιμετωπίσει τη φωτιά.

Αξίζει να σταθούμε σε αυτό το ζήτημα. Σύμφωνα με την Εργατική Αλληλεγγύη εκείνων των ημερών:

«Μέχρι αργά το μεσημέρι [της 23 Ιούλη] στο επίκεντρο των προσπαθειών της Πυροσβεστικής ήταν η Κινέτα στη Δυτική Αττική όπου η φωτιά έκαιγε ήδη οικιστική περιοχή.

Αυτό που συνέβη, όταν ξέσπασε η δεύτερη μεγάλη πυρκαγιά, είναι ότι ΔΕΝ υπήρχαν οι απαραίτητες δυνάμεις για να την σταματήσουν έγκαιρα.

Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε στην εφημερίδα Financial Times, αξιωματικός της Πυροσβετικής, οι περισσότερες δυνάμεις βρίσκονταν στην Κινέτα στη Δυτική Αττική «δίπλα σε ένα μεγάλο διυλιστήριο πετρελαίου», όταν ξέσπασε η δεύτερη φωτιά στην Ανατολική Αττική: «Όλα συνέβησαν πολύ γρήγορα, ο άνεμος άλλαξε προς το Μάτι και δεν υπήρχε αρκετός χρόνος να μεταφέρουμε δυνάμεις στην άλλη πλευρά της Αττικής».

Το άρθρο συνεχίζει προσθέτοντας: *«Η ελληνική πυροσβεστική είχε προειδοποιήσει την κυβέρνηση νωρίτερα αυτό το χρόνο ότι οι βαθιές περικοπές που έχουν γίνει στη διάρκεια της οκτάχρονης οικονομικής κρίσης έχουν αφήσει τις υπηρεσίες απροετοίμαστες να αντιμετωπίσουν δύο μεγάλες φωτιές ταυτόχρονα».*[1]

Η Καθημερινή ανήκει στην κατηγορία των εφημερίδων που κατασκευάζουν νεοφιλελεύθερους μύθους για να στηρίξουν τον Κυριάκο Μητσοτάκη. Αλλά και αυτή σε ρεπορτάζ που στηρίζεται σε στοιχεία της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Εγκλημάτων Εμπρησμού ενισχύει την εικόνα των αδυναμιών της Πυροσβεστικής: *«Το περιπολικό της Πυροσβεστικής που ήλεγχε την περιοχή [εκεί που ξεκίνησε η φωτιά] και ενδεχομένως να είχε πιάσει ταχύτερα την πυρκαγιά, είχε πάρει εντολή να μετακινηθεί στη φωτιά της Κινέτας» ... «Την ώρα που εκδηλώθηκε η πυρκαγιά στην Πεντέλη, οι δυνάμεις της Πυροσβεστικής στην Ανατολική Αττική ήταν μειωμένες έως και κατά 50% καθώς σημαντικός αριθμός από πυροσβέστες και υδροφόρες είχαν πάρει εντολή να συνδράμουν στο μέτωπο της Κινέτας» ... «Στελέχη της Πυροσβεστικής διευκρινίζουν ότι για να επανδρώσουμε όλες τις υδροφόρες όπως προβλέπεται σε συνθήκες μερικής επιφυλακής είχαμε ήδη από νωρίς καλέσει στην υπηρεσία μας το σύνολο του προσωπικού μας»* (δηλαδή δεν υπήρχε άλλο προσωπικό για να ανέβουν σε γενική επιφυλακή αντί για μερική) ... *«Το ιδιόκτητο ελικόπτερο της Πυροσβεστικής ΒΚ-117, μόλις δέκα λεπτά μετά την άφιξή του στην Ανατολική Αττική από την Κινέτα έμεινε από καύσιμα και επέστρεψε στη βάση του».*[2]

Το καταστροφικό έργο των περικοπών σε αυτόν τον τομέα ξεκινάει από παλιά και συγκεκριμένα η μεταφορά της ευθύνης πυροπροστασίας από τη Δασική Υπηρεσία στην Πυροσβεστική έγινε το 1997, για δημοσιονομικούς λόγους σε μια περίοδο που η χώρα ετοιμαζόταν να μπει στην ευρωζώνη. Αυτά που ακολούθησαν ήταν αγώνες των εποχικών δασοπυροσβεστών για να μείνουν στη δουλειά κόντρα στις απολύσεις, οι οποίες κορυφώθηκαν το 2011 με την κατάργηση 4.000 κενών θέσεων μόνιμου προσωπικού στην Πυροσβεστική. Το 2017 ο προϋπολογισμός είχε φτάσει να δίνει μόλις δέκα εκατομμύρια για πρόληψη πυρκαγιών και 397 εκατομμύρια συνολικά για την Πυροσβεστική. Όπως κατήγγειλε ο Δημήτρης Βλάχος, αρχιπυροσβέστης και μέλος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ενώσεων Υπαλλήλων Πυροσβεστικού Σώματος, σε εκδήλωση του ΚΚΕ με θέμα "Πυρασφάλεια και Δασοπροστασία": *«Από το 2010 μέχρι σήμερα, οι κυβερνήσεις στερούν από το Πυροσβεστικό Σώμα 120 εκατομμύρια ευρώ κατά μέσο όρο κάθε χρόνο, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να καλύψει ούτε τις στοιχειώδεις ανάγκες του».*

Οι συνέπειες από την περικοπή των δαπανών για τις κοινωνικές

υπηρεσίες του κράτους δεν σταθεροποιούνται όταν σταθεροποιηθεί η χρηματοδότηση σε χαμηλότερα επίπεδα. Αντίθετα, οι συνέπειες συσσωρεύονται χρόνο με το χρόνο και εκδηλώνονται καταστροφικά. Όπως παρατηρεί η Ελένη Πορτάλιου:

«Η Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας, που αντικαταστάθηκε με τις εξαγγελίες του πρωθυπουργού από την Εθνική Υπηρεσία Διαχείρισης Έκτακτων Αναγκών, εμπεριείχε στον τίτλο της την πολιτική υποχρέωση του κράτους να προστατεύει τους πολίτες από ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως πυρκαγιές, πλημμύρες, σεισμούς. Πρωτίστως περιλαμβάνει το ύψιστο δικαίωμα προστασίας της ανθρώπινης ζωής που δικαιούται κάθε άνθρωπος -πολίτης αυτής της χώρας ή ξένος. Αυτή την προστασία δεν εγγυήθηκε το ελληνικό κράτος διαχρονικά γιατί δεν επένδυσε σε αξίες και σε «αφανείς» υπηρεσίες που γίνονται ορατές μόνο τη στιγμή της κρίσης.

Η σημερινή κυβέρνηση δεν άλλαξε αυτή την κατάσταση γιατί οι νεοφιλελεύθερες μνημονιακές πολιτικές επιβάλλουν λιγότερο κράτος, δηλαδή συρρικνωμένες ή/και διαλυμένες κοινωνικές δομές για τη στήριξη και την προστασία των πολλών. Η υποβάθμιση της πυροσβεστικής, της αρμόδιας για τις φυσικές καταστροφές υπηρεσίας της αστυνομίας, των εμπλεκόμενων τομέων της δημόσιας διοίκησης, τα ανεπαρκή επίγεια και εναέρια μέσα, η αδυναμία συντονισμού την ώρα της κρίσης, όλα αυτά οδήγησαν στα τραγικά αποτελέσματα».[3]

Τα τραγικά αποτελέσματα από τις περικοπές των δαπανών σε έναν άλλο τομέα, τις επενδύσεις για αντιπλημμυρικά έργα, τα είχαμε δει λίγους μήνες νωρίτερα στη Μάνδρα. Και για όσους αμφισβητούν την εκτίμηση ότι οι συνέπειες δεν σταματούν εδώ, ήρθε η Γένοβα να επιβεβαιώσει την κατάσταση.

Στην Ιταλία οι νεκροί στη Γένοβα έφεραν στην επιφάνεια την αλήθεια ότι οι δαπάνες για τη συντήρηση του οδικού δίκτυου έπεσαν από 13,6 δις ευρώ το 2007 σε 5 δις το 2015, ενώ τα κέρδη των ιδιωτικών επιχειρήσεων που διαχειρίζονται τα διόδια ανέβηκαν κατακόρυφα.[4] Η Ιταλία τυπικά δεν βρέθηκε σε «μνημόνιο», αλλά αντιμετωπίζει τις συσσωρευμένες συνέπειες της λιτότητας που επιβλήθηκε «για να μην χάσει την εμπιστοσύνη των αγορών». Η γερασμένη γέφυρα που κατέρρευσε έπασχε από ελλιπή συντήρηση και έπρεπε να είχε ανακατασκευαστεί εδώ και χρόνια.

Η πάλη για γενναία χρηματοδότηση και μαζικές προσλήψεις σε όλες τις κοινωνικές υπηρεσίες του κράτους αποκτάει άμεση προτεραιότητα το επόμενο διάστημα.



Εξόρμηση Αλληλεγγύης στους πυρόπληκτους της Ανατολικής Αττικής.

Θύελλα στις αγορές

Η πορεία προς τη λήξη του τρίτου μνημόνιου σημαδεύτηκε όλους τους περασμένους μήνες από την αδυναμία μιας πετυχημένης δοκιμαστικής εξόδου του ελληνικού δημοσίου στις διεθνείς χρηματαγορές. Την άνοιξη «δεν ήταν κατάλληλες οι συνθήκες» λόγω της πολιτικής κρίσης στην Ιταλία. Το καλοκαίρι επαναλήφθηκε το ίδιο σκηνικό λόγω της οικονομικής κρίσης στην Τουρκία. Κανένας δεν είναι σε θέση να προβλέψει πότε θα μπορεί η Ελλάδα να δανειστεί με επιτόκια που δεν θα βρίσκονται στα ύψη.

Οι ηγεσίες των «θεσμών» της ΕΕ, της Κομισιόν, του ESM και του Γιούρογκρουπ μοιράζουν απλόχερα συγχαρητήρια στους εαυτούς τους για το τέλος του προγράμματος «διάσωσης» της Ελλάδας που ολοκληρώνει τις «επιτυχημένες» παρεμβάσεις τους στην «περιφέρεια» της ΕΕ, στις χώρες που παλιότερα είχαν ονομάσει προκλητικά ως PIGS. Όμως, ούτε οι πανηγυρικές δηλώσεις ούτε οι πιεστικές οδηγίες για πιστή συνέχιση των «μεταρρυθμίσεων» δεν φέρνουν αποτέλεσμα.

Ένας πρώτος λόγος γι' αυτό είναι το σερί αποτυχιών που κουβαλάνε. Όπως επισημαίνει η Εργατική Αλληλεγγύη στη στήλη «η άποψή μας» την πρώτη μέρα της «εξόδου» από τα μνημόνια: «*Κουκουλώνουν όλες τις βάρβαρες ταξικές επιλογές που τώρα ομολογούν ως "λάθη" που έγιναν στην πορεία: το ΔΝΤ έκανε "λάθος στον πολλαπλασιαστή" και έτσι οι περικοπές του πρώτου Μνημόνιου προκάλεσαν μεγαλύτερη οικονομική ύφεση και τίναξαν την ανεργία στα ουράνια. Το PSI φρόντισε να σώσει τις γερμανικές και τις γαλλικές τράπεζες αφήνοντας τα ασφαλιστικά ταμεία τσακισμένα και*

το τραπεζικό σύστημα σε κατάσταση ζόμπι. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έκλεισε τη στρόφιγγα της ρευστότητας προς την Ελλάδα το 2015, αλλά καραγκιόζηδες σαν τον επικεφαλής του Μηχανισμού Σταθερότητας Κλάους Ρέκλινγκ ισχυρίζονται ότι το πρώτο εξάμηνο μέχρι το δημοψήφισμα του ΟΧΙ κόστισε 200 δις εξαιτίας του ...Βαρουφάκη».[5]

Ακόμη και ο Κυριάκος Μητσοτάκης διστάζει να χρησιμοποιήσει ένα τόσο χοντροκομμένο ψέμα. Στην περιοδεία του στη Ζάκυνθο στις 25 Αυγούστου στρογγύλεψε τα νούμερα προς τα κάτω λέγοντας ότι η διαπραγμάτευση του πρώτου εξάμηνου του 2015 κόστισε 100 δις ευρώ. Σε τελική ανάλυση, σημασία γι' αυτούς δεν έχουν τα νούμερα (που ξέρουν ότι έτσι κι αλλιώς είναι ψεύτικα), όσο η διαβεβαίωση ότι δεν πρόκειται να γίνει ξανά διαπραγμάτευση και η ελληνική κυβέρνηση είτε στα χέρια του Τσίπρα είτε του «Κούλη» θα τηρήσει τις δεσμεύσεις. Αλλά ούτε αυτό καθησυχάζει τις αγορές.

Ο πραγματικός λόγος για τις ανησυχίες και τους πανικούς βρίσκεται στη νέα φάση αστάθειας που επικρατεί στο διεθνές σύστημα δέκα χρόνια μετά τη χρεοκοπία της Λήμαν Μπράδερς και το ξέσπασμα της κρίσης. Ο τερματισμός της «ποσοτικής χαλάρωσης» από την Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ, η ανοδική πορεία των επιτοκίων και του δολαρίου, η επικείμενη αντίστοιχη κίνηση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, οι τεράστιες φοροαπαλλαγές που έδωσε ο Τραμπ στις αμερικάνικες πολυεθνικές, όλα αυτά συγκλίνουν σε μαζική φυγή κεφαλαίων από τις λεγόμενες «αναδυόμενες αγορές» προς το κέντρο του συστήματος. Η Τουρκία δεν πρόκειται να είναι το τελευταίο θύμα αυτών των τάσεων. Η Αργεντινή, η Βραζιλία και η Νότια Αφρική ήδη βρίσκονται στο στόχαστρο και κάθε νέος πανικός στις χρηματαγορές κλυδωνίζει τα πιο ευάλωτα τραπεζικά συστήματα όπως της Ιταλίας ή της Ισπανίας.

Από πολλές απόψεις αυτή η κατάσταση θυμίζει την κρίση χρέους των χωρών της Λατινικής Αμερικής στις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν η κυβέρνηση Ρήγκαν ξεκίναγε τη νεοφιλελεύθερη επίθεση με άνοδο των επιτοκίων και του δολαρίου.[6] Μόνο που σήμερα υπάρχουν δυο μεγάλες διαφορές: οι «αναδυόμενες αγορές» δεν περιορίζονται στη Λατινική Αμερική αλλά απλώνονται σε όλο τον πλανήτη και η κατάσταση στην Αμερική του Τραμπ είναι πολύ χειρότερη όχι μόνο οικονομικά αλλά και γεωστρατηγικά και πολιτικά σε σύγκριση με την Αμερική που αναδυόταν νικήτρια του Ψυχρού Πολέμου.

Έτσι κι αλλιώς, με τις τελικές ρυθμίσεις που έγιναν για το χρέος στο Γιούρογκρουπ τον Ιούνη (νέα περίοδος χάριτος, επιμήκυνση, «μαξιλαράκι»), το χρονικό διάστημα που εξασφαλίστηκε είναι περιορισμένο.[7] Είναι ματαιοπονία μέσα σε συνθήκες γενικευμένης αστάθειας να προσπαθεί το ελληνικό δημόσιο να εξευμενίσει τις αγορές μέσα σε αυτό το χρονικό «παράθυρο». Πολύ πιο λογική είναι η επιλογή της σύγκρουσης.

Ένα επιπλέον στοιχείο που συνηγορεί σε αυτή την κατεύθυνση είναι το γεγονός ότι η αστάθεια δεν τροφοδοτείται μόνο από οικονομικούς παράγοντες αλλά και από γεωπολιτικούς. Ο ελληνικός καπιταλισμός, ακόμη και μέσα στην χειρότερη οικονομική κρίση του από την εποχή της ναζιστικής κατοχής 1941-44, εξακολουθεί να διεκδικεί επιθετικό ρόλο στις ανακατατάξεις που βρίσκονται σε εξέλιξη στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ο έλεγχος του «διαδρόμου» των δυτικών Βαλκανίων γίνεται ξανά πεδίο αντιπαραθέσεων ανάμεσα σε ΗΠΑ, ΕΕ και Ρωσία με την προσθήκη πλέον και της Κίνας. Θα μπουν στο ΝΑΤΟ η Αλβανία και η Δημοκρατία της (Βόρειας) Μακεδονίας; Θα μπουν στην ΕΕ η Σερβία και το Κόσοβο; Τι ανταλλάγματα θα εξασφαλίσει η Ρωσία; Θα ανοίξει ένας διάδρομος logistics από τον Πειραιά μέχρι τη Βιέννη και την Πράγα; Ποια αστική τάξη της περιοχής μπορεί να αναδειχθεί σε πρωταγωνιστή αυτών των αλλαγών;

Ταυτόχρονα, οι επιτυχίες της Ρωσίας και του Ιράν στη Συρία πυροδοτούν λυσσαλέες αντιδράσεις από ΗΠΑ, Ισραήλ και Σαουδική Αραβία με την Τουρκία να πιέζεται και από τις δυο πλευρές. Ο άξονας Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ εμπλέκεται και εδώ άμεσα, με τις φιλοδοξίες των ελλήνων καπιταλιστών να φτάνουν μέχρι την αναγνώριση μιας τεράστιας ΑΟΖ πλούσιας σε κοιτάσματα υδρογονανθράκων.

Η πολιτική εξευμενισμού των αγορών δεν φέρνει «μόνο» τα προφανή οικονομικά βάρη της λιτότητας αλλά και την απειλή για πολεμικές εμπλοκές στο πλευρό των «εταίρων-συμμάχων». Ήδη έχουν μπει στην ατζέντα ζητήματα αναβάθμισης των μαχητικών αεροπλάνων της πολεμικής αεροπορίας και προμήθειας νέων φρεγατών για το πολεμικό ναυτικό. Ο Κοτζιάς υπερηφανεύεται ανοιχτά για τις σχέσεις του με την προεδρία του Τραμπ. Αν επικρατήσουν και οι κραυγές των «σκοπιανοφάγων» που θεωρούν όλα αυτά από «ανεπαρκή» μέχρι «προδοτικά», οι κίνδυνοι ότι εκτός από τα πλεονάσματα για τους τραπεζίτες και τις φοροαπαλλαγές για τις επιχειρήσεις θα κληθούμε να πληρώσουμε και νέες παραγγελίες στις πολεμικές βιομηχανίες ΗΠΑ, Γαλλίας και άλλων, ανεβαίνουν επικίνδυνα.

Οι μάχες για να μην πάνε τα πλεονάσματα σε τοκοχρεολύσια για τους τραπεζίτες, σε φοροαπαλλαγές για τους καπιταλιστές και σε πολεμικές δαπάνες αποκτούν μεγαλύτερες διαστάσεις στη «μεταμνημονιακή» εποχή.

Προτεραιότητες

Το ζήτημα των φοροελαφρύνσεων για τις επιχειρήσεις έχει γίνει κοινό αντιδραστικό λάβαρο για το επόμενο διάστημα. Όχι μόνο στις δηλώσεις των εκπροσώπων των «θεσμών» της ΕΕ, αλλά και του ΣΕΒ και του Μητσοτάκη και της κυβέρνησης. Η Καθημερινή προβάλλει

συνεχώς και με κάθε τρόπο την «υπερφορολόγηση» σαν κεντρικό πρόβλημα. Και το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης του Αλέξη Τσίπρα προσαρμόζεται. Ο Τσακαλώτος έχει προτείνει από καιρό (με το λεγόμενο Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα) ότι από το «υπερπλεόνασμα» του 2019 που προβλέπεται να φτάσει τα 860 εκατομμύρια ευρώ, πρέπει να δοθούν τα 700 εκατομμύρια για φοροελαφρύνσεις. Ο Χουλιαράκης μιλώντας στην κοινοβουλευτική ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ συμπλήρωσε ότι το 2020 το υπερπλεόνασμα θα πάει κατά 75% σε φοροελαφρύνσεις και το 2021 θα εξακολουθεί να παίρνει το 50%.[8]



Όσο κι αν η ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ προσπαθεί να ντύσει αυτή την επιλογή με «κοινωνικές ευαισθησίες» μιλώντας για τον «κόσμο του μόχθου», η συλλογιστική υποκλίνεται στις νεοφιλελεύθερες συνταγές. Ο πρόεδρος του ΣΕΒ δηλώνει ανοιχτά ότι *«η εταιρική φορολογία στρέφει επενδυτικά κεφάλαια μακριά από την πατρίδα μας»*.[9] Ο Γιάννης Στουρνάρας, διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος και πρώην υπουργός Οικονομικών στη συγκυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ, είναι πιο κατηγορηματικός: *«Οι εγχώριες αποταμιεύσεις θα αργήσουν να φτάσουν σε επίπεδο που να μπορούν να στηρίξουν υψηλές επενδύσεις. Επομένως πρέπει να προσελκυστούν άμεσες ξένες επενδύσεις»*.[10] Αυτή η «προσέλκυση» μεταφράζεται σε προσφορά φιλέτων μέσα από τις ιδιωτικοποιήσεις και μείωση των συντελεστών φορολόγησης για τα κέρδη.

Πρόκειται για επιλογές που είναι όχι μόνο προκλητικά αντεργατικές, αλλά και αποδειγμένα αναποτελεσματικές για την ανάκαμψη της οικονομίας. Όπως τονίζαμε από τις σελίδες αυτού του περιοδικού:

«Για την Ελλάδα, τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (που ως γνωστό ελέγχεται πλέον από τις Βρυξέλλες και όχι από την ελληνική κυβέρνηση) για τον Ακαθάριστο Σχηματισμό Παγίου Κεφαλαίου δείχνουν συνεχή πτώση από τα 63,1 δις ευρώ το 2007 στα 20,9 δις το 2013 και στη συνέχεια στασιμότητα στα 21,0 δις το 2014, στα 17,3 δις το 2015 και στα 18,5 δις το 2016. Οι μισές από αυτές τις δραματικές απώλειες σημειώνονται στην οικοδομή όπου τα νούμερα πέφτουν από τα 25,2 δις ευρώ το 2007 στα 1,8 δις το 2014, όπου και παραμένουν.

Στην πράξη, λοιπόν, η καθήλωση της οικονομίας στα τάρταρα που την έριξε η κρίση έχει να κάνει με τη νεοφιλελεύθερη ηλιθιότητα ότι οι επενδύσεις θα έρθουν από τους ιδιωτικούς όμιλους ενώ ο δημόσιος τομέας δεν έχει να κάνει τίποτε άλλο από το να διαμορφώνει κατάλληλο περιβάλλον περικόπτοντας τις δαπάνες του και ιδιωτικοποιώντας τις επιχειρήσεις και τις υπηρεσίες του. Η προσχώρηση του ΣΥΡΙΖΑ σε αυτή την ορθοδοξία έγινε αρχικά με δικαιολογίες ότι θα είναι προσωρινή και αναγκαστική και εξελίχθηκε σε μόνιμη (με πενταετίες πρωτογενών πλεονασμάτων ύψους 3,5%) μετά βαΐων και κλάδων».[11]

Πρωτογενές πλεόνασμα του προϋπολογισμού ύψους 3,5% του ΑΕΠ σημαίνει περίπου 6,5 δις κάθε χρόνο. Αν αυτά τα λεφτά πήγαιναν σε δημόσιες επενδύσεις αντί για τόκους, τα αποτελέσματα θα ήταν άμεσα αντί για τις αερολογίες περί “προσέλκυσης επενδύσεων”.

Η σύγκρουση με αυτές τις επιλογές είναι όλο και πιο επείγουσα αυτή την περίοδο.

Οι μάχες μπροστά

Όλη αυτή η εικόνα διαμορφώνει μια ξεκάθαρη ατζέντα για τις εργατικές διεκδικήσεις: λεφτά για τις ανάγκες μας και όχι για τα κέρδη τους. Θέλουμε τα πλεονάσματα δικά μας και όχι σπαταλημένα για τις απαιτήσεις των καπιταλιστών σε τόκους, κίνητρα και πολεμικές δαπάνες. Χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών, προσλήψεις και μονιμοποιήσεις, συλλογικές συμβάσεις με αυξήσεις σε μισθούς, συντάξεις, συνθήκες εργασίας και όχι ιδιωτικοποιήσεις.

Τμήματα της εργατικής τάξης κινούνται προς αυτές τις κατευθύνσεις. Η μάχη των εργατών της COSCO στο λιμάνι του Πειραιά για να υπερασπίσουν το σωματείο τους και να κατακτήσουν συλλογική σύμβαση είναι ένα παράδειγμα. Το ίδιο και η απεργία των ναυτεργατών. Οι κινητοποιήσεις στα Νοσοκομεία για χρηματοδότηση και προσλήψεις ανοίγουν δρόμους για όλο το δημόσιο.

Παρά τις συστηματικές απόπειρες για αποπροσανατολισμό προς τα δεξιά και την ακροδεξιά, άλλοτε με εθνικιστικές κραυγές για το όνομα της Μακεδονίας και άλλοτε με ρατσιστικές επιχειρήσεις κατά των προσφύγων στα νησιά, για τον περισσότερο κόσμο οι αναζητήσεις προς τα αριστερά παραμένουν. Αυτό φαίνεται όχι μόνο από την αντοχή και την αποδοχή των απεργιακών διεκδικήσεων, αλλά και από την ευαισθητοποίηση σε κοινωνικά ζητήματα. Ο γιορτασμός του Pride

στο Σύνταγμα συσπείρωσε περισσότερο κόσμο από το πολυδιαφημισμένο συλλαλητήριο για το Μακεδονικό. Η ριζοσπαστικοποίηση που κλιμακώθηκε μέσα στους αγώνες ενάντια στα Μνημόνια βρίσκεται εδώ και σημαδεύει και την λεγόμενη "μεταμνημονιακή" φάση.

Αυτό το στοιχείο είναι υποχρεωμένες να το παίρνουν υπ' όψη τους όλες οι πολιτικές δυνάμεις. Ακόμα και η δεξιά για να κάνει κριτική στον Τσίπρα αναγκάζεται να καταγγέλλει ότι "πρόδωσε τις προσδοκίες του κόσμου". Ακόμη και το λυσσασμένο in.gr για να επικρίνει τον ανασχηματισμό της κυβέρνησης είπε ότι είναι... "δεξιός".

Η αντίφαση είναι ακόμη πιο οξυμένη στην περίπτωση του ΣΥΡΙΖΑ. Ο Τσίπρας έστειλε τον Σκουρλέτη στο κόμμα με φρασεολογία "αριστερής επανεκκίνησης". Αλλά αμέσως μετά έκανε ανασχηματισμό που σηματοδοτήθηκε από τα ανοίγματα από την Ξενογιαννακοπούλου μέχρι την Παπακώστα. Η "μεταμνημονιακή" πολιτική της κυβέρνησης παραμένει προσηλωμένη στους συμβιβασμούς που έκανε με τα Μνημόνια αλλά αναγκάζεται να κάνει υποκλίσεις στις αναζητήσεις του κόσμου που επιμένει στην προσπάθεια να βγει από τον εφιάλτη της κρίσης.

Σε αυτές τις αναζητήσεις μπορεί και πρέπει να δώσει σάρκα και οστά πάνω απ' όλα η επαναστατική αριστερά.

Πρώτα απ' όλα με τη στήριξη των αγώνων σε όλα τα μέτωπα. Των απεργιών που έχουν όλη τη δυναμική να κλιμακωθούν διεκδικώντας ότι τα πλεονάσματα πρέπει να δοθούν για τις εργατικές ανάγκες. Η συνδικαλιστική γραφειοκρατία φρενάρει αυτή τη δυναμική για λόγους που έχουν να κάνουν και με τις πιέσεις της ΕΕ και του ΣΕΒ για "συνέχιση των μεταρρυθμίσεων" αλλά και με τις σκοπιμότητες της προεκλογικής περιόδου. Το βάρος πέφτει στα δίκτυα των αγωνιστών μέσα στους χώρους να οργανώσουν τις μάχες με την πολιτική στήριξη από την ΑΝΤΑΡΣΥΑ, τη ΛΑΕ, το ΚΚΕ. Η βάση του ΣΥΡΙΖΑ έχει την καρδιά της προς τα εκεί, όσο κι αν οι υπουργοί του υπόσχονται ότι η δουλειά θα γίνει από τα πάνω, απ' αυτούς, με μικρά προσεκτικά βήματα. Ο Συντονισμός ενάντια στα Μνημόνια προωθεί αυτή τη δυναμική.

Αντίστοιχη προσπάθεια χρειάζεται στο αντιρατσιστικό και στο αντιφασιστικό κίνημα. Η ακροδεξιά απειλή δεν αντιμετωπίζεται με φραστικές κορώνες υπουργών που εγκαλούν τον Μητσοτάκη ότι αγκαλιάζει την ακροδεξιά, αλλά την ίδια στιγμή υπογράφουν συμφωνίες με την Μέρκελ κατά των προσφύγων και συμμαχούν με τον Τραμπ στα Βαλκάνια και στη Μεσόγειο. Η ΚΕΕΡΦΑ δείχνει τον άλλο δρόμο συσπειρώνοντας τον κόσμο που θέλει να παλέψει γύρω από το διπλό αίτημα- "Φυλακή για τους φασίστες δολοφόνους, ανοιχτή αγκαλιά για τους πρόσφυγες".

Εκατό χρόνια μετά την ίδρυση του ΣΕΚΕ, η σημερινή συγκυρία είναι η στιγμή για να αναγεννηθεί η επαναστατική αριστερά. Γιατί αυτή είναι το στήριγμα για να ξεδιπλωθούν όλοι οι αγώνες ώστε να πληρώσουν επιτέλους για την κρίση αυτοί που πραγματικά φταίνε, οι καπιταλιστές και το χρεοκοπημένο σύστημά τους.

Σημειώσεις

1. Γιώργος Πίττας, Πυρκαγιές: Θανατηφόρο μείγμα μνημονιακών περικοπών και κερδοσκοπίας, Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1335, 1 Αυγούστου 2018. http://ergatiki.gr/article.php?id=18739&issue=1335
2. Γιάννη Σουλιώτη, Επτά λόγοι που έφεραν την εκατόμβη στο Μάτι, Καθημερινή 19 Αυγούστου 2018. (2) kathimerini.gr/980575/article/epikairothta/ellada/epta-logoi-poy-
3. Ελένη Πορτάλιου στην Εργατική Αλληλεγγύη, http://ergatiki.gr/article.php?id=18804&issue=1337
4. Financial Times, Datawatch, Spending on roads, 20 August 2018
5. Εργατική Αλληλεγγύη, Νο 1337, 22/8/2018, http://ergatiki.gr/article.php?id=18794&issue=1337
6. Μαρία Στύλλου, Η κρίση των τραπεζών και η Λατινική Αμερική, περιοδικό Η Μαμή, Νο 4, Μάης-Ιούνης 1984. Περιλαμβάνεται στο συλλογικό «Ο ελληνικός καπιταλισμός, η παγκόσμια οικονομία και η κρίση», Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο 2010.
7. Βλέπε σχετικά την Έκθεση του Γραφείου Προϋπολογισμού της Βουλής, https://www.naftemporiki.gr/story/1380230/parliament-budget-office-caution-necessary-until-bailout-ends-in-aug-positive-messages-to-markets-needed
8. Κ.Π. Παπαδίοχου, Φοροελαφρύνσεις «δώρο» Τσίπρα πριν από τις εκλογές, Καθημερινή 10 Ιουνίου 2018
9. Θεόδωρος Φέσσας, Καθημερινή 26 Αυγούστου 2018.
10. Συνέντευξη Στουρνάρα στην Καθημερινή, 19 Αυγούστου 2018
11. Πάνος Γκαργκάνας, Πώς απαντάμε στον κατήφορο του ΣΥΡΙΖΑ;, Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 122, Μάρτης-Απρίλης 2017, http://socialismfrombelow.gr/article.php?id=959



Απεργοί ναυτεργάτες χστο λιμάνι του Πειραιά.



Αυγούστος 2018. Αντιφασιστική διαδήλωση στο Σικάγο ένα χρόνο μετά τη δολοφονία της Χέδερ Χάγιερ στη Σάρλοτσβιλ.

Ντόναλντ Τραμπ
Η σήψη της κυρίαρχης τάξης

Όσο οι καπιταλιστές βουλιάζουν στην κρίση τόσο η αντίσταση των εργατών και του αντιρατσιστικού κινήματος δυναμώνει και στις ΗΠΑ. Η Μαρία Στύλλου εξηγεί πώς και γιατί.

Ο Τραμπ κέρδισε την προεδρία των ΗΠΑ στις εκλογές του Νοέμβρη του 2016 με κεντρικό σύνθημα ότι είναι αυτός που θα μπορούσε να αποκαταστήσει την ηγεμονία της Αμερικής σε όλον τον κόσμο. Να ξαναστήσει την οικονομία μετά την κρίση, να ξαναφέρει τις ΗΠΑ στο κέντρο των διεθνών εξελίξεων, να ξαναγίνει η κυρίαρχη δύναμη διεθνώς, να καθορίσει τις αγορές. Δυο χρόνια μετά, τα σχέδια του βρίσκονται στον αέρα, και ο ίδιος κινδυνεύει όχι μόνο να χάσει τις εκλογές του φετινού Νοέμβρη, αλλά πολύ περισσότερο να έχει την τύχη του Νίξον μετά το σκάνδαλο του Γουότεργκέιτ.

Το 1974, σύσσωμο το Κογκρέσο αποφάσισε να διώξει τον Νίξον από την προεδρία γιατί θεωρούσε ότι οι επιλογές του δημιουργούσαν προβλήματα στην Αμερική. Ο λόγος που αυτό μπορεί να μην συμβεί στον Τραμπ μετά τις εκλογές του Νοέμβρη – ενδιάμεσες εκλογές για ανανέωση της Βουλής των Αντιπροσώπων και της Γερουσίας – είναι όχι μόνο γιατί εξαρτάται από το ποια θα είναι τα αποτελέσματα, αλλά γιατί και τα δύο κόμματα, και το Ρεπουμπλικανικό και το Δημοκρατικό, είναι σε κρίση και δεν έχουν εναλλακτική πρόταση.

Ενδεικτικό της κατάστασης τους είναι ακόμα και η αντιμετώπιση που είχαν μετά το θάνατο του Μακέιν. Αυτός ο δεξιός, πολεμοκάπηλος και ρατσιστής, μέλος του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος και ανταγωνιστής

του Τραμπ, είχε κηδεία αντίστοιχη εθνικού ήρωα. Του την εξασφάλισε η ηγεσία του Δημοκρατικού Κόμματος με πρωταγωνιστή τον Ομπάμα που έβγαλε διθυραμβικό επικήδειο για τον Μακέιν ως “ήρωα του πολέμου του Βιετνάμ”.

Στον πόλεμο του Βιετνάμ, ο Μακέιν υπηρέτησε στον αμερικάνικο στρατό και πρωτοστάτησε στις επιθέσεις και στις σφαγές των Βιετναμέζων. Έγινε γνωστός για δολοφονίες των αμάχων που στήριζαν τους Βιετκόνγκ στο Νότιο Βιετνάμ. Γι’ αυτά του τα εγκλήματα είχε συλληφθεί από τους Βιετναμέζους και φυλακιστεί για πέντε χρόνια. Αλλά όταν γύρισε στην Αμερική καπηλευόταν τον τίτλο του “βετεράνου” και εκλέχτηκε γερουσιαστής ξανά και γανά.

Το σκάνδαλο Γουότεργκέιτ και η αποπομπή του Νίξον

Ο Νίξον εκλέχτηκε για πρώτη φορά πρόεδρος τον Νοέμβρη του 1968. Κέρδισε με πολύ μικρή διαφορά από το Δημοκρατικό Κόμμα με υποψήφιο τον Χιούμπερτ Χάμφρεϋ. Ο Χάμφρεϋ ήταν αντιπρόεδρος και αντικατάστησε τον L.B.J., τον Λίντον Τζόνσον, που έμεινε στην ιστορία γνωστός από το σύνθημα του αντιπολεμικού κινήματος «Hey LBJ, how many kids did you kill today?” (Τζόνσον πες μας πόσα παιδιά δολοφόνησες σήμερα). Το ’68 έγιναν οι πιο επεισοδιακές προεδρικές εκλογές, με το Δημοκρατικό Κόμμα διασπασμένο και με ένα του κομμάτι να στηρίζει τον Eugene McCarthy (Γιουτζήν Μακάρθυ), που ήταν ενάντια στον πόλεμο.

Ο Νίξον ήρθε αντιμέτωπος με το αντιπολεμικό κίνημα, ενώ παράλληλα είχε να λύσει τα προβλήματα του αμερικανικού καπιταλισμού, το κόστος του πολέμου, τα προβλήματα στην οικονομία και την κρίση στο δολάριο. Η Αμερική έχανε τον πόλεμο. Εκτός από το στρατό του Βόρειου Βιετνάμ είχε να πολεμήσει και ενάντια σε ένα κίνημα αντίστασης, γιατί μέσα στις πόλεις στο Νότιο Βιετνάμ ένα μεγάλο κομμάτι των κατοίκων είχαν περάσει με τους Βιετκόγκ. Μέσα στα στρατεύματα κατοχής του Βιετνάμ, είχαν κλιμακωθεί οι αντιδράσεις, λιποταξίες, εξεγέρσεις των αμερικανών φαντάρων, ακόμα και δολοφονίες αξιωματικών τους.

Παράλληλα, μέσα στην Αμερική το αντιπολεμικό κίνημα συνδεόταν με το αντιρατσιστικό κίνημα των Μαύρων και ο συνδυασμός έφτανε σε μεγάλες εξεγέρσεις στις φτωχογειτονιές των μεγάλων πόλεων. Πάνω σε όλα αυτά, είχαν ξεκινήσει μεγάλες απεργίες στην αυτοκινητοβιομηχανία, στους φορτηγατζήδες, στους ταχυδρομικούς.

Ο Νίξον κέρδισε ξανά τις εκλογές το 1972 αλλά δυο χρόνια αργότερα αναγκάστηκε να παραιτηθεί πληρώνοντας δυο πράγματα – τη διαφαινόμενη ήττα του αμερικανικού ιμπεριαλισμού στο Βιετνάμ, και την κρίση του δολαρίου διεθνώς. Έσπασε τη σταθερή σύνδεση με το χρυσό και το δολάριο έπαψε πια να είναι το νόμισμα που ήταν υποχρεωμένες οι κεντρικές τράπεζες να χρησιμοποιούν σαν κοινό αποθεματικό. Το σκάνδαλο Γουότεργκέιτ ήταν η σταγόνα για να πληρώσει ο Νίξον την κρίση και την αβεβαιότητα που αντιμετώπιζε η Αμερική.

Ο Νίξον το 1972 αποφάσισε να στήσει επιχείρηση παρακολούθησης των κεντρικών γραφείων του Δημοκρατικού Κόμματος στη Ουάσινγκτον – Γουότεργκέιτ ονομαζόταν το κτίριο που είχαν τα γραφεία τους. Την επιχείρηση ανέλαβε η «ομάδα υδραυλικών του Λευκού Οίκου», έτσι ονομαζόταν μια ομάδα του FBI που έκανε τη δουλειά της παρακολούθησης κλέβοντας έγγραφα, φωτογραφίζοντας ό,τι χρειαζόταν και βάζοντας κοριούς στους τοίχους, στις πόρτες και στα τηλέφωνα. Η ομάδα αυτή πιάστηκε στα πράσα πριν από τις εκλογές του 1972, αλλά μέχρι να αρχίσει να ξετυλίγεται το νήμα και η σύνδεση αυτής της ομάδας με τον πρόεδρο, ο Νίξον κατάφερε να κερδίσει και τις προεδρικές εκλογές τον Νοέμβρη του 1972.

Το 1973 δημιουργήθηκε, μετά από απανωτές αποκαλύψεις, επιτροπή από τη Γερουσία, που άρχισε να εξετάζει τη σύνδεση του ίδιου του προέδρου με την ομάδα που οργάνωνε την παρακολούθηση. Ζήτησαν από τον Νίξον να δώσει τις κασέτες όπου είχε καταγραφεί η επικοινωνία του με την ομάδα, δεν τις έδωσε και έτσι μπήκαν τα δικαστήρια και έβγαλαν απόφαση που τον ανάγκασαν να τις δώσει. Μετά απ’ αυτό, ο δρόμος για την αποπομπή του ήταν ορθάνοιχτος. Ο ίδιος παραιτήθηκε τον Αύγουστο του 1974, λίγους μήνες πριν από τις ενδιάμεσες εκλογές εκείνης της χρονιάς.

Από το 1972 που κέρδισε τις εκλογές μέχρι το 1974, πέρασαν δυο ολόκληρα χρόνια μέχρι να αναγκαστεί να παραιτηθεί. Παρ’ όλ’ αυτά, γλύτωσε τη φυλακή όπου είχαν ήδη κλειστεί πολλοί συνεργάτες του.

Η κρίση σήμερα

Ο Τραμπ πηγαίνει σ’ αυτήν την εκλογική αναμέτρηση με ανοιχτή τη δικαστική έρευνα για το σκάνδαλο

Απεργία για αυξήσεις στην Amazon. Φέτος η αξία των μετοχών της επιχείρησης εφτασε στο 1 τρις δολάρια.





Απεργοί εκπαιδευτικοί διαδηλώνουν στο Κεντάκι.

της συνεργασίας του με τις ρώσικες μυστικές υπηρεσίες στις εκλογές του 2016 , με στόχο να χάσει η Κλίντον και να βγει ο ίδιος. Σ' εκείνες τις εκλογές ο Τραμπ, εκτός από την προεδρία, κατάφερε να εξασφαλίσει και την πλειοψηφία και στη Βουλή και στη Γερουσία. Στις ενδιάμεσες εκλογές που γίνονται το Νοέμβρη, αυτό που παίζεται είναι εάν θα μπορέσει να κρατήσει αυτήν την πλειοψηφία και στα δυο σώματα.

Η εκδοχή να τη χάσει είναι πιθανή μετά από τον ξεσηκωμό που έχει γίνει, τα σκάνδαλα που έχουν αποκαλυφθεί σε βάρος του και τις αντιδράσεις που έχει προκαλέσει σε κομμάτια της κυρίαρχης τάξης. Φοβάται ότι άμα τη χάσει μπορεί να επισπευσθεί η ανάκριση και πιθανόν η δικαστική δίωξη του.

Η παρομοίωση με τον Νίξον και το σκάνδαλο στο Γουότεργκεϊτ που γίνεται πια ανοιχτά σε όλη την Αμερική, εκτός από την επιθυμία μεγάλης μερίδας της κοινής γνώμης, εκφράζει και τα αδιέξοδα και την κρίση και των δυο κομμάτων της κυρίαρχης τάξης στην Αμερική.

Στα μέσα του Αυγούστου φέτος ο Ντόναλντ Τραμπ δέχτηκε μέσα σε μια μέρα δυο σκληρά χτυπήματα που από μόνα τους βάζουν το ζήτημα πόσο μπορεί ακόμα ένας απατεώνας, σεξιστής, ρατσιστής και βουτηγμένος στα σκάνδαλα, να είναι πρόεδρος στην Αμερική. Ο Πολ Μάναφορτ, υπεύθυνος για την εκλογική του καμπάνια, και ο Μάϊκλ Κοέν, ο προσωπικός του δικηγόρος, έμπλεξαν στα δικαστήρια. Ο Μάϊκλ Κοέν, για να γλυτώσει τις ποινές από μια πρώτη δίκη και από τις άλλες που εκκρεμούν, συνεργάστηκε με τον ανακριτή και αποκάλυψε σκάνδαλα του Τραμπ που τα χειριζόταν ο ίδιος. Ο Μάναφορτ που κουβαλάει επίσης μια πρώτη καταδίκη δεν συνεργάστηκε προς το παρόν, μπορεί όμως κι αυτός να προχωρήσει σε αποκαλύψεις για να ελαφρύνει τη θέση του.

Η σημασία αυτής της δικαστικής εξέλιξης είναι διπλή. Από τη μια μεριά, ανοίγει το δρόμο για να βρεθεί και ο Τραμπ κατηγορούμενος στα δικαστήρια και άρα με ανοιχτή τη δυνατότητα να ξηλωθεί από πρόεδρος. Αλλά ταυτόχρονα, τα σκάνδαλα είναι αποκαλυπτικά για τη διαφθορά και την κρίση της άρχουσας τάξης. Ο Κοέν βοηθούσε τον Τραμπ να βουλώσει τα στόματα γυναικών που είχαν σχέσεις μαζί του. Ο Μάναφορτ είναι η προσωποποίηση της κατρακύλας της αμερικάνικης ηγεμονίας. Ήταν σύμβουλος του πρώην προέδρου της Ουκρανίας Γιανουκόβιτς. Δεν κατάφερε να τον βοηθήσει να ελέγξει την κατάσταση όπως επιδίωκαν οι κυβερνήσεις της Δύσης, αλλά επωφελήθηκε προσωπικά να συγκεντρώσει μεγάλη περιουσία με κομπίνες με εταιρίες οφσόρ και μεγαλοεπιχειρηματίες της Ρωσίας και της Ουκρανίας. Μετά από αυτά έγινε σύμβουλος του Τραμπ.

Οι εξελίξεις σπρώχνουν ένα κομμάτι του κατεστημένου (πολιτικού και οικονομικού) να πιστεύει ότι μπαίνει ο Τραμπ στην τροχιά του Γουότεργκεϊτ του Νίξον, ενώ οι Ρεπουμπλικανοί και κομμάτι του Δημοκρατικού Κόμματος θέλουν να αποφύγουν μια τέτοια εξέλιξη, γιατί ανησυχούν πόσο ανεξέλεγκτη μπορεί να γίνει η κατάσταση στην Αμερική.

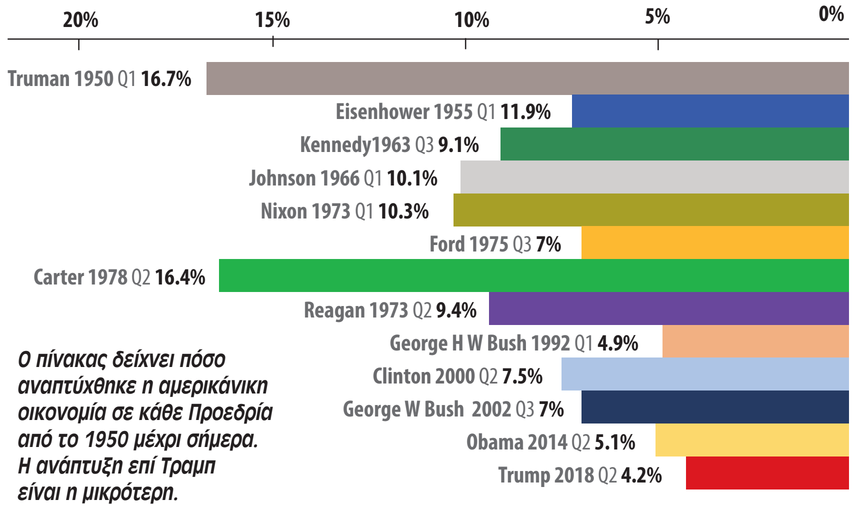
Προσωρινή ανάκαμψη

Τυπικά, η Αμερική βρίσκεται σε οικονομική ανάκαμψη, οι ρυθμοί ανάπτυξης είναι οι μεγαλύτεροι των τελευταίων χρόνων, η μείωση της

φορολογίας, ο εμπορικός πόλεμος και τα ανεβασμένα επιτόκια έχουν προσελκύσει κεφάλαια προς τις ΗΠΑ, και για πρώτη φορά μετά από χρόνια η ανεργία έχει πέσει στο χαμηλότερο ποσοστό. Αυτή είναι η εικόνα που κυκλοφορεί για τις ΗΠΑ από τα πιο φιλικά του μέσα ενημέρωσης, αυτή την εικόνα πουλάει ο ίδιος ο Τραμπ και το επιτελείο του, αυτήν την εικόνα αποδέχονται όσοι εκτιμάνε ότι ένα χρηματιστήριο σε συνεχή άνοδο, όπως της Γουόλ Στρητ τους τελευταίους μήνες, δείχνει ευρωστία της οικονομίας και όχι κρίση.

Στις αρχές Σεπτέμβρη συμπληρώθηκαν δέκα χρόνια από την κατάρρευση της Λήμαν Μπράδερς και το σερί των τραπεζικών καταρρεύσεων όχι μόνο στην Αμερική αλλά και στην Ευρώπη. Η αρθρογράφος των Φαϊνάνσιαλ Τάιμς Τζίλιαν Τετ[1] αφιερώνει άρθρο στην επέτειο της κατάρρευσης με τον τίτλο *«Ο κόσμος κρατάει την αναπνοή του για το πού θα σκάσει η επόμενη φούσκα»*.

Για να συγκρίνει το τότε με το σήμερα, εξηγεί πως οι τραπεζικές κρίσεις, όπως αυτή της Λήμαν, έχουν δυο χαρακτηριστικά. Το πρώτο είναι η περίοδος πριν από την κρίση, που *«χαρακτηρίζεται από λαιμαργία, υπεροψία και αδιαφάνεια – και που οι τραπεζίτες δεν μπορούν να εκτιμήσουν το ρίσκο»* και ξαφνικά όταν κτυπάει η κρίση, επενδυτές, κυβερνήσεις και θεσμοί χάνουν την εμπιστοσύνη τους και παραλύουν. Αυτό συνέβηκε το 2007-8, το ίδιο μπορεί να συμβαίνει και σήμερα, είναι η παρατήρηση της και προχωράει. *«Ανάμεσα στο 2007 και στο 2017 το χρέος έχει ανέβει από 179% του ΑΕΠ παγκόσμια, στο 217%. Αλλά αυτή τη φορά το πανηγύρι του δανεισμού δεν συγκεντρώνεται στον χρηματοπιστωτικό τομέα, όπως την προηγούμενη φορά με τα στεγαστικά δάνεια. Αντίθετα, η αύξηση του χρέους γίνεται ανάμεσα στις μεγάλες επιχειρήσεις και την κυβέρνηση - με παράδειγμα την Τουρκία (που ήδη βρίσκεται σε κρίση) μέχρι την Αμερική όπου ο δανεισμός έχει επιταχυνθεί επί προεδρίας Τραμπ».*



Ο πίνακας δείχνει πόσο αναπτύχθηκε η αμερικάνικη οικονομία σε κάθε Προεδρία από το 1950 μέχρι σήμερα. Η ανάπτυξη επί Τραμπ είναι η μικρότερη.

Ο μαρξιστής οικονομολόγος Μάϊκλ Ρόμπερτς[2] προχωράει περισσότερο εκτιμώντας ότι *«Η οικονομία στις ΗΠΑ έχει μετά από δέκα χρόνια μπει σε μια σχετική ανάκαμψη. Η διετία 2017-18, μετά από μια διετία ύφεσης το 2015-16, έχει πετύχει να έχει ανάπτυξη γύρω στο 3% και με τους επίσημους δείκτες η ανεργία να έχει φτάσει στο χαμηλότερο σημείο μέχρι τώρα. Η μείωση της φορολογίας έχει ανεβάσει τα κέρδη των επιχειρήσεων και έχει σημάνει περιορισμένο ανέβασμα των επενδύσεων. Αλλά θεωρώ ότι αυτό δεν θα κρατήσει για πολύ.»*

Η οικονομική ανάπτυξη της Αμερικής επί Τραμπ θα φτάσει στο 4,2%, που είναι η μικρότερη μέχρι τώρα ανάπτυξη από το 1950 μέχρι σήμερα.

Η αιτία της χαμηλής ανάπτυξης και της προσωρινότητας της οικονομικής αισιοδοσίας βρίσκεται στο ότι ένα μεγάλο μέρος της λεγόμενης Ποσοτικής Χαλάρωσης πήγε για κατανάλωση και όχι για επενδύσεις. Η μείωση των φόρων σήμανε μεγάλωμα της ανισότητας. Οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι. Το εισόδημα του πλουσιότερου 10% έχει ξαναγυρίσει σε επίπεδα ανισότητας που υπήρχαν στον Μεσοπόλεμο, στη δεκαετία του 1920.

Ο Τζερόμ Πάουελ – ο πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Κεντρικής Τράπεζας (Fed) των ΗΠΑ άνοιξε το συνέδριό της φέτος στο Τζάκσον Χόουλ, με τη διαπίστωση ότι είναι δύσκολο να αποφασίσουμε τι θα κάνουμε με τα επιτόκια, εάν θα τα ανεβάσουμε ή όχι, γιατί η κατάσταση είναι αρκετά αβέβαιη. «Κανένας δεν ξέρει σήμερα πώς διαμορφώνεται η κατάσταση τα επόμενα χρόνια – εάν η οικονομία θα συνεχίσει να αναπτύσσεται... Με οδηγό τα άστρα μπορούμε να κάνουμε καλύτερες εκτιμήσεις»...![3]

Ο Τζερόμ Πάουελ διορίστηκε από τον Τραμπ πρόεδρος της FED στις αρχές του 2018, και σήμερα έχουν πλακωθεί. Η αβεβαιότητα για την οικονομία που εκφράζει ο Πάουελ και η οποία παραλύει το επιτελείο της FED για το τι θα κάνει με τα επιτόκια, δείχνει την πραγματικότητα.

Η αβεβαιότητα στη FED μεγαλώνει και από το τι συνέπειες φαίνεται να έχουν οι εμπορικοί πόλεμοι και οι δασμοί. Η απόφαση για να ξεκινήσει η επιβολή δασμών πάνω στην εισαγωγή προϊόντων από Κίνα, Ε.Ε., Καναδά και ανοιχτό από ποια άλλη χώρα, προοριζόταν από το επιτελείο του Μνούτσιν (υπουργός Οικονομικών) ότι θα ήταν εργαλείο για ένα πρόγραμμα επενδύσεων μέσα στην ίδια την Αμερική – και ιδιαίτερα στις «ζώνες της σκουριάς», στις Πολιτείες με τη μεγαλύτερη ανεργία, που ήταν ένα από τα ισχυρά κάστρα του Τραμπ στις εκλογές.



Ο Τραμπ και οι σύμβουλοί του. Αριστερά ο Μάικλ Κόεν και δεξιά ο Πολ Μάναφορτ.

Οι εξελίξεις δεν το επιβεβαιώνουν. Οι επενδύσεις δε γίνονται κάτω από τον έλεγχο του Τραμπ, αλλά των επιχειρήσεων και στην πράξη δεν γίνονται. Οι μεγάλες αυτοκινητοβιομηχανίες είναι αυτές που αποφασίζουν ότι ένα εργοστάσιο που δεν συμφέρει πια λόγω δασμών να βρίσκεται στο Μεξικό θα καταλήξει όχι στις ΗΠΑ αλλά σε κάποια άλλη βολική χώρα.

Αργεντινή – Η κατάρρευση του πέσο

Το ακριβό δολάριο έχει επιταχύνει την κρίση στις αναδυόμενες οικονομίες, με κτυπητά παραδείγματα τις εξελίξεις στην Αργεντινή, στην Τουρκία και στη Βραζιλία.

Στην Αργεντινή, η κυβέρνηση του Μάκρι ανέβασε το επιτόκιο στο 60% για να μπορέσει να ελέγξει την κατρακύλα του νομίσματος, του πέσο, και επειδή αυτό δεν είναι αρκετό, αποφάσισε – ακολουθώντας τις επιλογές του ΔΝΤ, να προχωρήσει σε πρόγραμμα λιτότητας εφάμιλλο του 2000 στην Αργεντινή (που επίσπευσε την κατάρρευση της οικονομίας) και αντίστοιχο με τα Μνημόνια στην Ελλάδα από το 2010.

Το πέσο σε σχέση με το δολάριο έχει υποτιμηθεί 50%. Ο Μάκρι είχε κερδίσει τις εκλογές στην αναμέτρηση με την Κριστίνα Φερνάντες-Κίρχνερ. Τώρα, το επιτελείο του και οι καπιταλιστές φοβούνται ότι θα χάσει τις εκλογές την επόμενη χρονιά. Στις δημοσκοπήσεις έχει πέσει στο 30% και φοβούνται ότι μετά τα μέτρα θα κατρακυλήσει ακόμα περισσότερο.

Στην Τουρκία αντίστοιχα κατρακυλάει η λίρα, ο πληθωρισμός έχει ανέβει, ο Ερντογάν «παρά τις αρχές του» υπολογίζει ότι πρέπει να ανεβάσει το επιτόκιο μην τυχόν και συγκρατήσει την κατάρρευση.

Δυο παρατηρήσεις: Η άνοδος του επιτοκίου στην Αμερική, το δυνατό δολάριο και η φυγή κεφαλαίων από τις αναδυόμενες οικονομίες προς το δολάριο, προστέθηκαν στις αιτίες της κρίσης σε μια σειρά από οικονομίες, αλλά οι συνέπειες οικονομικές και πολιτικές δεν μπορούν να απομονωθούν μόνο εκεί που ξεσπάνε. Οξύνουν τα προβλήματα και στο κέντρο του συστήματος. Με την κρίση στην Τουρκία αγωνιούν οι ευρωπαϊκές τράπεζες. Με την Αργεντινή καίγονται αρπακτικά Funds που τζογάρισαν στα ομόλογά της.

Μαζί μ' αυτές τις εξελίξεις είναι η κλιμάκωση της πολιτικής αστάθειας. Πριν τρία χρόνια, οι αριστερές κυβερνήσεις στη Βραζιλία και στην Αργεντινή έχασαν την πλειοψηφία και τον έλεγχο τον απόκτησε η φιλελεύθερη δεξιά με πολύ στενές σχέσεις με τις αμερικάνικες τράπεζες, πολυεθνικές και κυβερνήσεις. Και τώρα βρίσκονται μπροστά στον κίνδυνο να ανατραπούν, όχι από την αντιπολίτευση, αλλά από το κίνημα που οργανώνει συλλαλητήρια και απεργίες.

Το κίνημα αντιστέκεται

Η εκτίμηση αυτού του περιοδικού μετά την εκλογή του Τραμπ ήταν ότι η προεδρία του θα είναι «αποσταθεροποιητική» για τις ΗΠΑ. Ο στόχος του ήταν ότι η πολιτική του θα εξασφαλίσει ξανά τη δυνατότητα των ΗΠΑ να καθορίσουν διεθνώς τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις, και πάνω απ' όλα να ξαναγίνει ηγεμονική δύναμη μετά από την ήττα στον πόλεμο του Ιράκ και στη χωρίς διέξοδο επέμβαση και στρατιωτική παρουσία στο Αφγανιστάν. Πάνω απ' όλα να περιορίσει τη διεθνή οικονομική υπεροχή της Κίνας και να σταματήσει την προσπάθεια της να αποκτήσει τον έλεγχο στην περιοχή της. Όμως σε όλα αυτά έχει κολλήσει.

Οι εξορμήσεις του Τραμπ έχουν επιδεινώσει τις σχέσεις των ΗΠΑ με τους συμμάχους τους στην ΕΕ και στο ΝΑΤΟ χωρίς να έχουν εξασφαλίσει επιτυχίες ούτε στη Μέση Ανατολή ούτε στην Ασία. Η επιθετική πολιτική απέναντι στην Κίνα και η αυ-

ξημένη αμερικανική παρουσία στη Νοτιοανατολική Ασία έχει ανεβάσει το επίπεδο των εξοπλισμών και ανταγωνισμού ανάμεσα σε Ινδία, Ιαπωνία, Αυστραλία και Κίνα. Η προοπτική τοπικών συγκρούσεων έχει γίνει πολύ πιο πιθανή και ανοιχτή.

Αυτή η πολιτική του Τραμπ έχει μεγαλώσει τις αντιδράσεις μέσα στην Αμερική και στην ίδια την Ευρώπη.

Πάνω απ' όλα όμως έχει γίνει αφορμή για να εμφανιστούν οργανωμένες αντιστάσεις και ένα κίνημα που δυο χρόνια παλεύει ενάντια τον Τραμπ και τις επιλογές του. Πρώτα απ' όλα, ο ξεσηκωμός των γυναικών που ξαναγέμισαν τις πλατείες οργανώνοντας τα μεγαλύτερα συλλαλητήρια ενάντια στον σεξιστή πρόεδρο – με ένα εκατομμύριο στην Ουάσιγκτον και 500 χιλιάδες στο Σικάγο.

Οι αντιδράσεις συνεχίστηκαν ενάντια στην απόφαση να κλείσει τα σύνορα στους Μουσουλμάνους, απόφαση που έβγαλε κινητοποιήσεις που σταμάτησαν τα αεροδρόμια. Ο Τραμπ προχώρησε σε νέες ρατσιστικές προκλήσεις καταργώντας το νόμο της προηγούμενης κυβέρνησης για άσυλο στους Dreamers, στα παιδιά μεταναστών που μεγάλωσαν στις ΗΠΑ. Αλλά όταν έφτασε να χρησιμοποιεί παιδιά σαν όμηρους φυλακισμένα σε κλουβιά, η κατακραυγή τον ανάγκασε να κάνει πίσω.

Δημιουργήθηκε επίσης ένα αντιφασιστικό κίνημα ενάντια στην ακροδεξιά, το Alt right, ιδιαίτερα όταν το περασμένο καλοκαίρι σε συνεργασία με την Κου-Κλουξ-Κλαν και μια ομάδα φασιστών, οργάνωσαν επίθεση και δολοφόνησαν την ακτιβίστρια Χέδερ Χάγιερ στη Σάρλοτσβιλ. Ένα χρόνο μετά τη δολοφονία, αντιφασιστικές και αντιρατσιστικές κινήσεις οργάνωσαν μια μεγάλη διαδήλωση που επισκίασε την ακροδεξιά. Μπορεί το Δημοκρατικό Κόμμα να μην παλεύει ενάντια στον Τραμπ, όμως οι αντιδράσεις από τα κάτω αρχίζουν να δίνουν ζωή σε κινήματα.

Οι διαδηλώσεις των γυναικών ήταν το ξεκίνημα για να δημιουργηθεί το δίκτυο metoo και στη συνέχεια οι κινητοποιήσεις μέσα στους εργατικούς χώρους για ισότητα ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες (μισθούς, συνθήκες, απασχόληση, άδειες εγκυμοσύνης, προαγωγή) απαιτώντας από τα συνδικάτα να βάλουν ξανά στο πρόγραμμα τους αυτές τις διεκδικήσεις και πάνω απ' όλα τη σύγκρουση και την απαγόρευση των σεξουαλικών επιθέσεων και παρενοχλήσεων μέσα σε κάθε χώρο δουλειάς.

Οι διαδηλωτές ενάντια στην ισλαμοφοβία και τους ρατσιστικούς αποκλεισμούς, ανάγκασαν τον Τραμπ να επιτρέψει την επανένωση των παιδιών μεταναστών με τους γονείς τους. Η κίνηση «Black lives matter» που ξεκίνησε ενάντια στις δολοφονίες Μαύρων από αστυνομικούς έγινε κέντρο σ' αυτές τις κινητοποιήσεις και άρχισε να συσπειρώνει πολύ κόσμο.

Και το πιο σημαντικό απ' όλα, άνοιξαν εργατικές μάχες. Η κυρίαρχη άποψη είναι ότι στην Αμερική δεν υπάρχουν εργατικοί αγώνες γιατί δεν υπάρχουν συνδικάτα και η εργατική τάξη δεν έχει συλλογικό τρόπο να παλέψει. Στη σύνοδο της FED στο Τζάκσον Χόουλ, ο γνωστός οικονομολόγος Krueger παρουσίασε εισήγηση με την άποψη ότι σήμερα μόνο το 10% των εργαζομένων είναι μέλη στα συνδικάτα, κι αυτό είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για την αύξηση των μισθών που παραμένουν καθηλωμένοι. Οι εργάτες/τριες πληρώνονται με χαμηλά μεροκάματα γιατί δεν υπάρχει τρόπος να παλέψουν και να διεκδικήσουν. Όμως αυτά που συμβαίνουν διαψεύδουν τη θεωρία του Krueger και δείχνουν το δρόμο.

Κορυφαίο παράδειγμα είναι η απεργία των εκπαιδευτικών. Η απεργία των καθηγητών ξεκίνησε στη Δυτική Βιρτζίνια και στη συνέχεια στην Οκλαχόμα. Μετά από δεκαπέντε μέρες απεργίας που πέτυχαν την ικανοποίηση των αιτημάτων, τη σκυτάλη πήραν οι συνάδελφοι τους στο Κολοράντο, Κεντάκι, και Αριζόνα, προπύργια του Τραμπ στις τελευταίες εκλογές. Κατέβηκαν με αιτήματα: αυξήσεις, προσλήψεις, αίθουσες διδασκαλίας και βιβλία για τους μαθητές. Απαιτούσαν όπως και στην Ελλάδα, λεφτά για τα σχολεία και όχι φοροαπαλλαγές για τους πλούσιους. Η πρόεδρος της Ομοσπονδίας των εκπαιδευτικών, μιλώντας στις απεργίες και στις συγκεντρώσεις, έδωσε την εικόνα του τι σημαίνουν περικοπές στη δημόσια εκπαίδευση και ότι σήμερα ο προϋπολογισμός διαθέτει για δημόσια σχολεία λιγότερα από την περίοδο πριν το 2007 – πριν ξεκινήσει η ύφεση. Οι καθηγητές καταβάλουν κάθε χρόνο 656 δολάρια από την τσέπη τους για σχολικά υλικά.

«Ο χαρακτηρισμός της προεδρίας του Τραμπ ως αποσταθεροποιητικής είναι ίσως ο ηπιότερος χαρακτηρισμός απ' αυτούς που κυκλοφορούν: Η λέξη χάος συνοδεύει συχνά-πυκνά τις ανταποκρίσεις από τη Ουάσιγκτον. Ήδη ο πρώτος μήνας συνοδεύτηκε από αλλεπάλληλα επεισόδια που κάθε άλλο παρά σταθερότητα σηματοδοτούν».[4] Αν αυτά μπορούσαμε να γράφουμε στις σελίδες αυτού του περιοδικού πριν από δυο χρόνια, σήμερα τα πράγματα έχουν προχωρήσει. Η ηγεμονία της Αμερικής περνούσε κρίση πριν από τη εκλογή ενός προέδρου ρατσιστή, σεξιστή, με δεσμούς με την ακροδεξιά και με τις βλέψεις να γυρίσει την Αμερική και όλον τον κόσμο πίσω πολλές δεκαετίες. Ο Τραμπ είναι πάμπλουτος δισεκατομμυριούχος και έχει στόχο να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της τάξης στην οποία ανήκει. Η δική μας τάξη, όμως, έχει τη δύναμη να χαλάσει αυτά τα σχέδια, να το δείχνει μέσα κι έξω από την Αμερική και να νικήσει. ■

Σημειώσεις

1. Financial Times 2/9
2. Michael Roberts blog
3. Ομιλία του Τζέρομ Πάουελ στην ετήσια σύνοδο της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ (FED).
4. Πάνος Γκαργκάνας, άρθρο στο ΣΑΚ Νο 121 με τίτλο «Η προεδρεία Τραμπ – συνώνυμο της αποσταθεροποίησης;»



Συγκέντρωση στην πύλη του Υπουργείου Παιδείας

Αντίσταση στο σχολείο της αγοράς

Ο Σεραφείμ Ρίζος εξηγεί γιατί οι εκπαιδευτικοί αντιστέκονται στην πολιτική που προωθεί σχολεία των χορηγών και σχολεία των φτωχών

Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ με την εκπαιδευτική πολιτική που εφαρμόζει στα τρεισήμισι χρόνια της ύπαρξής της, έχει εγκαταλείψει κάθε αριστερή αναφορά και ακολουθεί όλες τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές, που συντείνουν στη διαμόρφωση ενός δημόσιου σχολείου χαμηλού κόστους για το κράτος και υψηλού για τους εργαζόμενους. Δεν πρόκειται για έναν «προσωρινό συμβιβασμό» γιατί ταυτόχρονα έχει αποδεχθεί και προσπαθεί να υλοποιήσει τις βαθύτερες στρατηγικές των καπιταλιστών.

Εδώ και μια δεκαετία οι περικοπές των δημοσίων δαπανών έχουν πλήξει σοβαρά τη Δημόσια και Δωρεάν Παιδεία. Με την εκδήλωση της κρίσης έχει κλιμακωθεί η προσπάθεια να φορτωθεί η εργατική τάξη το κόστος σπουδών των παιδιών της. Από το 2008 έως το 2015 οι ετήσιες δημόσιες δαπάνες μειώθηκαν από τα 8.320,1 εκ. ευρώ σε 5.584,2 εκ. ευρώ, μείωση της τάξης του 32,9%! Στο ίδιο χρονικό διάστημα οι οικογενειακές δαπάνες αυξήθηκαν αναλογικά σε σχέση με τις δημόσιες. Η συμβολή των οικογενειών των μαθητών, είναι σε ποσοστό μεγαλύτερη απ' ότι στο παρελθόν. Το 2014 οι οικογενειακές δαπάνες έφτασαν σχεδόν τα 3/5 των δημόσιων δαπανών.[1]

Οι πανηγυρισμοί του Γαβρόγλου ότι κατόρθωσαν να ξεπεράσουν τις προβλέψεις του μεσοπρόθεσμου των Σαμαροβενιζέλων για το 2018, σε ό,τι αφορά στις κρατικές δαπάνες για την Παιδεία, είναι επικοινωνιακές φαιδρότητες. Τα 5.367 εκ. ευρώ που εξασφάλισε είναι η εφαρμογή της πολιτικής των πλεονασμάτων του 3,5% που μας φέρνει σε χειρότερο σημείο ακόμη και από το 2015. Σίγουρα δεν είναι αυτό στο οποίο ήλπιζαν όσοι στήριξαν το ΣΥΡΙΖΑ.

Οι πιέσεις των δανειστών για λιγότερο προσωπικό, λιγότερα σχολεία, μεγαλύτερα τμήματα, συρρίκνωση των δημόσιων δομών και η προσαρμογή της κυβέρνησης έχουν δραματικές συνέπειες σε κάθε τομέα της εκπαίδευσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η σχολική στέγη. Όχι μόνο δεν ξανάνοιξε κανένα από τα 1335 σχολεία που έκλεισαν το διάστημα από το 2008 έως το 2014, αλλά προωθούνται νέες συγχωνεύσεις - κλεισίματα. Πολλοί μαθητές εξακολουθούν να κάνουν μάθημα σε κοντέινερς με ανύπαρκτη μόνωση, χειμώνα- καλοκαίρι. Οι γονείς σε πάρα πολλές περιπτώσεις είναι αναγκασμένοι, με δικά τους έξοδα, να βάφουν αίθουσες και κτήρια, να επισκευάζουν τις ζημιές, να διαμορφώνουν τις αυλές στα σχολεία και ό,τι άλλο περνά από το χέρι τους. Οι επιλογές αυτές ήταν και είναι απόλυτα ταξικές. Από τα 913 Δημοτικά που έκλεισαν τα 835 ήταν ολιγοθέσια, ημιαστικών και κυρίως αγροτικών περιοχών στις οποίες έκλεισε το 41% των σχολείων. Τα υπόλοιπα ήταν σχολεία εργατικών συνοικιών. Τα σχολεία που υποφέρουν περισσότερο από τις περικοπές είναι αυτά των φτωχότερων περιοχών και δήμων. Η απάντηση του

ΣΥΡΙΖΑ είναι η παράδοση των σχολικών κτηρίων σε εργολάβους, στους οποίους το κράτος θα πληρώνει ενοίκιο μέσω των ΣΔΙΤ.

Οι διαδοχικές ηγεσίες του υπουργείου Παιδείας, από το 2015 και έπειτα, εμπαίζουν τους αναπληρωτές αναβάλλοντας διαρκώς τους 20.000 διορισμούς που είχαν υποσχεθεί. Κρατούν χαμηλά το εργασιακό κόστος καλύπτοντας τα κενά με μια στρατιά αναπληρωτών, που αποτελούν τους είλωτες της εκπαίδευσης. Καλύπτουν κενά έως και σε 7 σχολεία εβδομαδιαίως, δουλεύοντας στα πιο απομακρυσμένα σχολεία. Έχουν ελάχιστους μισθούς και εργασιακά δικαιώματα, ανύπαρκτες άδειες (αναρρωτικές, λοχείας, εγκυμοσύνης κλπ) και καμία κρατική μέριμνα για σίτιση και στέγαση. Η κυβέρνηση την ίδια στιγμή που επιχειρεί να περιορίσει τον αριθμό των αναγκαίων προσλήψεων (με αύξηση ωραρίου, κατάργηση υπεύθυνου ολοήμερου, συγχωνεύσεις τμημάτων, διπλασιασμό των αναγκαίων εγγραφών για την ίδρυση νηπιαγωγείου κλπ), προσπαθεί να αλλάξει τον τρόπο πρόσληψης των αναπληρωτών, με 5ετείς συμβάσεις μειωμένης απασχόλησης και συνυπολογισμό επιπλέον προσόντων πέρα από το πτυχίο, ώστε να τερματίσουν το αίτημα των μόνιμων διορισμών.

Η πρόσφατη συγχώνευση των υποστηρικτικών δομών κάνει την πρόσβαση στις υπηρεσίες που προσέφεραν πολύ πιο δύσκολη. Ειδικά στον ευαίσθητο τομέα της ειδικής αγωγής σπρώχνει τους γονείς στην ιδιωτική πρωτοβουλία και στην πρόσληψη, με δικά τους έξοδα, άνεργων εκπαιδευτικών για παράλληλη στήριξη μέσα στη σχολική τάξη. Φαινόμενο που το τελευταίο διάστημα ανθεί μέσα στο ελληνικό σχολείο.

Η μερική θέσπιση της 2χρονης υποχρεωτικής προσχολικής αγωγής μόνο κατάκτηση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί, αφού θεσπίζεται μόνο σε 184 δήμους και με την προϋπόθεση ότι δεν προκύπτει κρατικό κόστος. Κατακερματίζει την εκπαίδευση ανάλογα με τις επιλογές του κάθε δήμαρχου και έρχεται να προστεθεί σε ένα ήδη υποβαθμισμένο δημόσιο νηπιαγωγείο στο οποίο οι περικοπές, τα μαζικά κλεισίματα, οι απαράδεκτες συνθήκες στέγασης οδήγησαν πολλούς γονείς στην ιδιωτική εκπαίδευση.[2]

Στόχος το σχολείο των φτωχών

Για τους καπιταλιστές όμως το σημερινό σχολείο των περικοπών εξακολουθεί να είναι ένα κεντρικά χρηματοδοτούμενο σχολείο και ακόμη κι αυτό θεωρείται δαπανηρό. Οι περικοπές από μόνες τους όσο μεγάλες και να είναι και όσες θυσίες και να έχουν σημάνει για την εργατική τάξη και τα παιδιά της, δεν είναι αρκετές, για να τους εξασφαλίσουν το εκπαιδευτικό περιβάλλον που θέλουν. Όσο το «εκπαιδευτικό προϊόν» παραμένει άυλο και μη μετρήσιμο δε δίνονται οι δυνατότητες ανάπτυξης μιας κερδοφόρας εκπαιδευτικής αγοράς (ιδιωτικών σχολείων – σχολών, κατάρτισης, εγχειριδίων, κτηρίων, εξοπλισμού, εκπαιδευτικού λογισμικού, τεστ κλπ). Έτσι επιδιώκουν οικονομικά η λειτουργία της εκπαίδευσης και των σχολείων, να προσιδιάσει τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς, όπου ξεχωριστές επιχειρήσεις ανταγωνίζονται η μία την άλλη με τις λιγότερο αποτελεσματικές να κλείνουν.

Η πρόσφατη έκθεση του ΟΟΣΑ για την ελληνική εκπαίδευση, που έγινε κατά παραγγελία και με τη συνδρομή της κυβέρνησης, προτείνει μια δέσμη μέτρων που αφορούν στην οικονομική και διοικητική αυτονομία της σχολικής μονάδας. Η κάθε σχολική μονάδα πρέπει να φροντίζει για την εύρεση της αναγκαίας για τη λειτουργία της χρηματοδότησης, από χορηγούς, καταστρώνοντας το δικό της προϋπολογισμό. Ο διευθυντής θα γίνει κάτι σαν ανώτερο διοικητικό στέλεχος επιχείρησης που μεταξύ όλων των άλλων θα είναι υπεύθυνος και για την πρόσληψη, την αξιολόγηση και την απόλυση του προσωπικού. Πολλές αρμοδιότητες προτίθεται να εκχωρηθούν στους δήμους. Η διαμόρφωση του προγράμματος, η επιλογή βιβλίων, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών θα αποτελούν «επιλογές» του σχολείου μέσα από τις δυνατότητες που θα του παρέχουν η αγορά και ο αυστηρός έλεγχος του δήμου και του υπουργείου.

Το βασικό εργαλείο για το θρυμματισμό του ενιαίου χαρακτήρα της εκπαίδευσης είναι η αξιολόγηση. Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ κινείται στην κατεύθυνση υλοποίησής της. Ξεκινούν την αξιολόγηση της σχολικής μονάδας, επιχειρώντας την κατάταξη των σχολείων σε ενιαία κλίμακα μέτρησης, ανάλογα με τους προγραμματισμούς και την αποτίμηση του έργου τους, που θα είναι υποχρεωμένα να καταθέτουν ετησίως σε γραπτές εκθέσεις τους. Κομβικό ρόλο σε αυτό θα έχει ο νέος θεσμός του περιφερειακού συντονιστή των ΠΕΚΕΣ (Περιφερειακά Κέντρα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού) που αντικαθιστά τους σχολικούς συμβούλους και ο οποίος, για πρώτη φορά μετά την κατάργηση του θεσμού του επιθεωρητή το 1982, θα έχει ταυτόχρονα διοικητικό και παιδαγωγικό ρόλο.

Εκτός απ' τα σχολεία, επαναφέρουν και την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών. Λόγω των αντιστάσεων προσπαθούν να την εφαρμόσουν σταδιακά. Έτσι, κατάργησαν το ΠΔ 152/2013 που οι εκπαιδευτικοί είχαν καταστήσει ανενεργό και που προέβλεπε την ατομική αξιολόγηση. Προς το παρόν, υλοποιούν μόνο την αξιολόγηση των διευθυντών με ανώνυμα ερωτηματολόγια όπου η συμπλήρωση μόλις τριών αρκεί για να θεωρηθεί ότι έχει γίνει αξιολόγηση. Παίζουν παιχνίδι συσχετισμών. Καθυστερούν την εφαρμογή της ατομικής αξιολόγησης των εκπαιδευτικών, μέχρις ότου δημιουργηθεί μια «κουλτούρα αξιολόγησης», όπως λένε οι διάφοροι φωστήρες του νεοφιλελευθερισμού. Δηλαδή, να καμφθεί η αντίσταση των εκπαιδευτι-

κών από ένα συνδυασμό συναίνεσης, εξαπάτησης και τρομοκρατίας.

Πρόκειται για αναμάσημα παλιότερων αποτυχημένων νεοφιλελεύθερων προτάσεων, που όπου εφαρμόστηκαν είχαν καταστροφικά αποτελέσματα. Η σύνδεση οικονομικής και διοικητικής αυτονομίας της σχολικής μονάδας με την αξιολόγηση αποτελεί ένα φονικό συνδυασμό για τη Δημόσια και Δωρεάν Παιδεία. Η αξιολόγηση δεν είναι μια ουδέτερη διαδικασία αλλά μια ταξική επίθεση ενάντια στο σχολείο των φτωχών και στα δικαιώματά τους στη μόρφωση. Τα σχολεία διαχωρίζονται σε «καλά» και «κακά» και λειτουργούν με πολλές και διαφορετικές ταχύτητες. Το υπουργείο διατηρεί τον κεντρικό έλεγχο, απαλλασσόμενο από μεγάλο τμήμα της χρηματοδότησης των σχολείων. Οι «επιδόσεις» των σχολείων καθορίζουν τη δυνατότητά τους να προσελκύουν μαθητές – πελάτες και χρηματοδότηση. Όσα δεν ανταποκρίνονται, κλείνουν. Η κατάργηση του σχολείου της γειτονιάς με καθορισμένα όρια εγγραφών και η θέσπιση του «δικαιώματος των γονιών στην ελεύθερη επιλογή σχολείου» γενικεύει αυτή τη διαδικασία. Οδηγούμαστε σε επιλεκτικές εγγραφές μαθητών και αντίστοιχους αποκλεισμούς άλλων. Στη διαμόρφωση, δηλαδή, ενός αυστηρά ελιτίστικου σχολείου, καθώς παιδιά με φτωχό οικονομικό ή πολιτιστικό υπόβαθρο, παιδιά μεταναστών, ή με ειδικές ανάγκες θα θεωρούνται βαρίδια για τις επιδόσεις του σχολείου και θα αποκλείονται.

«Να εμπεδώσουν οι πληβείοι τη θέση τους»

Αυτές οι επιχειρούμενες αλλαγές αποτελούν και μια τεράστια ιδεολογική επίθεση. Η εκπαίδευση αποτελεί ένα πολύπλοκο μηχανισμό αναπαραγωγής της ταξικής διαίρεσης και ανισότητας της κοινωνίας. Η αστική τάξη εξασφαλίζει για λογαριασμό της το εργατικό δυναμικό που έχει ανάγκη και με τα χαρακτηριστικά εκείνα που της είναι αναγκαία για να διατηρεί τον έλεγχό της στα μέσα παραγωγής σε μια δοσμένη χρονική περίοδο. Ταυτόχρονα, εξασφαλίζει την αναπαραγωγή των ιδεών της ως κυρίαρχων ιδεών στις επόμενες γενιές. Το σχολείο χρειάζεται να συμβαδίζει όχι μόνο με τις υλικές ανάγκες της αγοράς, αλλά και τις ιδεολογικές.

Το λεγόμενο σχολείο των «ίσων ευκαιριών» που είχε επικρατήσει τουλάχιστον μεταπολεμικά, αντικαθίσταται από το σχολείο της αγοράς, όπου κυριαρχεί ο φρενήρης ανταγωνισμός. Σ' αυτό οι πάντες και τα πάντα βαθμολογούνται και επιτηρούνται. Η απόκτηση της γνώσης δεν θεωρείται δικαίωμα όλων, αλλά ατομική ευθύνη και οικογενειακή επένδυση. Ο καθένας γνωρίζει από νωρίς την κοινωνική του θέση και προσαρμόζει τις προσδοκίες του.

Το κράτος, οι περικοπές, οι κοινωνικές ανισότητες αθωώνονται και ο εκπαιδευτικός μετατρέπεται στον μοναδικό υπαίτιο για όλα τα δεινά της εκπαίδευσης. Όσοι δεν προσαρμόζονται στις νόρμες και το διαρκές κυνήγι των επιδόσεων χαρακτηρίζονται «αδυνατούντες» και απολύονται. Μόνιμη εργασία δεν υφίσταται ως δικαίωμα. Διαμορφώνεται ένας αυστηρά συγκεντρωτικός, γραφειοκρατικός μηχανισμός επιτήρησης, ελέγχου και βαθμολόγησης, ο οποίος δεν έχει να κάνει σε τίποτα με τις πραγματικές ανάγκες των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Στην πραγματικότητα επιβάλλεται ο πιο σκληρός και ασφυκτικός έλεγχος του κράτους μέσα στην ίδια τη σχολική αίθουσα. Είναι χαρακτηριστικό ότι εκτός από το νέο διοικητικό ρόλο που ετοιμάζουν για τους διευθυντές, τους δίνουν τη δυνατότητα ελέγχου και παρέμβασης στο μάθημα, μετατρέποντάς τους και σε «παιδαγωγικούς» γκαουλάιτερ του σχολείου.

Και όμως αυτό είναι σχολικό κτίριο!



Δεν πρόκειται να εγκαθιδρυθούν συνθήκες καλύτερου μαθήματος. Το αντίθετο. Κυρίαρχος στην τάξη δεν θα είναι πλέον η αλληλεπίδραση των πολυποίκιλων και πολύπλοκων αναγκών των μαθητών με τις προσπάθειες των εκπαιδευτικών να ανταποκριθούν σε αυτές. Αντίθετα, όλα θα καθορίζονται από την επιτακτική ανάγκη οι μαθητές να επιτύχουν όσο το δυνατό καλύτερα αποτελέσματα στα διαρκή τεστ αξιολόγησης, βάσει των οποίων θα κρίνονται σχολείο και εκπαιδευτικοί.

Στο σχολείο της κρίσης η γνώση και το περιεχόμενό της πρέπει να αλλάξει. Η συνολική κριτική θεώρηση του κόσμου, της κοινωνίας, του παρελθόντος και της επιστήμης πρέπει να αντικατασταθεί από την εκμάθηση της διαχείρισης σκόρπιων πληροφοριών, ασύνδετων μεταξύ τους καθώς και συγκεκριμένων δεξιοτήτων, τις οποίες ο μαθητής θα πρέπει να αναπτύξει. Θέλουν το σχολείο να παράγει ένα φτηνό εργατικό δυναμικό, ικανό να ανταποκριθεί στις ανάγκες μιας ευμετάβλητης αγοράς εργασίας σε συνθήκες κρίσης. Ο θεσμός της μαθητείας στα ΕΠΑΛ είναι χαρακτηριστικός της υποβάθμισης της τεχνικής εκπαίδευσης. Το σχολείο με τις ταυτόχρονες καταργήσεις τομέων και ειδικοτήτων, τις ηλεκτρονικές εγγραφές μετατρέπεται σε ινστιτούτο κατάρτισης. Η μαθησιακή διαδικασία διαλύεται και οι καθηγητές γίνονται «επόπτες εργασίας». Οι μαθητές, για να πάρουν απολυτήριο, χαρίζονται στην εργοδοσία και τους δήμους ως δωρεάν και αναλώσιμο εργατικό δυναμικό.



Πορεία εκπαιδευτικών στα Χανιά.

Παράλληλα με αυτά, ο μελλοντικός εργαζόμενος πρέπει να έχει αποκτήσει πίστη και προσήλωση στις αξίες της αγοράς, της εργασιακής ιεραρχίας και πειθαρχίας, της αστικής δημοκρατίας, της ΕΕ, του έθνους, της ορθοδοξίας. Η ύπαρξη μαθημάτων ιδεολογικού φρονηματισμού και η καθημερινή τελετουργία της σχολικής ζωής (παρελάσεις, εκκλησιασμοί, προσευχές, πειθαρχία, τιμωρίες κλπ) θεωρούνται απαράβατες αξίες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και δεν αμφισβητούνται από κανένα αστικό επιτελείο. Θεσμοί μάλιστα όπως ο ΣΕΒ επιδιώκουν την ενίσχυσή τους ζητώντας την αύξηση των ωρών μαθημάτων επιχειρηματικότητας και κοινωνικής αγωγής.

Επίμονη Αντίσταση

Η προσπάθεια της ελληνικής αστικής τάξης να επιβάλλει το σχολείο της αγοράς δεν είναι καινούργια. Κρατά σχεδόν τριάντα χρόνια. Για τα διάφορα αστικά think tanks η ελληνική εκπαίδευση έχει χαμηλή αποδοτικότητα και «ποιοτικούς δείκτες» γιατί έχει αργήσει να προσαρμοστεί στις ανάγκες της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Αιτιολογούν αυτή τη θεώρηση χρησιμοποιώντας αποτελέσματα αμφισβητήσιμων μεγεθών μέτρησης της «ποιότητας» της εκπαίδευσης καθώς και διαγωνισμούς (διεθνής διαγωνισμός PISA κλπ) που έχουν θεσπιστεί και δομηθεί με βάση νεοφιλελεύθερης έμπνευσης θεωρήσεις για το σχολείο, τη γνώση, τις διαδικασίες πρόσκτησής της, τη δόμηση και τη χρηστικότητά της.

Η πραγματικότητα, όμως, είναι διαφορετική. Οι συνεχείς νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις δεν έχουν κατορθώσει να διαμορφώσουν καλύτερες συνθήκες ούτε στην οικονομία, όπως ισχυρίζονταν οι εμπνευστές τους, ούτε στο βιοτικό επίπεδο της νέας γενιάς. Το βάθεμα της κρίσης, η κατάρρευση τομέων της παραγωγής, η ανεργία, η μαζική μετανάστευση υψηλά ειδικευμένων εργαζομένων και επιστημόνων, η τεράστια αναντιστοιχία σπουδών και αντικειμένου εργασίας εκατοντάδων χιλιάδων νέων καταρρίπτουν έναν προς έναν τους ισχυρισμούς των αστών. Ακόμη και η «παιδαγωγική» που εισάγουν αποδεικνύεται αποτυχημένη. Η πρόσφατη κατάργηση του βιβλίου των μαθηματικών της Ε Δημοτικού, το οποίο οι δάσκαλοι στην πράξη το είχαν θέσει σε αχρηστία προ πολλού, το υπογραμμίζει.

Τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι πολύ χειρότερα αν δεν υπήρχε ο παράγοντας της αντίστασης. Η εκπαιδευτική διαδικασία δεν είναι μονοσήμαντη. Το σχολείο αποτελεί χώρο σύγκρουσης αντιλήψεων, ιδεών, κουλτούρας, ηθικής κλπ.

Τα παιδιά της εργατικής τάξης δεν είναι λευκό χαρτί. ΄Εχουν τις δικές τους παραστάσεις της ζωής και τις δικές τους εμπειρίες, που έρχονται σε σύγκρουση με τα αστικά ιδεολογήματα. Αντιλαμβάνονται, ακόμη και ενστικτωδώς, τις αντιφάσεις του εκπαιδευτικού συστήματος. Θέτουν τα δικά τους ερωτήματα και αμφισβητούν. ΄Εχουν τα δικά τους δίκτυα επικοινωνίας και συλλογικής οργάνωσης. Στα Χανιά πριν από δύο χρόνια η οργάνωση ενός κύματος μαζικών καταλήψεων και διαδηλώσεων μαθητών με μοναδικό αίτημα να μπουν τα προσφυγόπουλα στα σχολεία οργανώθηκε από αντίστοιχα δίκτυα.

Η ύπαρξη του σχολείου της γειτονιάς παίζει σημαντικό ρόλο ιδιαίτερα στις λαϊκές και εργατικές συνοικίες, όπου οι αγώνες και οι εμπειρίες της εργατικής τάξης αφήνουν έντονο το αποτύπωμά τους στη σχολική ζωή και στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης. Αυτοί οι παράγοντες ήταν καθοριστικοί σε μάχες που δόθηκαν σε σχολεία, όπως τα μαθήματα για τα παιδιά της πακιστανικής κοινότητας στα Σεπόλια ή της αλβανικής κοινότητας στα Χανιά. Η γειτονιά και οι μαθητές έπαιξαν τεράστιο ρόλο.

Οι εκπαιδευτικοί είναι το πιο οργανωμένο τμήμα των αντιστάσεων. ΄Εχουν ισχυρά συνδικάτα και μεγάλες δυνατότητες παρέμβασης και λόγου τόσο μέσα όσο και έξω από την αίθουσα διδασκαλίας. Οι εμπειρίες τους, η ταξική τους θέση, οι σκληροί και συνεχείς αγώνες παίζουν ρόλο και στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης. Αποτελούν αντίβαρο στο κλίμα αναπαραγωγής των κοινωνικών ανισοτήτων, του άκρατου και αδυσώπητου ανταγωνισμού, της απόρριψης και του κοινωνικού αποκλεισμού που προάγει το σχολείο στον καπιταλισμό. Η αλληλεγγύη, η ισότητα, η προσπάθεια να υπάρξει ανταπόκριση στις ανάγκες όλων των παιδιών ανεξάρτητα από φυλή, σωματική ικανότητα, φύλο, τάξη αποτελούν ακόμη ισχυρές αξίες της εκπαιδευτικής πράξης.

Οι αντιστάσεις στην Ελλάδα έχουν πάρει χαρακτηριστικά μεγάλων πολιτικών μαχών που έχουν διαμορφώσει το εκπαιδευτικό τοπίο, αποδυναμώνοντας τις νεοφιλελεύθερες ιδεοληψίες. Αυτό που οι αστοί ονομάζουν «καθυστέρηση» της ελληνικής εκπαίδευσης εκφρά-

ζει την αποτυχία τους να εφαρμόσουν τις πιο σκληρές επιλογές τους στο ελληνικό σχολείο, λόγω της επίμονης και πεισματικής αντίστασης του εκπαιδευτικού κινήματος, που έχει ακυρώσει απανωτές προσπάθειές τους.

Οι νεοφιλελεύθερες ιδέες ποτέ δεν κατόρθωσαν να κερδίσουν την ηγεμονία μέσα στον κόσμο της εκπαίδευσης. Τα πολλαπλά κύματα νικηφόρων φοιτητικών και μαθητικών καταλήψεων, η ακύρωση της αξιολόγησης το 1992-93, το 1997, το 2010-14, η επιτυχία των μαζικών διορισμών το 2002-03, η επαναπρόσληψη των απολυμένων το '15, η αποτροπή του κύματος συγχωνεύσεων επί Αρβανιτόπουλου, η είσοδος των προσφυγόπουλων στα σχολεία και παλιότερα των μεταναστών, η αλματώδης αύξηση των παιδιών που φοιτούν στις τάξεις ένταξης κ.α. δεν θα ήταν δυνατές αν είχε επικρατήσει ο συμβιβασμός.

Η «άνοιξη των αναπληρωτών» την προηγούμενη χρονιά δεν έπεσε από τον ουρανό. Είναι παιδί της αγωνιστικής παράδοσης και κομμάτι των μαχών των συμβασιούχων του δημοσίου για το δικαίωμα στη δουλειά. Ξαναζωντάνεψαν οι καλύτερες παραδόσεις. Η απεργιακή κινητοποίηση, η μαζική οργάνωση και κινητοποίηση της βάσης, η κατάληψη, η γενική συνέλευση, ο συντονισμός από τα κάτω. Μέσα στα σχολεία έχει αρχίσει να αναπτύσσεται μια νέα γενιά αγωνιστών που, σε συνδυασμό με την παλαιότερη εμπειρία, μπορεί να κάνει θαύματα.

Όπως σε όλες τις κρίσιμες καμπές στο παρελθόν, έτσι και τώρα, η συνδικαλιστική γραφειοκρατία προσφέρει συναίνεση. Η επιμονή τους να πάρει εθνικιστική απόφαση το συνέδριο της ΔΟΕ για το Μακεδονικό, αλλά όχι για απεργία -αποχή από την αξιολόγηση, το υπογραμμίζει. ΔΟΕ και ΟΛΜΕ στήριξαν απροκάλυπτα την κυβέρνηση σε μια σειρά περιπτώσεις. Την ίδια στιγμή που στελέχη της ΔΑΚΕ πρωταγωνιστούν στο να αποβάλουν τα προσφυγόπουλα από τα σχολεία όπως στη Χίο, είναι αναγκασμένοι να κρατούν αποστάσεις από τις επιθέσεις προκειμένου να δικαιολογήσουν το ρόλο τους στη βάση του κλάδου. Έτσι η ΔΑΚΕ αναγκάστηκε να αποστασιοποιηθεί από τους τσαμπουκάδες του Μητσοτάκη.

Η εκπαιδευτική αριστερά πρέπει να αντιμετωπίσει την περίοδο έχοντας υψηλές προσδοκίες γιατί οι προκλήσεις που έχει μπροστά της είναι μεγάλες. Να ανοίξει μέτωπο με τις λογικές συμβιβασμού και αποδοχής ως τετελεσμένων, των θυσιών που έχουν σημάνει τα μνημόνια. Να γυρίσουμε ξανά στη βάση και να δώσουμε όλες τις δυνάμεις στην οργάνωση πρωτοβουλιών για την υπεράσπιση κάθε πτυχής αυτού που ξέρουμε ως δημόσιο και δωρεάν σχολείο. Η συναδέλφισσα και ο συνάδελφος της διπλανής τάξης είναι αυτοί που καταλαβαίνουν καλύτερα από οποιονδήποτε, σε τίνος πλάτη θα ξεσπάσει η επιστροφή των επιθεωρητών με όρους ελεύθερης αγοράς. Η συνεύρεση της βάσης με τις πρωτοβουλίες ριζοσπαστικών ρευμάτων ήταν αυτή που σε κάθε κρίσιμη στιγμή καθόριζε τις εξελίξεις.

Μέσα από τους αγώνες για την υπεράσπιση των υλικών συνθηκών της εκπαίδευσης προβάλει η δυνατότητα και η αναγκαιότητα να διεκδικήσουμε ένα διαφορετικό σχολείο. Διεκδικούμε ένα σχολείο που θα τροφοδοτεί δωρεάν τη νεολαία με όλα τα σύγχρονα και παραδοσιακά υλικά μέσα, για να κατακτήσει μια ολόπλευρη γνώση, να αναπτύξει κριτική σκέψη για τον κόσμο που την περιβάλλει, συνείδηση του εαυτού της και του ρόλου της στην κοινωνία.

Ένα σχολείο που δεν θα βασίζεται στον διαχωρισμό πνευματικής – χειρωνακτικής εργασίας και θα παρέχει μια πολυτεχνική εκπαίδευση. Ένα σχολείο δημοκρατικό, χωρίς ταξικά κόσκινα και εξεταστικούς φραγμούς, στο οποίο αφετηρία της εκπαιδευτικής πράξης θα αποτελούν οι ανάγκες της εργατικής τάξης και των παιδιών της για γνώση, πολιτισμό, άθληση. Ένα σχολείο που θα βασίζεται στον αλληλοσεβασμό, τη συνεργασία μαθητών-εκπαιδευτικών και τη συλλογική εργασία. Χωρίς προβολή ως κυρίαρχης μιας και μοναδικής κουλτούρας, εθνότητας, θρησκείας, συμπεριφοράς, προσανατολισμού στην οποία όλες οι υπόλοιπες πρέπει να υποταχθούν και να ενσωματωθούν. Χωρίς αναπαραγωγή σεξιστικών διαφοροποιήσεων και προτύπων. Ένα σχολείο, όπου οι σωματικές ή νοητικές δυσικανότητες δεν θα αποτελούν εμπόδιο αλλά αφετηρία για συνύπαρξη και συνεργασία. Ένα σχολείο βασισμένο στις επιστημονικές εξελίξεις κόντρα στον σκοταδισμό και τις πολιτικές σκοπιμότητες των αστών, το οποίο θα δίνει στους εργαζόμενους τις γνώσεις και τη δυνατότητα να ελέγξουν τη δουλειά και τη ζωή τους.

Οι μάχες αυτές πρέπει να δοθούν μέσα στα συνδικάτα, προσπαθώντας να εξασφαλίσουμε τη μέγιστη ενότητα των εργαζομένων. Μόνο έτσι η βάση και οι πρωτοβουλίες της θα γίνουν πιο δυνατές και θα αναγκάσουν τους γραφειοκράτες να συρθούν πίσω τους.

Αντιφασιστικές και αντιρατσιστικές καμπάνιες, όπως στις 15 Σεπτέμβρη πρέπει να βρουν μαζική ανταπόκριση και οργάνωση στη βάση. Πάνω απ' όλα όμως δεν μπορούμε να στερήσουμε το κίνημα από τα ισχυρότερα όπλα του. Ιδιαίτερα το υπερόπλο της απεργίας. Οι Αμερικανοί συνάδελφοι έδειξαν, ακόμη και σε πολύ χειρότερες συνθήκες και σχέσεις εργασίας, ότι η χρήση του μπορεί να οδηγήσει σε περήφανες νίκες. Στην Ελλάδα κάτι τέτοιο θα έχει πολλαπλάσιες συνέπειες. ■

Σημειώσεις

1. Όλα τα στοιχεία προέρχονται από την ετήσια έκθεση για την εκπαίδευση 2017-2018 του ΚΑΝΕΠ – ΓΣΕΕ https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2018/05/ETEKTH_2017-28.pdf
2. Για μια πιο αναλυτική περιγραφή της κατάστασης στα Νηπιαγωγεία δες «η Τάξη μας » τεύχος αρ. 25 Απρίλης 2018. http://i-taksi-mas.blogspot.com/2018/05/blog-post_80.html



Πρόσφυγες στην πύλη του "camp" στη Μαλακάσα.

Ο αντιφασιστικός Σεπτέμβρης

Η πάλη ενάντια στην άνοδο της ρατσιστικής και ανοιχτά φασιστικής ακροδεξιάς παίρνει διαστάσεις παντού. Ο Πέτρος Κωνσταντίνου, συντονιστής της ΚΕΕΡΦΑ, προτείνει τα επόμενα βήματα.

Στις 18 Σεπτέμβρη 2013 οι νεοναζί της Χρυσής Αυγής προχωρούσαν στην στυγερή δολοφονία του Παύλου Φύσσα. Με τον αέρα του κόμματος που μπήκε στη Βουλή, η Χρυσή Αυγή επιδίωξε να επιβάλει τον τρόμο στις γειτονιές με επιθέσεις των ταγμάτων εφόδου κατά μεταναστών, αγωνιστών της αριστεράς, των συνδικάτων, των κινημάτων, καλλιτεχνών. Η Αστυνομία, ο κρατικός μηχανισμός, οι κυβερνήσεις παρείχαν σκανδαλώδη ασυλία στην εγκληματική δράση των νεοναζί και μερίδα των ΜΜΕ καλλιεργούσε την εικόνα της Χρυσής Αυγής ως δύναμης που δεν μπορούσε να σταματήσει κανείς την άνοδο της. Η Χρυσή Αυγή είχε γίνει το πετυχημένο παράδειγμα διεθνώς για κάθε φασιστική συμμορία που είχε παραμείνει στο περιθώριο για χρόνια.

Όμως, η δολοφονία του Παύλου Φύσσα ξεσήκωσε από την πρώτη μέρα ένα τεράστιο αντιφασιστικό κίνημα που ανάγκασε την κυβέρνηση να προχωρήσει στην δίωξη, τις συλλήψεις των ηγετικών στελεχών και του αρχηγού της Χρυσής Αυγής και τελικά την δίκη των νεοναζί. Χιλιάδες διαδηλωτές έδωσαν το παρών στο Κερατσίνι το ίδιο το βράδυ της δολοφονίας ανταποκρινόμενοι στο αντιφασιστικό κάλεσμα από το βήμα της απεργίας της ΑΔΕΔΥ και στις 25 Σεπτέμβρη, πρώτη μέρα της 48ωρης απεργίας της ΑΔΕΔΥ, δεκάδες χιλιάδες διαδήλωναν προς τα κεντρικά γραφεία της Χρυσής Αυγής απαιτώντας να κλείσουν και να πάνε φυλακή οι δολοφόνοι.

Η βιτρίνα της ακαταμάχητης Χρυσής Αυγής που δεν μπορούσε να την εμποδίσει κανείς θρυμματίστηκε. Αντί οι τραμπούκοι νεοναζί με τις μαύρες στολές τους να τρομοκρατούν τις γειτονιές βρέθηκαν προφυλακισμένοι και μετά καθισμένοι στο εδώλιο του δικαστηρίου.

Αυτή η πολύ σημαντική νίκη του αντιφασιστικού κινήματος έγινε έμπνευση για τα κινήματα αντίστασης στο φασισμό και το ρατσισμό σε όλη την Ευρώπη ότι μπορούμε να τους σταματήσουμε και να τους τσακίσουμε παντού. Οι διεθνείς συναντήσεις της ΚΕΕΡΦΑ από τον Οκτώβρη του 2014 έγιναν αφετηρία για να δυναμώσουν κοινές πρωτοβουλίες δράσης όπως οι μεγάλες κινητοποιήσεις για τις 21 Μάρτη σε αρκετές χώρες.

Κάτι τέτοιο δεν έπεσε από τον ουρανό αλλά ήταν αποτέλεσμα μιας βασικής επιλογής που είχαμε: ούτε υποτίμηση, ούτε πανικός για την άνοδο των φασιστών αλλά πρωτοβουλίες για την συγκρότηση της δύ-



Μιλάνο 28 Αυγούστου. Συγκέντρωση ενάντια στην συνάντηση Σαλβίνι - Όρμπαν.

ναμης του κινήματος που μπορεί να τους σταματήσει.

Η μάχη με την Χρυσή Αυγή και την νέα ακροδεξιά που ξεφυτρώνει υπό τον μανδύα των μακεδονομάχων κρατάει χρόνια στην Ελλάδα. Η ΚΕΕΡΦΑ ιδρύθηκε το 2009 όταν το ΛΑΟΣ έμπαινε στη Βουλή και οι νεοναζί της Χρυσής Αυγής προχωρούσαν στις πρώτες επιθέσεις κατά των μεταναστών σε Νίκαια και Άγιο Παντελεήμονα.

Καμπάνια αντιρατσιστική και αντιφασιστική ήταν όμως ξεκινημένη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 όταν πρωτοήρθαν μαζικά οι μετανάστες από την Αλβανία και ο Μητσοτάκης οργάνωνε την πρώτη σοβινιστική εκστρατεία για το μακεδονικό το 1992.[1]

Το αντιφασιστικό κίνημα που φούντωσε το 2013 ήταν τροφοδότης του μεγάλου αντιρατσιστικού κινήματος αλληλεγγύης στους πρόσφυγες που ξέσπασε το 2015. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις βρέθηκαν πολιορκημένες από ένα μαζικό κίνημα αλληλεγγύης στους πρόσφυγες και αναγκάστηκαν να αποσύρουν τους συνοριοφύλακες σε όλο το μήκος του λεγόμενου βαλκανικού διαδρόμου αποδεχόμενες ότι πάνω από ένα εκατομμύριο είχαν παραβιάσει τα κλειστά σύνορα της ΕΕ-φρούριο. Τότε οι φασίστες παντού απέτυχαν να εμποδίσουν αυτό το κίνημα. Ίσα-ίσα η δύναμη του κινήματος στεκόταν εμπόδιο στην άνοδό τους.

Αυτό το εκατομμύριο προσφύγων με το 40% να είναι παιδιά, το υποδέχτηκε ένα κίνημα που είχε στις γραμμές του απέραντο κόσμο: γιαγιάδες της Λέσβου που φρόντιζαν μικρά παιδιά, συνταξιούχους της Ειδομένης που άνοιγαν τα σπίτια τους, Γερμανίδες μητέρες που υποδεχόντουσαν τους πρόσφυγες στο σταθμό του Μονάχου με γλυκά και μπαλόνια, Αυστριακούς που αψηφούσαν τους νόμους και μετέφεραν πρόσφυγες με τα αυτοκίνητά τους από την μία στην άλλη άκρη της χώρας, Καταλανούς που διέσωζαν πρόσφυγες στις θάλασσες. Χιλιάδες έφτιαχναν δομές αλληλεγγύης ώστε να διασώζεται ο κόσμος από το πνιγμό, να έχει στέγη, φαγητό, ρούχα αλλά και να μπορεί να είναι ελεύθερος να μετακινείται πέρα από σύνορα.

Οι πρόσφυγες έφεραν στο προσκήνιο στην Ευρώπη την θαμμένη εικόνα της βαρβαρότητας των πολέμων, των εμφύλιων συγκρούσεων με δικτάτορες και των καταστροφών που τους οδήγησαν στο ξεριζωμό για να ξεφύγουν από το θάνατο. Θύμισαν την εμπλοκή των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στις σφαγές και τις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις.

Και όλα αυτά σε περίοδο που η ρατσιστική εκστρατεία ήταν ξεκινημένη στην Ευρώπη με τους μουσουλμάνους μετανάστες να βρίσκονται στο στόχαστρο των κυβερνήσεων που έπαιζαν το χαρτί της ισλαμοφοβίας για να εκτρέψουν την αγανάκτηση από τις πολιτικές της λιτότητας.

Ο ερχομός των προσφύγων στην Ευρώπη δεν ήταν η αιτία της ανό-

δου της ακροδεξιάς. Αιτία ήταν η στροφή των κυβερνήσεων στις πολιτικές του ρατσισμού.

Η ρατσιστική αντεπίθεση

Οι άρχουσες τάξεις το 2016 έκαναν την επιλογή να χτυπήσουν τους πρόσφυγες και το μαζικό κύμα αλληλεγγύης ανοίγοντας το δρόμο στην άνοδο της ακροδεξιάς. Η αντεπίθεση σε αυτό το κύμα αλληλεγγύης που απαιτούσε ανοιχτά σύνορα και ανθρώπινη αντιμετώπιση των μεταναστών ήρθε από την ίδια την ΕΕ.

Πρώτα με την «κοινή δήλωση» ΕΕ-Τουρκίας μετατρέποντας τον Ερντογάν σε συνεταίρο για το κλείσιμο του περάσματος από το Αιγαίο με την στρατιωτικοποίηση της φύλαξης των συνόρων, με την παρουσία του ΝΑΤΟ δίπλα στη FRONTEX, με συνέπεια να πνίγονται χιλιάδες στα ανοικτά της Λιβύης. Ακολούθησε η συμφωνία με τη Λιβύη που γέννησε τα σκλαβοπάζαρα μεταναστών και στις 28/6 φέτος όλη η ΕΕ στη σύνοδό της χόρευε στους ρυθμούς Τράμπ.

Ο Τραμπ ενίσχυσε τη ρατσιστική στροφή και έδωσε αέρα στην ακροδεξιά με τα φρικαλέα μέτρα κατά των μεταναστών, με αποκλεισμό της εισόδου στις ΗΠΑ σε μουσουλμάνους και το χωρισμό μητέρων-παιδιών στα σύνορα. Έγινε ο τροφοδότης των απανταχού ακροδεξιών, μίας νέας ρατσιστικής Δεξιάς, ιδιαίτερα μετά τη δολοφονία της Χέδερ Χάγιερ τον Αύγουστο του 2017.

Η ακροδεξιά και οι φασίστες δεν ανέβηκαν αυτόματα λόγω κρίσης. Αυτό που ήταν καθοριστικό ήταν η στροφή των παραδοσιακών κομμάτων προς τις σκληρές ρατσιστικές πολιτικές, κάτι που έδωσε την ευκαιρία στους φασίστες να λένε «εμείς αυτά θα τα κάνουμε πράξη, αυτοί όχι».

Έτσι, φτάσαμε σε συνθήκες όπου η πολιτική κρίση με την κατάρρευση των παραδοσιακών κομμάτων της Δεξιάς και της σοσιαλδημοκρατίας στη μία χώρα μετά την άλλη άρχισε να δίνει ευκαιρίες ανόδου στους φασίστες.

Το αποτέλεσμα είναι ότι βγήκαν ενισχυμένοι σε διάφορες χώρες κερδίζοντας θέσεις υπουργών σε κυβερνήσεις, Δημάρχων και δημοτικών συμβούλων. Αγαπημένο τους υπουργείο είναι το Εσωτερικών, με αρμοδιότητες σε ζητήματα συνόρων, μεταναστών και δημόσιας τάξης. Από τον Σαλβίνι στην Ιταλία, μέχρι τον Χόφερ στην Αυστρία έπιασαν τα πόστα αυτά.

Έτσι ο Σαλβίνι, ο ακροδεξιός υπουργός Εσωτερικών της Λέγκας μπορεί να αποφασίζει ότι τα πλοία που διασώζουν πρόσφυγες δεν θα δένουν στα ιταλικά λιμάνια αλλά σχεδιάζει ακόμη και να επιστρέφουν τους πρόσφυγες απευθείας στη Λιβύη έστω και αν αιτούνται ασύλου. Το προηγούμενο καλοκαίρι Δήμαρχοι της Μαρίν Λεπέν είχαν πάρει αποφάσεις απαγόρευσης της κολύμβησης στις παραλίες των μουσουλμάνων γυναικών με ολόσωμο μαγιό. Ο Κούρτς στην Αυστρία αποφάσισε να κλείσει τζαμιά και να απελάσει ιμάμηδες.

Η απειλή είναι ορατή στην Γερμανία όπου για πρώτη φορά μετά την πτώση του Χίτλερ η ακροδεξιά είναι στη Βουλή, με 13,6% και πάνω από τους μισούς από τους ενενήντα βουλευτές του AFD -αξιωματικής αντιπολίτευσης- να είναι φιλοναζί.

Στη Βρετανία οι φασίστες κατάφεραν να οργανώσουν διαδήλωση με 15.000 υποστηριχτές του Τόμι Ρόμπινσον.

Αυτά έχουν σημάνει δολοφονίες και ρατσιστικές επιθέσεις, εμπρησμούς τζαμιών. Όμως ένα νέο κίνημα αντίστασης έχει κάνει ήδη την εμφάνισή του.



Πλημμύρισε το Λονδίνο ενάντια στην επίσκεψη Τραμπ.

Η αντίσταση

Αυτές οι εξελίξεις έχουν βάλει επιτακτικά την ανάγκη να χτίσουμε ένα δυνατό κίνημα με διεθνή συντονισμό για να τους σταματήσουμε παντού.

Η Διακήρυξη της Διεθνιστικής Σοσιαλιστικής Τάσης (στην οποία συμμετέχει το ΣΕΚ) τον Ιούλη του 2018 ενάντια στη ρατσιστική εξόρμηση στην Ευρώπη είναι βήμα σε αυτή την κατεύθυνση.[2] Στο 6ο σημείο αναφέρει:

«Παλεύουμε για ανοιχτά σύνορα και αντιπαλεύουμε όλους τους μεταναστευτικούς ελέγχους: πρόβλημα δεν είναι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες αλλά τα αφεντικά, οι τραπεζίτες και το σύστημά τους.

Επιδιώκουμε την ανάπτυξη του ευρύτερου δυνατού αντιρατσιστικού κινήματος, ενώνοντας όλους αυτούς που αντιστέκονται στον Τραμπ και την ακροδεξιά και υπερασπίζονται τους μετανάστες και τους πρόσφυγες.

Χτίζοντας πάνω στις παραδόσεις του Αντι-Ναζιστικού Συνδέσμου (Anti Nazi League) της δεκαετίας του 1970, όπως ανανεώθηκαν τα τελευταία χρόνια από την ΚΕΕΡΦΑ στην Ελλάδα, το Αντισταθείτε ενάντια στον Ρατσισμό (Aufstehen gegen Rassismus) στη Γερμανία, τις κινήσεις Αντισταθείτε στον Ρατσισμό και Ενωθείτε κατά του Φασισμού (Stand Up to Racism και Unite against Fascism) στη Βρετανία, την Ενότητα κατά του Ρατσισμού και του Φασισμού (Unitat contra el feixisme i el racisme) στην Καταλωνία, την Πλατφόρμα για μια Ανθρώπινη πολιτική Ασύλου (Platform fur eine menschliche Asylpolitik) στην Αυστρία, την Πορεία της Αλληλεγγύης (Marche des Solidarités) στη Γαλλία και την κίνηση Ενωμένοι ενάντια στον Ρατσισμό (United against Racism) στην Ιρλανδία, βάζουμε στόχο να αφαιρέσουμε από τους φασίστες τη δυνατότητα να οργανώνουν και να κινούνται ανοιχτά. Να τους πετάξουμε έξω από τους δρόμους οργανώνοντας μαζικές κινητοποιήσεις».

Αυτή η πρωτοβουλία στηρίχτηκε πάνω στις υπαρκτές εμπειρίες δράσης χώρα τη χώρα.

Στο Λονδίνο η επίσκεψη Τράμπ τον Ιούλη σήμανε συναγερμό για το κίνημα και πάνω από δύο εκατομμύρια πλημμύρισαν τους δρόμους. Μια τεράστια δύναμη έκανε την εμφάνισή της μετά από πολλά χρόνια, από την εποχή του αντιπολεμικού κινήματος για το Ιράκ, με χιλιάδες νέους ανθρώπους να διαδηλώνουν για πρώτη φορά. Εκφράσανε την οργή εκατομμυρίων για το χωρισμό οικογενειών στα σύνορα, τις ρατσιστικές δολοφονίες. Το Stand Up to Racism ήταν βασικό σε αυτή την κινητοποίηση.

Η εισβολή φασιστών στο Λονδίνο στο βιβλιοπωλείο Bookmarks τον Αύγουστο ήρθε λίγες μέρες μετά την αποφυλάκιση του φασίστα Τόμι Ρόμπινσον. Μέσα σε μία βδομάδα η απάντηση ήρθε από ένα τεράστιο φάσμα αλληλεγγύης, με τον Νόαμ Τσόμσκι να πρωτοστατεί και τα ιδρυτικά στελέχη του θρυλικού Antinazi League και του Rock against Racism που έδωσαν τη μάχη κατά των ναζί στη δεκαετία του ‘70 να καλούν σε στήριξη των πρωτοβουλιών των κινήσεων United Against Fascism και Stand Up to Racism. Καλούν σε μεγάλη πανεθνική αντιφασιστική κινητοποίηση ενότητας στις 17 Νοέμβρη στο Λονδίνο.

Το κίνημα στη Βρετανία έχει παράδοση στην σύγκρουση με το φασισμό και το ρατσισμό, με ολόκληρα κομμάτια των συνδικάτων και του Εργατικού Κόμματος να οργανώνουν μαχητική δράση, αντισυγκεντρώσεις κατά των φασιστών αλλά και συζήτηση πόρτα-πόρτα στις γειτονιές και πρόσωπο με πρόσωπο στους εργασιακούς χώρους για να ξηλωθεί η επιρροή των φασιστών και των ρατσιστών. Έτσι είχαν καταφέρει να οδηγήσουν το BNP σε διάλυση παρά τις εκλογικές επιτυχίες του το 2005 με εκλογή δημοτικών συμβούλων και το 2010 με εκλογή δύο ευρωβουλευτών. Το SWP ήταν πάντα κέντρο αυτής της δράσης.

Το Stand Up to Racism ετοιμάζει Διεθνή Συνδιάσκεψη στο Λονδίνο στις 20 Οκτώβρη.

Βήματα ανάπτυξης οργανωμένης δράσης έχουμε και στην Γερμανία.

Η Κίνηση Aufstehen gegen Rassismus “Ξεσηκωθείτε ενάντια στο Ρατσισμό” έφτασε να διοργανώνει μαζικά αντιφασιστικά συλλαλητήρια με δεκάδες χιλιάδες διαδηλωτές να περικυκλώνουν κινητοποιήσεις του AfD. Το Μάη του 2018, 70.000 περικύκλωσαν το Συνέδριο του Afd στο Βερολίνο ενώ αργότερα 6.000 διαδήλωναν έξω από τη Συνδιάσκεψη του AfD στο Άουγκσμπουργκ της Βαυαρίας.

Όμως οι εξελίξεις εγκυμονούν μεγάλους κινδύνους καθώς ο σύμμαχος της Μέρκελ από τους Χριστιανοκοινωνιστές και υπουργός Εσωτερικών Ζεεχόφερ απειλεί να ρίξει την κυβέρνηση αν δεν προχωρήσει σε κλείσιμο των συνόρων με Αυστρία, Γαλλία, Τσεχία, Ιταλία. Ο Ζεεχόφερ επιτέθηκε στη Μέρκελ ως μαλακή για το προσφυγικό για να ανακόψει την άνοδο του AfD στις εκλογές του κρατιδίου της Βαυαρίας. Οι προκλήσεις των φασιστών στο Κέμνιτς είναι μια σκληρή προειδοποίηση ότι δεν χωράει κανένας εφησυχασμός.

Η ηγεσία της κοινοβουλευτικής ομάδας του Die LINKE με την πρόεδρο Σάρα Βάκενεχτ έχει ενδώσει στην αντιμετώπιση ότι η άνοδος του φασισμού μπορεί να ανακοπεί με αλλαγή στην οικονομική πολιτική και όχι με την πάλη ενάντια στο ρατσισμό και την διεκδίκηση των ανοικτών συνόρων. Το θετικό είναι ότι σε Πανεθνική Συνδιάσκεψη του Die LINKE η αριστερά κέρδισε την πλειοψηφία με πολιτική υπέρ των ανοικτών συνόρων και καταδίκης της ρατσιστικής συμφωνίας της ΕΕ στις 28/6. Η Κίνηση Aufstehen συντονίζονται με τα κινήματα διεθνώς σε Συνδιάσκεψη που καλούν στις αρχές Σεπτέμβρη.[3]

Τα κινήματα το τελευταίο διάστημα έχουν αρχίσει να συγκλίνουν και να βρίσκουν κοινά σημεία δράσεων στα σύνορα.



Η καταδίκη της Χρυσής Αυγής είναι κεντρικό αίτημα του κινήματος.

Η «Πλατφόρμα για μια ανθρώπινη πολιτική ασύλου» στην Αυστρία ιδρύθηκε το 2015 για να υποδεχτεί τους πρόσφυγες με συμμετοχή του LINKSWENDE, της Νεολαίας των Σοσιαλδημοκρατών, των Πράσινων, φοιτητών. Κινητοποίησε 70.000 διαδηλωτές τον Οκτώβρη του 2015 και ακύρωσε τα μέτρα κατά των αλληλέγγυων που μετέφεραν με τα αυτοκίνητά τους κόσμο, κάτι που τιμωρείται με φυλάκιση έως και δύο χρόνια.

Η παρουσία αντιφασιστικής δράσης έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην διπλή εκλογική αναμέτρηση για την Προεδρία της Αυστρίας που οδήγησε στην ήττα του φασίστα υποψήφιου Χόφερ. Μετά την απόφαση του συντηρητικού κόμματος του Κούρτς να σχηματίσει κυβέρνηση μαζί με τους φασίστες του FPO, οργανώθηκαν κινητοποιήσεις με 10.000 διαδηλωτές. Στις αρχές του Γενάρη του 2018 πάνω από 70.000 διαδήλωσαν κατά του ρατσισμού απαντώντας στα νέα μέτρα Κούρτς. Και όταν οι φίλοι της Χρυσής Αυγής ψήφιζαν την επέκταση του 8ωρου σε 12ωρο, η Πλατφόρμα βρέθηκε μαζί με τα συνδικάτα σε μια μαζική διαδήλωση 150.000 απεργών με σύνθημα «οι πρόσφυγες καλοδεχούμενοι, όχι το 12ωρο της σκλαβιάς». Όπως εξηγεί ο Ντέιβιντ Αλμπριτς[4] μεγάλο ρόλο στη συγκρότηση του κινήματος έπαιξαν οι πρωτοβουλίες για κινητοποιήσεις τα τελευταία χρόνια στη διεθνή μέρα δράσης στις 21 Μάρτη και στη Βιέννη, όπως στο Λονδίνο και την Αθήνα.

Στη Γαλλία, οι αντιφασιστικές κινητοποιήσεις συναντάνε μεγάλα εμπόδια καθώς η αριστερά έχει υποτιμήσει την φασιστική απειλή της Μαρίν Λεπέν. Όμως, η κίνηση «Πορεία της Αλληλεγγύης» (Marche des Solidarités) στη Γαλλία που οργάνωσε την διεθνή μέρα στις 21 Μάρτη, με την στήριξη των Μεταναστών χωρίς χαρτιά έχει τη δύναμη να παίρνει πρωτοβουλίες κοινής δράσης στα σύνορα μαζί με το κίνημα της Ιταλίας.

Και η Ιταλία δεν έχει μείνει έξω από την άνοδο του νέου κινήματος. Στα τέλη Ιούλη πάρθηκε μια σημαντική πρωτοβουλία για την σύγκλιση σε ένα μέτωπο κατά του φασισμού με στόχο μια μεγάλη αντιφασιστική κινητοποίηση στη Ρώμη τον Σεπτέμβρη.[5]

Στην Ιταλία πλάι στον Σαλβίνι που φιγουράρει στην κυβέρνηση βρίσκεται μέσα στη Βουλή και το ανοικτά φασιστικό κόμμα Αδελφοί της Ιταλίας. Οι δολοφονίες και οι ρατσιστικές επιθέσεις κατά των Αφρικανών μεταναστών, Νιγηριανών και Σενεγαλέζων, η στοχοποίηση των Ρομά, προκάλεσαν ένα κύμα μαζικών αγώνων.

Η πόλη Ματσεράτα συγκλονίστηκε από τον πυροβολισμό κατά Νιγηριανού μετανάστη αλλά και από μαχητικές διαδηλώσεις χιλιάδων προεκλογικά.

Ο ξεσηκωμός κατά του Σαλβίνι έχει τους Δημάρχους του Παλέρμο και της Νάπολης να καλούν σε διαδηλώσεις με συμμετοχή χιλιάδων. Στη πόλη Βεντιμίλια βρέθηκαν Ιταλοί και Γάλλοι διαδηλωτές να απαιτούν ελεύθερη μετακίνηση και ανοικτά σύνορα.

Τα παραδείγματα απλώνονται και σε πολλές άλλες χώρες, όπως στη Πολωνία, την Δανία και την Καταλωνία. Οι νοσταλγοί του Φράνκο με κέντρο την αντιπαράθεση με το μαζικό κίνημα ανεξαρτησίας της Καταλωνίας και την υποστήριξη στο ενιαίο Ισπανικό κράτος ξαναβγήκαν στην επιφάνεια. Όμως υπάρχει μαζική αντίσταση και ένα ολόκληρο κίνημα που έβγαλε 300.000 στους δρόμους της Βαρκελώνης μετά από κάλεσμα της Δημάρχου υπέρ των προσφύγων. Τώρα διεκδικεί να ανοίξουν τα λιμάνια για τους πρόσφυγες και να πάψει το κυνηγητό στα σύνορα όπου κατά διαστήματα σκαρφαλώνουν στο φράχτη χιλιάδες για να μπουν. Στην Ιρλανδία, η κίνηση Ενωμένοι ενάντια στο Ρατσι-

σμό, στη χώρα όπου κερδήθηκε το δημοψήφισμα για το δικαίωμα των γυναικών στην έκτρωση, ετοιμάζει Διεθνή Συνάντηση στις 30 Σεπτέμβρη.

Φθινόπωρο της αντίστασης

Το κίνημα λοιπόν κάνει βήματα μπροστά. Με αυτό τον αέρα οργανώνουμε τις μάχες το φθινόπωρο. Κλιμακώνουμε για να πισωγυρίσουμε την ρατσιστική στροφή στην ΕΕ, για να αναγκάσουμε τον Τσίπρα να πάρει πίσω την υπογραφή του από τις συμφωνίες απελάσεων με την Μέρκελ. Για να ανοίξουν τα σύνορα και να δυναμώσει η αλληλεγγύη στους πρόσφυγες. Για να προχωρήσει η δίκη της Χρυσής Αυγής και να γίνει καταδίκη και φυλάκιση των φασιστών.

Η 15η Σεπτέμβρη με τα αντιφασιστικά συλλαλητήρια σε πολλές πόλεις και την συναυλία στην Αθήνα είναι βήμα για να οργανωθούν αυτές οι μάχες. Στις 15 Σεπτέμβρη, μέρα του συλλαλητηρίου-συναυλίας στην Αθήνα, τα κινήματα στην Γερμανία και την Αυστρία συντονίζονται κατά των προκλήσεων των Μέρκελ-Ζεεχόφερ-Κούρτς απαιτώντας ανοιχτά σύνορα με κοινή κινητοποίηση στο συνοριακό πέρασμα Πασάου. Και η Διεθνής Συνάντηση της ΚΕΕΡΦΑ στις 13 Οκτώβρη θα δώσει συνέχεια και ώθηση στον αγώνα αυτό αλλά και στο διεθνή συντονισμό.

Στηριζόμαστε σε ένα ολόκληρο κόσμο ο οποίος στην περίοδο της κρίσης των νεοφιλελεύθερων και των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων στρέφεται προς τα αριστερά και έχει τη δυνατότητα να σταθεί εμπόδιο στην άνοδο των φασιστών και της ακροδεξιάς.

Η είσοδος των λαϊκίστικων ακροδεξιών κομμάτων στις κυβερνήσεις της Αυστρίας και της Ιταλίας δεν σημαίνουν ότι έχουμε φασιστικές δικτατορίες στις χώρες αυτές. Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα ακροδεξιά και στα φασιστικά κόμματα. Τα πρώτα δεν βάζουν στην πολιτική τους την άμεση συντριβή του κοινοβουλευτισμού και των συνδικάτων όπως τα αμιγώς φασιστικά, σαν τη Χρυσή Αυγή και το Jobbik στην Ουγγαρία. Η απειλή για πραξικόπημα από την ΧΑ δεν ήταν ατόπημα αλλά απτό δείγμα της φυσιογνωμίας της. Οι άρχουσες τάξεις δεν έχουν κάνει το βήμα, έστω και αν τμήματά τους αλληθωρίζουν ή και ενισχύουν οικονομικά τους φασίστες, να στηριχτούν στα τάγματα εφόδου για να τσακίσουν την εργατική αντίσταση.

Γι' αυτό έχει τεράστια σημασία η στήριξη στην εργατική αντίσταση και για να την υπερασπίσουμε κοντράροντας την διάσπαση που φέρνει στις γραμμές της εργατικής τάξης ο ρατσισμός και ο εθνικισμός αλλά και για να προβάλουμε την συνολική εναλλακτική απέναντι στην κρίση του καπιταλισμού. Το να κερδίσουμε τα συνδικάτα στις αντιφασιστικές μάχες είναι στο κέντρο της παρέμβασης της αντικαπιταλιστικής αριστεράς.

Γι' αυτό πρέπει να απορρίψουμε τις συμμαχίες του Τσίπρα με τη Μέρκελ και το Μακρόν στο όνομα τάχα της αντίστασης στο τόξο των υπερσυντηρητικών και ακροδεξιών δυνάμεων. Τέτοιες συμμαχίες συγκαλύπτουν τους απαράδεκτους συμβιβασμούς με τις ρατσιστικές πολιτικές της ΕΕ-φρούριο και τους ανοίγουν το δρόμο διάπλατα.

Στην αντιφασιστική μάχη χρειάζεται να τραβήξουμε την πλειοψηφία του κόσμου που επηρεάζεται από τις ρεφορμιστικές ιδέες και όχι μόνο τους καθαρούς αντικαπιταλιστές, αντιεθνικιστές, αντιμπεριαλιστές κλπ. Η καταγγελία των κυβερνητικών συμβιβασμών του ΣΥΡΙΖΑ δεν αρκεί. Χρειάζονται πρωτοβουλίες που να κερδίζουν και να ξεσηκώνουν τον κόσμο που τον ψήφισε σε ανταρσία κατά της υπογραφής του Τσίπρα στις ρατσιστικές συμφωνίες με την ΕΕ και τη Μέρκελ. Τόσο ο Δ.Χριστόπουλος,[6] όσο και ο Δ.Αγγελίδης στην Εφημερίδα των Συντακτών έχουν αναδείξει την αντίθεση του κόσμου που στήριξε ΣΥΡΙΖΑ στις υποχωρήσεις του Τσίπρα στο ρατσισμό.

Το ΣΕΚ έχει παίξει κεντρικό ρόλο στην προσπάθεια για την ανάπτυξη του αντιρατσιστικού και του αντιφασιστικού κινήματος. Στηριζόμαστε στην παράδοση του Τρότσκι, στην ανάγκη του ενιαίου μετώπου που έλειψε από το οπλοστάσιο της αριστεράς του μεσοπολέμου στη Γερμανία, μια έλλειψη που οδήγησε στην συντριβή του εργατικού κινήματος και στην τραγωδία του Ολοκαυτώματος.

Γι' αυτό επιμένουμε ότι αποτελεί προτεραιότητα η μάχη ενάντια στο ρατσισμό και το φασισμό για να μην αντιστραφεί η αριστερόστροφη πορεία της ριζοσπαστικοποίησης της εργατικής τάξης. Μαζί με την εργατική αντίσταση στη «μεταμνημονιακή» περίοδο για να ξηλωθούν οι μνημονιακές περικοπές, η αντιρατσιστική και αντιφασιστική πάλη αποτελούν προτεραιότητα για να κλείσει ο δρόμος στην άνοδο των φασιστών.

Στα συνδικάτα, στις δημοτικές κινήσεις, στις γειτονιές, στα κινήματα αλληλεγγύης θέλουμε να κερδίσουμε όλους στην κοινή δράση για ανοιχτά σύνορα, κατά των ρατσιστικών συμφωνιών της ΕΕ, για τα δικαιώματα των προσφύγων και των μεταναστών και για να φτάσουμε στην ολοκλήρωση της δίκης των νεοναζί της Χρυσής Αυγής με καταδίκη και φυλάκιση.

Σημειώσεις

1. Το βιβλίο του Α. Καψάλη Μετανάστες εργάτες στην Ελλάδα θυμίζει αυτήν την διαδρομή
2. http://www.sekonline.gr/article.php?id=763
3. Συνέντευξη του Φόλκαρτ Μόσλερ στην Αριφέ Κιοσέ
4. Ευχαριστώ για το σχετικό σημείωμα τον Ντέϊβιντ Αλμπριτς για το κείμενο αυτό
5. https://ilmanifesto.it/fronte-civico-antirazzista-ipotesi-corteo-a-settembre/
6. Η μοιραία Ευρώπη του μεταναστευτικού http://www.efsyn.gr/arthro/i-moiraia-eyropi-toy-metanasteytikoy



Απεργία στα Νοσοκομεία στις 25 Απρίλη 2018.

Μαρξισμός και Ψυχική Υγεία

Η Λίλιαν Μπουρίτη γράφει για τη σύνδεση ανάμεσα στην κοινωνική αδικία και τις ψυχικές διαταραχές και προτείνει λύσεις.

Η ανάγκη να παλέψουμε για να μην πληρώσει η εργατική τάξη την κρίση, το πόσο επείγον είναι να καταφέρουμε να ανατρέψουμε τις πολιτικές των μνημονίων φαίνεται με δραματικό τρόπο στον τομέα της ψυχικής υγείας. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, 350 εκατομμύρια άνθρωποι παγκοσμίως πάσχουν από κατάθλιψη. Μία έρευνα του 2014 δείχνει ότι στην Ευρωπαική Ένωση, το 27% των ενηλίκων (από 18-65 χρονών) παρουσίασαν προβλήματα στην ψυχική τους υγεία τον τελευταίο χρόνο.

Στην Ελλάδα τα πράγματα είναι ακόμα πιο δραματικά. Σύμφωνα με τον Ντέιβιντ Στάκλερ που έκανε έρευνα για να μελετήσει τα αποτελέσματα που έχουν οι πολιτικές της λιτότητας στην αύξηση των αυτοκτονιών, η Ελλάδα έφτασε από το ένα άκρο, που ήταν πριν το 2008 στο άλλο άκρο. Είχε ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά αυτοκτονιών στην Ευρώπη πριν το 2008. Υπάρχει πάνω από 60% αύξηση των αυτοκτονιών. Και θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι κάθε αυτοκτονία αντιστοιχεί συνήθως σε 10 απόπειρες. Στην Ελλάδα έχουμε διπλασιασμό των ανθρώπων που πάσχουν από κατάθλιψη μέσα στα χρόνια των μνημονίων. Η αύξηση της ανεργίας, οι περικοπές στην υγεία και στις κοινωνικές υπηρεσίες και η προσπάθεια των από πάνω να κάνουν τους ίδιους τους άνεργους να νιώθουν ότι φταίνε οι ίδιοι που δεν βρίσκουν δουλειά οδηγούν σε δραματική αύξηση προβλημάτων στην ψυχική υγεία των άνεργων. Αλλά ακόμα και οι εργαζόμενοι μέσα σε συνθήκες υπερεντατικοποίησης της εργασίας και ανασφάλειας σχετικά με το μέλλον τους στη δουλειά, έχουν πολύ υψηλά ποσοστά αγχώδων διαταραχών που σε πολλές περιπτώσεις συνδέονται με το άγχος που έχουν στη δουλειά τους.

Σύμφωνα με έρευνα του Οργανισμού Ψυχικής Υγείας, μόνο το 13% δήλωσε ότι νιώθει πως δεν έχει προβλήματα με την ψυχική του υγεία. Αν είσαι φτωχός είναι πολύ πιο πιθανό να υποφέρεις από κάποια ψυχική πάθηση. Στις κοινωνίες με τις μεγαλύτερες ανισότητες υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να παρουσιαστούν προβλήματα στην ψυχική υγεία. Επίσης οι αγχώδεις διαταραχές για παράδειγμα είναι πιο συχνές σε γυναίκες από ό,τι σε άντρες, οι ψυχώσεις είναι πιο συχνές στους μαύρους της Αμερικής από ό,τι στους λευκούς.

Στην πραγματικότητα, το υλικό και κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζούμε, δηλαδή ο καπιταλισμός, είναι υπεύθυνος για τα προβλήματα ψυχικής υγείας που βλέπουμε να διογκώνονται σήμερα. Σε μια διαφορετική κοινωνία, απαλλαγμένη από την εκμετάλλευση και

την καταπίεση τα προβλήματα στην ψυχική υγεία θα ήταν πολύ λιγότερα. Όμως το καπιταλιστικό σύστημα προσπαθώντας να απαλλάξει τον εαυτό του από τις ευθύνες και να βγει αθώο χρησιμοποίησε την ψυχιατρική για να κατασκευάσει θεωρίες περί βιολογικής αιτιολογίας των ψυχικών διαταραχών.

Η ψυχιατρική υπηρετώντας τον καπιταλισμό, αντιλαμβάνεται το άτομο ως ανεξάρτητο από το κοινωνικό πλαίσιο. Η παραδοχή που κάνει είναι ότι το άτομο έχει διαρκή και αναλλοίωτα βιολογικά χαρακτηριστικά που διέπονται από κανόνες διαφορετικούς από αυτούς που διέπουν την ευρύτερη κοινωνία. Προσπαθούν να πείσουν δηλαδή ότι η ψυχική ασθένεια είναι απλά μια αρρώστια στον εγκέφαλο και ότι άρα η θεραπεία της είναι η φαρμακευτική αγωγή, ή κάποιες σωματικές θεραπείες, όπως τα ηλεκτροσόκ.

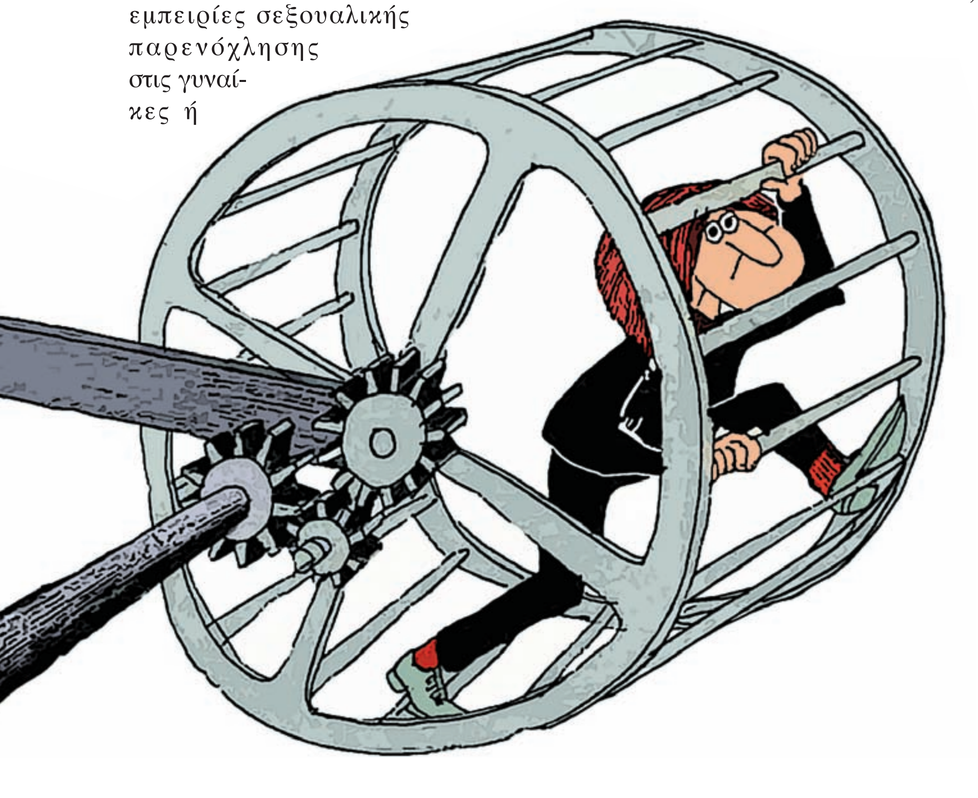
Ο Μαρξισμός μας βοηθάει να κατανοήσουμε ότι η ψυχική υγεία μας διαμορφώνεται από τις συνθήκες, από τις εμπειρίες στη ζωή μας μέσα στην κοινωνία, εμπειρίες στο σχολείο, στην οικογένεια, στο χώρο δουλειάς. Για την κατανόηση και τη θεραπεία των ψυχικών διαταραχών χρειάζεται ένας διαλεκτικός συνδυασμός μεταξύ εγκεφάλου, σώματος και εξωτερικού περιβάλλοντος.

Η βία κατά των γυναικών, οι εμπειρίες σεξουαλικής παρενόχλησης στις γυναίκες ή κακοποίησης στα παιδιά είναι τραύματα που παίζουν καθοριστικό ρόλο και είναι πολύ πιθανό να οδηγήσουν σε προβλήματα στην ψυχική υγεία. Αν για παράδειγμα μια γυναίκα που έχει υποστεί κακοποίηση θα αντιμετωπίσει αυτό το τραύμα μόνη της ή αν θα παλέψει συλλογικά ενάντια στο σεξισμό και την καταπίεση θα παίξει ρόλο για την πορεία της ψυχικής της υγείας.

Ακόμα και η πορεία των ψυχικών παθήσεων μέσα στην ιστορία δείχνει ξεκάθαρα πόση μεγάλη σχέση έχουν με τις συνθήκες που ζούμε. Για παράδειγμα, η υστερία που ήταν μία από τις πιο συχνές "παθήσεις" στα τέλη του 19ου αιώνα σήμερα εμφανίζεται πολύ σπάνια. Ενώ οι αγχώδεις διαταραχές που πριν από 50 χρόνια δεν είχαν καν εμφανιστεί είναι πλέον πολύ συχνές στα χρόνια του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού.

Το βιολογικό μοντέλο στην ψυχιατρική

Από τον 19ο αιώνα ως σήμερα επικράτησε το βιολογικό μοντέλο στις ψυχικές παθήσεις, δηλαδή η αντίληψη ότι τα πάντα βρίσκονται στον εγκέφαλο, που στην ουσία συνιστούσε υποβιβασμό του "νου" και αναγωγή του σε βιολογικό προιόν του εγκεφάλου. Στα τέλη του 19ου αιώνα, τα άσυλα άρχισαν να γεμίζουν με "ψυχικά ασθενείς", που είχαν στερηθεί την ελευθερία τους και κρατούνταν εκεί σε άθλιες συνθήκες σαν να ήταν φυλακισμένοι. Οι λόγοι για αυτή τη μαζικοποίηση των ασύλων ήταν τρεις.



Πρώτον, η ανερχόμενη άρχουσα τάξη ήθελε να ξεχωρίσει αυτούς που μπορούσαν να δουλέψουν από αυτούς που δεν μπορούσαν. Η ιδρυματοποίηση είτε ήταν στις φυλακές, είτε στα άσυλα ήταν η βασική της μέθοδος.

Δεύτερον, είχαν αρχίσει να διαφαίνονται οι συνέπειες της βιομηχανοποίησης και της αστικοποίησης στην υγεία των εργατών. Ο Ένγκελς στο βιβλίο του "Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία" που έγραψε το 1845 δίνει συγκλονιστικές περιγραφές για το πώς ήταν οι ζωές των εργατών. *"Εκτίθενται στις πιο απότομες αλλαγές της ψυχικής τους κατάστασης, τους πιο βίαιους κραδασμούς μεταξύ της ελπίδας και του φόβου. Είναι κυνηγημένοι, και δεν μπορούν να επιτύχουν ψυχική ηρεμία. Είναι στερημένοι από κάθε απόλαυση και χαρά εκτός από τη σεξουαλική και το μεθύσι. Δουλεύουν καθημερινά μέχρι την πλήρη εξάντληση της ψυχικής και σωματικής τους ενέργειας και συνεπώς ωθούνται συνεχώς στις δύο μοναδικές απολαύσεις που μπορούν να έχουν."* Σε αυτές τις συνθήκες και με τις οικογένειες να μην μπορούν να φροντίσουν τα ανήμπορα τους μέλη, δεν είναι παράξενο που πολλοί εργάτες αρρώσταιναν με σύφιλη ή γίνονταν αλκοολικοί. Αυτά τα δύο ήταν οι πιο συνηθισμένοι λόγοι για εγκλεισμό σε άσυλο.

Τρίτον, η αισιοδοξία που υπήρξε στα χρόνια μετά τη Γαλλική Επανάσταση ότι η τρέλα μπορούσε να θεραπευτεί είχε δώσει τη θέση της στα τέλη του 19ου αιώνα στην απαισιοδοξία ότι η τρέλα είναι ανίατη, ότι οι ψυχικά ασθενείς ήταν "ισόβια καταδικασμένοι", μία απαισιοδοξία που στηριζόταν στο βιολογικό μοντέλο και στην άποψη περί κληρονομικότητας της τρέλας, που φαινό-

ταν να αφορά συγκεκριμένα την εργατική τάξη.

Η ιστορία της ψυχιατρικής, το βιολογικό μοντέλο που υιοθέτησε και η άποψη ότι οι ψυχικές διαταραχές είναι αρρώστια του εγκεφάλου οδήγησε σε φρικιαστικούς τρόπους που αντιμετωπίστηκαν οι ψυχικά πάσχοντες. Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος που αντιμετωπίζονταν οι φαντάροι στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο που εκδήλωναν συμπτώματα μετατραυματικού στρες. Οι ψυχίατροι χρησιμοποίησαν ισχυρότατα ηλεκτροσόκ στους φαντάρους στην προσπάθεια να σταματήσουν τα συμπτώματά τους και να μπορούν να ξαναγυρίσουν στο σφαγείο του πολέμου.

Η πιο γνωστή είναι η "θεραπεία" Κόφμαν, που πήρε το όνομά της από το Γερμανό νευρολόγο Φριτζ Κόφμαν. Η "θεραπεία" αυτή συνδύαζε ισχυρά ηλεκτροσόκ που διαρκούσαν για ώρες με βίαιες διαταγές στους φαντάρους για την εκτέλεση των στρατιωτικών τους ασκήσεων. Τις δεκαετίες μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο αναπτύχθηκαν μια σειρά από σωματικές "θεραπείες" που έκαναν τους ανθρώπους με ψυχολογικά προβλήματα να υποφέρουν. Κάποιες από αυτές ήταν η πρόκληση υπογλυκαιμικού κώματος μέσω χορήγησης ινσουλίνης για ανθρώπους που είχαν διαγνωστεί σχιζοφρενείς (θεραπεία ινσουλινικού κώματος), τα ηλεκτροσόκ, οι λοβοτομές. Μέχρι το 1951, περισσότεροι από 18.000 ασθενείς στην Αμερική είχαν υποστεί λοβοτομή. Οι μεγαλύτερες βαρβαρότητες έγιναν στη ναζιστική Γερμανία, όπου εξολοθρεύτηκαν μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου 200.000 ψυχικά ασθενείς.

Ο πληθυσμός στα άσυλα αυξανόταν ως τα μέσα της δεκαετίας του 1950 και από τότε άρχισε να πέφτει πολύ γρήγορα. Στη Μεγάλη Βρετανία, το 1955 υπήρχαν 150.000 κρεβάτια για ψυχικά ασθενείς στα ψυχιατρεία, ενώ το 2012 έπεσαν στα 22.500. Υπάρχουν διάφορες εξηγήσεις για αυτή την εξέλιξη. Από την χημική σύνθεση νέων αντιψυχωσικών φαρμάκων (όπως η χλωροπρομαζίνη), μέχρι οικονομικούς, ιδεολογικούς και πολιτικούς παράγοντες, όπως η άνοδος του βιοτικού επιπέδου της εργατικής τάξης, η συγκρότηση κρατικών δομών πρόνοιας κλπ.

Μάης του 68. Η αμφισβήτηση του βιολογικού μοντέλου και η αντι-ψυχιατρική

Κάθε φορά που η ταξική πάλη ανέβαινε, σε όλες τις στιγμές που το κίνημα έβαζε σε αμφισβήτηση τον καπιταλισμό, τα αποτελέσματα αυτής της μάχης φαίνονταν με διάφορους τρόπους και στον τομέα της ψυχικής υγείας. Το πιο μεγάλο παράδειγμα είναι το παγκόσμιο κίνημα του Μάη του '68 που έβαλε σε αμφισβήτηση όλο το φάσμα των κυρίαρχων ιδεών.

Από αυτό το τεράστιο κίνημα δεν έμεινε ανεπηρέαστη η ψυχιατρική και οι ιδέες σχετικά με τη φύση της ψυχικής υγείας και της ψυχικής ασθένειας. Τότε εμφανίστηκε το κίνημα που έγινε γνωστό ως κίνημα της αντι-ψυχιατρικής. Σε αυτό συμμετείχαν και μια σειρά ψυχίατροι και διανοούμενοι, όπως ο Σκοτσέζος ψυχίατρος Ρόναλντ Λάινγκ, ο Ιταλός ψυχίατρος Φράνκο Μπασάλια, ο πολιτικός φιλόσοφος Μισέλ Φουκώ κ.α, οι οποίοι άσκησαν αυστηρή κριτική στην καταπιεστική φύση της κλασικής ψυχιατρικής.

Αυτοί και ειδικά ο Λάινγκ έδωσαν έμπνευση στον κόσμο που πάλευε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970 και έπαιξαν ρόλο στη μάχη ενάντια στις καταπιεστικές μεθόδους της κλασικής ψυχιατρικής, στην αμφισβήτηση για το τι θα έπρεπε να θεωρείται φυσιολογικό και στο ρόλο που παίζουν τα βιώματα και τα τράυματα, δηλαδή οι εξωτερικές συνθήκες στην ψυχική υγεία. Ο Λάινγκ αμφισβήτησε το βιολογικό υπόβαθρο της σχιζοφρένειας και θεωρούσε ότι η γλώσσα των σχιζοφρενών δεν ήταν απλά μια ακατάληπτη γλώσσα, αλλά ότι θα μπορούσε να γίνει κατανοητή σαν μια απάντηση στα βιώματά τους και γι' αυτό περνούσε πολύ χρόνο προσπαθώντας να επικοινωνήσει μαζί τους.

Ο Ιταλός Φράνκο Μπαζάλια το 1971 όταν αναλαμβάνει τη θέση του διευθυντή του ψυχιατρικού νοσοκομείου της Τεργέστης κάνει ριζικές αλλαγές: κατάργηση των περιορισμών, όπως δέσιμο με λουριά στο κρεβάτι, κλειδωμένες πόρτες και παράθυρα. Το προσωπικό του νοσοκομείου μπορούσε να ακολουθήσει το δικό του πρότυπο σχέσης με τους ασθενείς, ενώ η χρήση φαρμάκων λειτουργούσε επικουρικά και όχι ως αυτάρκης θεραπεία. Κορύφωση του κινήματος της «Δημοκρατικής Ψυχιατρικής» όπως ονομάστηκε ήταν η ψήφιση του Νόμου 180 το Μάιο του 1978 στην Ιταλία, που προέβλεπε το κλείσιμο των ψυχιατρικών ασύλων και τη δημιουργία Κοινοτικών Κέντρων Ψυχικής Υγείας για τη φροντίδα των ανθρώπων με ψυχικά προβλήματα μέσα στην κοινότητα.

Παράλληλα, έχουμε παραδείγματα που δείχνουν ότι η ταξική πάλη είναι πραγματικά θεραπευτική για την εργατική τάξη. Στο κίνημα της Αλληλεγγύης στην Πολωνία τη δεκαετία του '80, οι εργάτες και οι εργάτριες οργανώθηκαν στο μεγαλύτερο συνδικάτο του κόσμου, που έφτασε να συμπεριλαμβάνει το 1/3 του πλυθυσμού της εργάσιμης ηλικίας. Καθώς οι απεργίες απλώνονταν, οι διαδηλώσεις μεγάλωναν και οι εργάτες άρχισαν να συνειδητοποιούν τη δύναμή τους, οι ψυχιατρικές κλινικές των νοσοκομείων άρχισαν να αδειάζουν από εργάτες και εργάτριες και να γεμίζουν από άρρωστους κυβερνητικούς αξιωματούχους.

Νεοφιλελευθερισμός και ψυχική υγεία

Όμως η προσπάθεια της ψυχιατρικής βιομηχανίας από τη δεκαετία του 1980 και την επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού ήταν λυσσαλέα για να πείσει ότι οι ψυχικές διαταραχές ήταν πρόβλημα ατομικό και

ότι δεν έχει σχέση με τις συνθήκες ζωής. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του τρίτου Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειρίδιου Ψυχικών Διαταραχών (DSM-III) που εκδόθηκε από την Αμερικάνικη Ψυχιατρική Ένωση το 1980.

Το DSM είναι εγχειρίδιο για την κατάταξη των ψυχικών διαταραχών. Και χρησιμοποιείται σαν οδηγός για τη διάγνωση και τη χορήγηση φαρμακευτικής αγωγής. Ενώ η έκδοση του πρώτου DSM το 1952 περιέγραφε την ψυχική ασθένεια ως αντίδραση σε κάποιο εξωτερικό γεγονός, συνθήκη ή βιολογική κατάσταση, αυτή η περιγραφή δεν εμφανίστηκε ξανά στο DSM-III. Το τρίτο DSM είχε πολύ περισσότερες διαγνωστικές κατηγορίες για ψυχικές διαταραχές (265 έναντι 106 στο πρώτο DSM), αλλά ταυτόχρονα είχε καταφέρει να εξαφανίσει ό,τι αφορούσε τις εξωτερικές συνθήκες, όπως τις σεξουαλικές παρενοχλήσεις και τη βία κατά των παιδιών.

Τα αποτελέσματα του DSM ήταν και υλικά και ιδεολογικά. Υλικά οι μαζικές διαγνώσεις πρόσφεραν τεράστια κέρδη στις φαρμακευτικές εταιρίες οι οποίες είναι αυτή τη στιγμή οι πιο κερδοφόρες βιομηχανίες στον κόσμο. Ιδεολογικά το ότι το DSM παραλείπει να αναφέρει εξωτερικούς παράγοντες για την ψυχική ασθένεια υπονοεί ότι η αιτία βρίσκεται μέσα στο άτομο (στις σκέψεις, τις συμπεριφορές, τη χημεία, τα γονίδια) και ότι η θεραπεία έγκειται στο να αλλάξει το άτομο, όχι οι συνθήκες που προκαλούν την ασθένεια.

Η έμφαση στη φαρμακευτική αγωγή και στην έρευνα των γονιδίων πηγάζει από αυτό ακριβώς το βιολογικό μοντέλο. Το να κατευθύνονται οι ασθενείς στο να αλλάξουν τον τρόπο σκέψης τους, τα συναισθήματά τους και τις συμπεριφορές τους υπονοεί ότι το κεντρικό πρόβλημα είναι η αδυναμία του ατόμου να λειτουργήσει σωστά, υποτιμώντας και παρακάμπτοντας τις συνθήκες που τους οδήγησαν στο να φτάσουν να υποφέρουν.

Οι μάχες για την ψυχική υγεία σήμερα

Στην περίοδο της οικονομικής κρίσης του καπιταλισμού, από τη μία οι πολιτικές των μνημονίων δημιουργούν περισσότερα προβλήματα στην ψυχική υγεία των εργατών και των εργατριών και από την άλλη οι περικοπές διαλύουν τις δημόσιες υπηρεσίες ψυχικής υγείας. Με το πρόσχημα της αποασυλοποίησης σχεδιάζεται από το Υπουργείο Υγείας η περαιτέρω διάλυση της δημόσιας ψυχικής υγείας.

Για παράδειγμα μια κοινοτική μονάδα, στη βάση ενός ολοκληρωμένου δικτύου υπηρεσιών και λειτουργία εναλλακτική στον εγκλεισμό, δεν μπορεί να έχει πληθυσμό αναφοράς παρά το πολύ έως 100.000 κατοίκους. Με το νομοσχέδιο του Υπουργείου Υγείας έχουμε το σχεδιασμό γιγάντιων τομέων εκατοντάδων χιλιάδων (έως και 500.000) κατοίκων με ελάχιστες και υποστελεχωμένες έως και ανύπαρκτες κοινοτικές υπηρεσίες. Επίσης ο σχεδιασμός της κυβέρνησης είναι η μεταφορά των Κέντρων Ψυχικής Υγείας και των Μονάδων Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης (ξενώνες, οικοτροφεία, διαμερίσματα κλπ) από τα Ψυχιατρικά Νοσοκομεία στις Υγειονομικές Περιφέρειες. Στόχος, όπως καταγγέλουν οι εργαζόμενοι στα ψυχιατρικά νοσοκομεία, είναι πολλές από τις μονάδες να συρρικνωθούν, να συγχωνευτούν, να καταργηθούν και όσες απομείνουν να περάσουν στα χέρια ιδιωτών μέσω ΜΚΟ.

Οι εργαζόμενοι στα δημόσια ψυχιατρεία βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της μάχης ενάντια στις περικοπές, μαζί με όλους τους υπόλοιπους υγειονομικούς στα δημόσια νοσοκομεία. Βρίσκονται με τα πανό τους σε κάθε απεργία των υγειονομικών και παλεύουν για προσλήψεις (ψυχιάτρων, ψυχολόγων, νοσηλευτών, κοινωνικών λειτουργών κλπ). Η μάχη για προσλήψεις είναι κεντρική για την δημόσια ψυχική υγεία. Όπως αναφέρει στην ανακοίνωσή της η ΠΟΕΔΗΝ στις 12 Ιούλη του 2018, η Ομοσπονδία είναι αντίθετη στην ψυχιατρική μεταρρύθμιση που σχεδιάζει το υπουργείο Υγείας και κάνει λόγο για «συρρίκνωση και κατάργηση των ψυχιατρικών Νοσοκομείων», «τραγικές ελλείψεις προσωπικού» και υποχρηματοδότηση των δομών Ψυχικής Υγείας.

Τονίζει επίσης ότι *«οι υπεράριθμοι ασθενείς που εισάγονται στα ψυχιατρικά νοσοκομεία και τις ψυχιατρικές κλινικές νοσηλεύονται σε ράντζα»*, ενώ *«η πρωτοβάθμια περίθαλψη στηρίζεται κυρίως στα έκτακτα και τακτικά εξωτερικά ιατρεία των δύο ψυχιατρικών νοσοκομείων, 100.000 περιστατικά εξετάζονται κατ' έτος. Ξεπερνούν τους 150.000 οι ασθενείς που εξετάζονται συνολικά στις πρωτοβάθμιες υπηρεσίες των δύο νοσοκομείων (90.000 στο Δαφνί και 60.000 στο Δρομοκαΐτειο)»*.

Προσθέτει τέλος, ότι *«δεν υφίσταται σήμερα ολοκληρωμένο δίκτυο κοινωνικής επανένταξης των ψυχικά πασχόντων, καθότι δεν λαμβάνονται μέτρα από το κράτος για την επαγγελματική τους αποκατάσταση»* και δεν διατίθεται ούτε μία θέση επιδοτούμενης εργασίας.

Το εργατικό κίνημα και η αριστερά μαζί με τους ανθρώπους που υποφέρουν από ψυχικές παθήσεις χρειάζεται επειγόντως να παλέψουμε καταρχάς για ένα δημόσιο και δωρεάν σύστημα ψυχικής υγείας. Ταυτόχρονα με αυτό χρειαζόμαστε ολιστική προσέγγιση για να θεραπεύσουμε τις ψυχικές διαταραχές, μία προσέγγιση που δεν θα υποβιβάζει τον νου στον εγκέφαλο, αλλά θα λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες, τις επιθυμίες, τη διαδρομή των ψυχικά πασχόντων, αλλά και τις κοινωνικές παραμέτρους που προκαλούν προβλήματα στην ψυχική μας υγεία. Η πάλη ενάντια στις περικοπές και στα μνημόνια είναι και μάχη για δημόσιες και καλύτερες υπηρεσίες στην ψυχική υγεία.

Παράλληλα με αυτή τη μάχη όμως χρειάζεται να λάβουμε υπόψη μας ότι μόνο η συλλογική πάλη για την

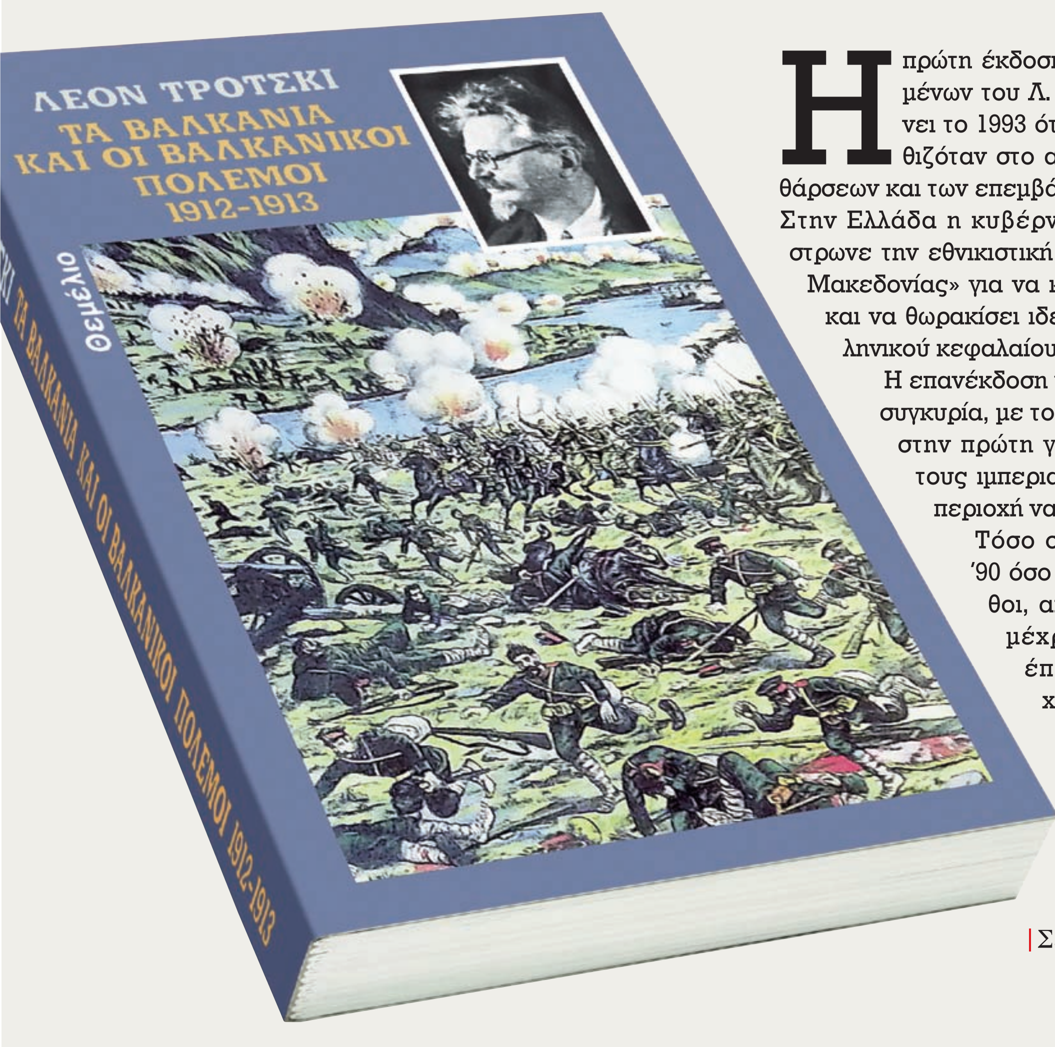
ανατροπή του καπιταλισμού μπορεί να φέρει πραγματικά ριζικά αποτελέσματα στην ψυχική υγεία όλων μας. Ο καπιταλισμός είναι ένα σύστημα που στερεί τη δυνατότητα από την εργατική τάξη να έχει τον έλεγχο στη ζωή της. Όταν ο Μαρξ μιλούσε για την αλλοτρίωση έλεγε ότι η εργασία είναι αυτή που ξεχωρίζει τον άνθρωπο από τα ζώα. Η εργασία δεν είναι ελεύθερη στο σημερινό σύστημα. Οι εργάτες δεν επιλέγουν ούτε πότε θα δουλέψουν, ούτε πόσο θα δουλέψουν, ούτε τι θα παράξουν, ούτε σε τι ποιότητα, ούτε σε τι ποσότητα. Αυτά τα ελέγχουν τα αφεντικά. Η αλλοτρίωση είναι αποτέλεσμα της ανελεύθερης εργασίας.

Οι εργάτες δεν αποξενώνονται μόνο από την ίδια τη διαδικασία της εργασίας στον καπιταλισμό, ούτε μόνο από τα προϊόντα που παράγουν. Η αλλοτρίωση, έλεγε ο Μαρξ, διαταράσσει και τις σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους. Πολύ περισσότερο ο καπιταλισμός σε κρίση είναι μια πραγματική βαρβαρότητα που διαταράσσει ολόκληρη τη ζωή των ανθρώπων. Η πάλη για την ανατροπή του συστήματος και για μια κοινωνία χωρίς εκμετάλλευση και καταπίεση είναι αναγκαία όσο ποτέ.

Η ταξική πάλη και ο συλλογικός αγώνας είναι πραγματικό "αντικαταθλιπτικό". Η αίσθηση της συλλογικής δύναμης είναι πραγματικά φάρμακο για την ψυχική μας υγεία. Και η ελπίδα μας είναι ότι σήμερα μπορεί να παλεύουμε για καλύτερη και δημόσια ψυχική υγεία, όταν όμως θα ανατρέψουμε αυτό το σύστημα και θα χτίσουμε μια κοινωνία χωρίς καταπίεση και εκμετάλλευση, δεν θα χρειαζόμαστε πια τόσες υπηρεσίες ψυχικής υγείας. ■

Πόλεμος και Επανάσταση στα Βαλκάνια

Ο Λέανδρος Μπόλαρης παρουσιάζει την επανέκδοση των κλασικών κειμένων του Τρότσκι.



Η πρώτη έκδοση της συλλογής αυτών των κειμένων του Λ. Τρότσκι[1] στα ελληνικά είχε γίνει το 1993 όταν η πρώην Γιουγκοσλαβία βυθιζόταν στο αίμα των πολέμων, των εθνοκαθάρσεων και των επεμβάσεων των Μεγάλων Δυνάμεων. Στην Ελλάδα η κυβέρνηση του Μητσοτάκη ενορχήστρωνε την εθνικιστική εκστρατεία για το «όνομα της Μακεδονίας» για να κάμψει την εργατική αντίσταση και να θωρακίσει ιδεολογικά την εξόρμηση του ελληνικού κεφαλαίου στα Βαλκάνια.

Η επανέκδοση γίνεται σε μια επίσης ταιριαστή συγκυρία, με το «Μακεδονικό» να έρχεται πάλι στην πρώτη γραμμή της επικαιρότητας και τους ιμπεριαλιστικούς ανταγωνισμούς στην περιοχή να φουντώνουν.

Τόσο στις αρχές της δεκαετίας του '90 όσο και σήμερα, οι εθνικιστικοί μύθοι, από τους πιο χοντροκομμένους μέχρι τους πιο εκλεπτυσμένους, έπαιρναν νέα ζωή. Η Αριστερά χρειάζεται να τους αντιμετωπίσει. Τα κείμενα του Τρότσκι για τα Βαλκάνια και τους Βαλκανικούς Πολέμους είναι ένα πολύτιμο εφόδιο σε αυτή την προσπάθεια.

Ο Τρότσκι ζούσε στη Βιέννη από το 1907. Είχε καταλήξει εκεί μετά την απόδρασή του από την Σιβηρία, όπου βρισκόταν εξόριστος για το ρόλο που είχε διαδραματίσει στη πρώτη Ρώσικη Επανάσταση. Το 1905 είχε γίνει πρόεδρος του πρώτου Σοβιέτ που συγκρότησαν οι επαναστατημένοι εργάτες και εργάτριες στην Πετρούπολη.

Ο Τρότσκι παράλληλα με τις επαναστατικές του δραστηριότητες, έγινε κι ανταποκριτής της αριστερής φιλελεύθερης εφημερίδας Κιέβσκαγια Μισλ (Η Σκέψη του Κιέβου). Με αυτή την ιδιότητα θα καλύψει τους δυο Βαλκανικούς Πολέμους. Η συλλογή των άρθρων αποτελείται από εκείνες τις ανταποκρίσεις μαζί με μερικά ακόμα άρθρα του Τρότσκι για άλλες εφημερίδες πριν και μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και απλώνεται σε μια περίοδο από το 1910 στο 1915, όταν ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε αρχίσει να καταβροχθίζει τα Βαλκάνια.

Καπιταλισμός

Η άρχουσα τάξη επιμένει να βλέπει την ιστορία –και να μας σερβίρει ό,τι βλέπει- μέσα από έναν παραμορφωτικό φακό: το ελληνικό κράτος απελευθέρωσε τους σκλαβωμένους αδελφούς με «εθνικούς αγώνες» και βέβαια τους Βαλκανικούς Πολέμους. Η εικόνα των Βαλκανίων, ενός ενιαίου μωσαϊκού εθνών και πολιτισμών που έγινε πεδίο αντιπαράθεσης τοπικών αρχουσών τάξεων και Μεγάλων Δυνάμεων χάνεται σχεδόν ολοκληρωτικά, όπως εξαφανίζονται και όλοι οι λαοί της περιοχής. Στο «εθνικό αφήγημα» δεν χωράνε Βούλγαροι, Αλβανοί, Σέρβοι, αγρότες και τσιφλικάδες, καπιταλιστές και εργάτες.

Ο Τρότσκι, αντίθετα, έχει μια διαφορετική οπτική. Το άρθρο, Το Βαλκανικό Ζήτημα και η Σοσιαλδημοκρατία γραμμένο το 1910 δίνει με αδρές γραμμές την εικόνα των Βαλκανίων. Κεντρικό ρόλο στην ανάλυση παίζουν τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα των μεγάλων ιμπεριαλιστικών κρατών της εποχής.

«Τα σύνορα μεταξύ των κρατιδίων της Χερσονήσου δεν τραβήχτηκαν με βάση τις εθνικές συνθήκες ή απαιτήσεις αλλά ως αποτέλεσμα πολέμων, διπλωματικών ιντρίγκων και δυναστικών συμφερόντων. Οι Μεγάλες Δυνάμεις –κατά πρώτο λόγο η Ρωσία και η Αυστρία- είχαν πάντοτε άμεσο συμφέρον να θέτουν τους βαλκανικούς λαούς και κράτη αντιμέτωπα μεταξύ τους, να τα αποδυναμώνουν για να τα θέσουν κάτω από την οικονομική και πολιτική τους επιρροή». Οι ανίσχυρες δυναστείες που κυβερνούν στα 'θραύσματα' της Βαλκανικής Χερσονήσου χρησίμευσαν πάντοτε, και εξακολουθούν να χρησιμεύουν, ως μοχλοί των ευρωπαϊκών διπλωματικών μηχανορραφιών. Επισημαίνει ότι: *«Η βαλκανική αστική τάξη, όπως και σε όλες τις χώρες που μπήκαν καθυστερημένα στο δρόμο της καπιταλιστικής ανάπτυξης, είναι πολιτικώς στείρα δειλή, ατάλαντη και βαθιά διαβρωμένη από το σωβινισμό»*.

Όταν ο Τρότσκι έκανε αυτές τις εκτιμήσεις το 1912 είχε ήδη βάλει τις βάσεις για τη θεωρία που τον διέκρινε από την «ορθοδοξία» του μαρξισμού της Δεύτερης Διεθνούς, τη θεωρία της Διαρκούς Επανάστασης.[2] Κεντρικός άξονας της θεωρίας ήταν αυτό που ο Τρότσκι θα ονόμαζε μερικά χρόνια αργότερα νόμο της άνισης και συνδυασμένης ανάπτυξης του καπιταλισμού. Καθώς ο καπιταλιστικός ανταγωνισμός εισήγαγε σε όλο τον πλανήτη τις σχέσεις παραγωγής του, άρχουσες τάξεις που έμπαιναν με καθυστέρηση σε αυτή την αρένα ήταν υποχρεωμένες να «πηδήξουν στάδια» της καπιταλιστικής ανάπτυξης, να διανύσουν σε συμπυκνωμένο χρόνο τη διαδρομή που τα «πρότυπα» της ανάπτυξης, όπως η Βρετανία, έκαναν σε αιώνες.

Το αποτέλεσμα ήταν κοινωνίες «αμαλγάματα» των πιο καθυστερημένων και των πιο προηγμένων στοιχείων του καπιταλισμού. Για τις αστικές τάξεις των Βαλκανίων, έγραφε ο Τρότσκι το 1912 σε ένα άρθρο με τίτλο Γιους Μπουνάρ[3], αυτό σήμαινε ότι: *«η ιστορία τις ανάγκασε να φτιάξουν σιδηροδρομικές γραμμές και να αποκτήσουν αεροπλάνα για τους στρατούς τους πριν ακόμα στρώσουν τους δρόμους τους»*. Σε ένα προηγούμενο άρθρο του παρατηρεί ότι: *«το ενδιάμεσο στρώμα της μεγαλοαστικής τάξης ξεκινά την ιστορική του καριέρα με τις λέξεις 'καρτέλ' και 'λοκ αουτ' στα χείλη του, πολιτικά ξεκομμένο από τις μάζες και αναζητώντας στήριγμα στις ευρωπαϊκές τράπεζες»*.

Πόλεμοι

Ο Πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος ξέσπασε τον Οκτώβρη του 1912. Τα συνασπισμένα στη Βαλκανική Συμμαχία κράτη της Βουλγαρίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου και Ελλάδας επιτέθηκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Μετά από μερικές βδομάδες σκληρών μαχών, που το κύριο βάρος τους το σήκωσε ο βουλγαρικός στρατός, η Οθωμανική Αυτοκρατορία ηττήθηκε.

Τις φλόγες του πολέμου τις τροφοδότησαν καταρχήν οι ιμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί στην περιοχή. Το 1908 η Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία προσάρτησε επίσημα την Βοσνία Ερζεγοβίνη που κατείχε από το 1878, με τις ευλογίες της «διεθνούς κοινότητας»[4]. Σε ένα από τα πρώτα κείμενα της συλλογής, γραμμένο στις αρχές του 1909 με τίτλο Τα Βαλκάνια η καπιταλιστική Ευρώπη και ο Τσαρισμός[5], ο Τρότσκι περιγράφει με αιχμηρό τρόπο το κουβάρι των ανταγωνισμών που οδήγησαν σε αυτή την κίνηση και το νέο γύρο παζαριών και μηχανορραφιών που πυροδότησε.

Ο Τρότσκι, όπως και σχεδόν όλη η ρωσική σοσιαλδημοκρατία, είχαν κι ένα συγκεκριμένο στόχο στις πολεμικές τους. Την εξωτερική πολιτική του Τσαρισμού που παρίστανε τον προστάτη όλων των Σλάβων (πανσλαβισμός). Αλλά και τον «νέο πανσλαβισμό» της φιλελεύθερης αστικής αντιπολίτευσης, που κάλυπτε με παρόμοια ιδεολογήματα τις


Βουκουρέστι 1913, Ανάμεσα σε αυτούς που υπέγραψαν τη Συνθήκη που μοίρασε τα Βαλκάνια διακρίνεται ο Βενιζέλος.

ιμπεριαλιστικές φιλοδοξίες της μεγαλορώσικης αστικής τάξης στην περιοχή.

Τον Μάρτη του 1912 και μετά από πολύμηνες μυστικές διαπραγματεύσεις με τη μεσολάβηση της Τσαρικής Ρωσίας, η Βουλγαρία και η Σερβία κατέληξαν σε μια στρατιωτική συμμαχία. Η φιλοδοξία της τσαρικής διπλωματίας ήταν ότι αυτή η συμμαχία θα δημιουργούσε ένα ανάχωμα στην Αυστροουγγρική και κατ' επέκταση στη Γερμανική επιρροή στα Βαλκάνια. Όμως, η Βαλκανική Συμμαχία όπως διαμορφώθηκε στη συνέχεια με τις συμφωνίες με την Ελλάδα και το Μαυροβούνιο, στράφηκε ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Δυο εξελίξεις ώθησαν τις άρχουσες τάξεις αυτών των κρατών στην επιλογή του πολέμου. Τον Οκτώβρη του 1911 η Ιταλία, που φιλοδοξούσε να γίνει κι αυτή μια μεγάλη ιμπεριαλιστική δύναμη με αποικίες, είχε εξαπολύσει πόλεμο ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.[6] Ο πόλεμος τέλειωσε με ταπείνωση για την Οθωμανική Αυτοκρατορία που έχασε την Τριπολίτιδα (σημερινή Λιβύη) και τα Δωδεκάνησα. Η άλλη εξέλιξη ήταν η εξέγερση των Αλβανών που διεκδικούσαν αυτονομία. Στις αρχές του 1912 οι εξεγερμένοι είχαν καταλάβει τα Σκόπια και τη Μπίτολα (Μοναστήρι).[7] Για τις άρχουσες τάξεις των Βαλκανίων ο χρόνος πίεζε αλλά και οι δυνατότητες για μια στρατιωτική νίκη ήταν παραπάνω από ρεαλιστικές.

Ο Τρότσκι ταξίδεψε στα πεδία των μαχών, μίλησε με τραυματίες και αιχμαλώτους, είδε από πρώτο χέρι τη φρίκη ενός πολέμου η οποία δεν περιοριζόταν στις συγκρούσεις στα μέτωπα αλλά καταβρόχθιζε σπίτια, χωριά, πόλεις, άμαχους πληθυσμούς που είχαν την κακή τύχη να μιλάνε τη «λάθος» γλώσσα, να πηγαίνουν στα «λάθος» σχολεία ή στις «λάθος» εκκλησίες (και τζαμιά). Το ξερίζωμα των ετοιμόρροπων δομών της απαρχαιωμένης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ένα προοδευτικό έργο, ανέλαβαν να το εκπληρώσουν από τα «πάνω» οι κυρίαρχες τάξεις. Ο Τρότσκι περιγράφει τι σήμαινε αυτό:

«Σε όλες αυτές τις περιοχές μαινόταν ένας τρομαχτικός κυκλώνας που ξερίζωσε, γκρέμισε, κατακρεούργησε, μετέτρεψε σε στάχτες οτιδήποτε δημιούργησε η ανθρώπινη εργασία... Οι Τούρκοι καίγανε και μακελεύανε καθώς έφευγαν. Οι ντόπιοι χριστιανοί, όταν βρήκαν την ευκαιρία, καίγανε και σφάζανε καθώς πλησίαζαν οι συμμαχικοί στρατοί. Οι στρατιώτες αποτελειώνανε τους τραυματίες κι άρπαζαν ό,τι έβρισκαν μπροστά τους. Οι αντάρτες που ακολουθούσαν κατά πόδας, λεηλατούσαν, βιάζανε, καίγανε. Και στο τέλος, μαζί με τους στρατούς έφτασαν στην 'απελευθερωμένη' γη και οι επιδημίες χολέρας και τύφου».

Στα κείμενα του Τρότσκι για τον πόλεμο δεν θα βρούμε περισπούδαστες αναλύσεις των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Θα βρούμε τις «φωνές» των «ανώνυμων» φαντάρων και αιχμαλώτων πάντα αποδομένες με ανθρωπιά, τα πορτραίτα των πολιτικών με έντονα σαρκαστικά και περιφρονητικά χρώματα. Δεν δίστασε να καταγγείλει δημόσια τα εγκλήματα πολέμου των «χριστιανικών» στρατών εις βάρος Τούρκων αιχμαλώτων, να μιλήσει για τις εθνοκαθάρσεις και τις καταστροφές, των προελαυνόντων σερβικών και βουλγαρικών στρατευμάτων, προκαλώντας και ένα μικρό «σκάνδαλο» στο νόμιμο ρωσικό τύπο.

Τον πρώτο «ένδοξο» και «απελευθερωτικό» Βαλκανικό Πόλεμο ακολούθησε σχεδόν αμέσως ο δεύτερος. Οι συνασπισμένες δυνάμεις της Σερβίας, Ελλάδας και Ρουμανίας τσάκισαν το βουλγαρικό στρατό. Ο Τρότσκι, χρησιμοποιεί το τέχνασμα μιας φανταστικής συνομιλίας με ένα «πανσλαβιστή» Ρώσο αστό φιλελεύθερο για να εξηγήσει τις διαδικασίες που οδήγησαν σε αυτή την κατάληξη. Γράφει στο άρθρο Μια Συζήτηση για τα Βαλκάνια:

«Η χειραφέτηση της μακεδονικής αγροτιάς από τη φεουδαλική σκλαβιά των γαιοκτημόνων ήταν αναμφισβήτητα κάτι αναγκαίο και προοδευτικό. Αυτό το έργο όμως το ανέ-

λαβαν δυνάμεις που δεν νοιάζονταν για τα συμφέροντα της μακεδονικής αγροτιάς μα για τις ορέξεις τους ως δυναστικοί κατακτητές και άρπαγες».

Μεγάλες Δυνάμεις

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι τελείωσαν με την υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου τον Αύγουστο του 1913. Οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής (Γερμανία, Ρωσία, Γαλλία, Αυστροουγγαρία, Αγγλία) έσπευσαν να μεσολαβήσουν για την «ειρήνη», όχι από την καλή τους την καρδιά, αλλά για να πατήσουν φρένο στην κούρσα για ένα ευρωπαϊκό πόλεμο. Οι ανταγωνισμοί τους είχαν τροφοδοτήσει τις επιθετικές βλέψεις των βαλκανικών αρχουσών τάξεων και με την σειρά τους αυτές οι επιδιώξεις είχαν ρίξει λάδι στη φωτιά των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών των Μεγάλων Δυνάμεων.


Λέον Τρότσκι και Κριστιάν Ρακόφσκι

Η Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία κινητοποίησε τις μονάδες της στα σύνορα με τη Σερβία στα τέλη του Σεπτέμβρη του 1912, η Τσαρική Ρωσία έκανε «δοκιμαστική επιστράτευση» στην Πολωνία, έθεσε σε συναγερμό τις συνοριακές στρατιωτικές περιοχές, κράτησε στις θέσεις τους εκατοντάδες χιλιάδες κληρωτούς που τέλειωνε η θητεία τους. Η Γερμανία τάχτηκε «ολόψυχα» με την Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία, η Γαλλία ενθάρρυνε την Ρωσία.[8]

Και όπως έχει γίνει πολλές φορές από τότε, η ειρήνη των αρχουσών τάξεων ήταν το διάλειμμα πριν τον επόμενο γύρο πολεμικής αναμέτρησης. Πάλι ο Τρότσκι συνοψίζει εύστοχα τα αποτελέσματα των συμφωνιών.

«Πρέπει λοιπόν να πούμε για τις νέες συνοριακές γραμμές της Βαλκανικής Χερσονήσου πως, ανεξάρτητα από το πόσο θα κρατήσουν, έχουν χαραχτεί πάνω στα καταξεσκισμένα, αφαιμαγμένα και εξουθενωμένα ζωντανά κορμιά των εθνών. Ούτε ένα από αυτά τα βαλκανικά έθνη δεν κατόρθωσε να συμμαζέψει όλα τα σκορπισμένα κομμάτια του. Και ταυτόχρονα όλα τους, περιέχουν τώρα στην επικράτειά τους μια συμπαγή εχθρική μειονότητα.

Η Ειρήνη του Βουκουρεστίου έχει φτιαχτεί από υπεκφυγές και ψέματα. Είναι το αντάξιο επιστέγασμα ενός πολέμου απληστίας και επιπολαιότητας. Μα ενώ επιστεγάζει αυτόν τον πόλεμο, δεν τον τελειώνει. Έχοντας σταματήσει λόγω της απόλυτης εξουθένωσης, ο πόλεμος θα επαναληφθεί όταν φρέσκο αίμα κυλήσει στις αρτηρίες. Κι όμως, το αίμα των σκοτωμένων κραυγάζει πως χύθηκε άδικα. Τίποτα δεν επιτεύχθηκε, τίποτα δεν επιλύθηκε... Το Ανατολικό Ζήτημα καίει ακόμα, σαν μια απαίσια πληγή που χύνει δηλητήριο μέσα στο σώμα της καπιταλιστικής Ευρώπης».

Ένα σχεδόν χρόνο μετά, ο Γκαβρίλο Πρίντσιπ, ένας Σέρβος φοιτητής θα δολοφονήσει στο Σεράγιεβο τον διάδοχο του θρόνου της Αυστροουγγαρίας. Ήταν η αφορμή για το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Η καπιταλιστική Ευρώπη βυθίστηκε για τέσσερα χρόνια στη μεγαλύτερη βαρβαρότητα που είχε γνωρίσει μέχρι τότε η ανθρωπότητα.

Διεθνισμός

Η προοπτική που χαράζει ο Τρότσκι, απέναντι στις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις και τους ανταγωνισμούς των τοπικών αρχουσών τάξεων, είναι η Βαλκανική Δημοκρατική Ομοσπονδία. Η υλοποίησή της έπεφτε στους ώμους της εργατικής τάξης των Βαλκανίων. Όπως επισημαίνει επιγραμματικά:

«Η κρατική ενότητα της Βαλκανικής Χερσονήσου μπορεί να επιτευχθεί με δυο τρόπους: είτε από τα πάνω, με την επέκταση ενός βαλκανικού κράτους, όποιου αποδειχθεί ισχυρότερο, εις βάρος των πιο αδύναμων -κι αυτός είναι ο δρόμος του πολέμου, της εξολόθρευσης και καταπίεσης των ανίσχυρων εθνών, ένας δρόμος που παγιώνει το μοναρχισμό και το μιλιταρισμό- είτε από τα κάτω, μέσω της συνένωσης των ίδιων των λαών- αυτός είναι ο δρόμος της επανάστασης, ο δρόμος που σημαίνει την ανατροπή των βαλκανικών δυναστειών και το ξεδίπλωμα του λαβάρου της βαλκανικής ομοσπονδιακής δημοκρατίας...

Το πρόγραμμα του προλεταριάτου στρέφεται τόσο ενάντια στον μιλιταρισμό των βαλκανικών κρατών όσο και στην Αυτοκρατορία των Αψβούργων. Μέθοδός του δεν είναι οι βαλκανικοί πόλεμοι, αλλά οι βαλκανικές επαναστάσεις».

Είναι μια από τις θέσεις του Τρότσκι (και του Λένιν) που έχει δεχτεί τη μεγαλύτερη κριτική, ως «απλουστευτική». Κι όμως, το πρόγραμμα της Βαλκανικής Ομοσπονδίας και της ενότητας των λαών της περιοχής, ήταν η σημαία της Αριστεράς

στα Βαλκάνια και σε όλη την Ευρώπη. Ο Τρότσκι είχε στενές πολιτικές επαφές με τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Σερβίας, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην πορεία των οποίων έκανε δυνατές φιλίες, όπως με τον Κρίστιαν Ρακόφσκι, ηγέτη του σοσιαλιστικού κόμματος στην Ρουμανία και με τον Ντιμίτρι Τούτσοβις, έναν από τους ιδρυτές του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος της Σερβίας.

Όταν το 1915 ο επιστρατευμένος Τούτσοβιτς σκοτώθηκε σε μάχη με τον αυστροουγγρικό στρατό, ο Τρότσκι έγραψε ότι «*ένα από τα ισχυρότερα πλήγματα στη σοσιαλδημοκρατία της Σερβίας και όλων των Βαλκανίων ήταν ο θάνατος του Τούτσεβιτς, μιας από τις πιο ευγενικές και ηρωικές μορφές του σερβικού εργατικού κινήματος*».[9]

Δυο μεγάλα κείμενα στην αρχή της συλλογής περιγράφουν τις προσπάθειες των σοσιαλιστικών κομμάτων στην Σερβία και την Βουλγαρία να οικοδομήσουν ένα κίνημα ενάντια στον ιμπεριαλισμό και στις επιθετικές βλέψεις των δικών τους αρχουσών τάξεων. Ο Τρότσκι κάλυψε την πρώτη Βαλκανική Σοσιαλιστική Συνδιάσκεψη τον Γενάρη του 1910 που έγινε με πρωτοβουλία των Σέρβων σοσιαλιστών. Η απόφασή της ανέφερε:

«*Η Πρώτη Βαλκανική Σοσιαλδημοκρατική Συνδιάσκεψη τονίζει ιδιαίτερα ότι αυτές οι επείγουσες αλλαγές δεν μπορούν να υλοποιηθούν για τα συμφέροντα των λαών ούτε από τη μιλιταριστική πολιτική των βαλκανικών μοναρχιών ούτε από τα αντιδραστικά αστικά καθεστώτα που... σπέρνουν μίσος και δυσπιστία... και στρέφονται στα ευρωπαϊκά καπιταλιστικά κράτη τα οποία, είτε είναι μοναρχικά ή δημοκρατικά είτε πολυεθνικά ή εθνικά, δεν πρόκειται να παραιτηθούν από τις ηγετικές θέσεις τους και την πολιτική της κατάκτησης*».[10]

Δεν ήταν μόνοι τους. Όταν το 1911 η Ιταλία εξαπέλυσε τον πόλεμό της, οι σοσιαλιστές των Βαλκανίων προσπάθησαν να συντονιστούν. Ο Αβραάμ Μπεναρόγια, ένας από τους ιδρυτές της Φεντερασιόν, αναφέρει στις αναμνήσεις του:

«*Η Ιταλία πρώτη εκινήθη. Εκήρυξε τον πόλεμον κατά της Τουρκίας δια να καταλάβη την Τριπολίτιδα. Και εις τον ευρωπαϊκό ορίζοντα βαρέα σύνεφα ενεφανίζοντο. Η καταιγίς επλησίαζεν. Οι σοσιαλισταί των Βαλκανίων προβλέποντες τον επικείμενον κίνδυνον ηθέλησαν να προπαρασκευάσουν Παμβαλκανικόν Συνέδριον δια την οργάνωσιν μιας γενικής αντιστάσεως κατά του πολέμου. Τη πρωτοβουλία του Σερβ. Σοσιαλ. Κόμματος, συνεκλήθη εις Βελιγράδιον τον Οκτώβριον του 1911 Παμβαλκανική Σοσιαλ. Συνδιάσκεψις. Εις αυτήν συμμετέσχον η Σερβία, η Ρουμανία, η Βοσνία, η Κροατία και η Τουρκία (Φεντερασιόν) καθώς και ο Ρακόβσκη υπό την διπλήν ιδιότητα του αντιπροσώπου της Ρουμανίας και της Διεθνούς.*

Η Συνδιάσκεψις αποφάσισε όπως την 5 Νοεμβρίου οργανωθούν καθ' όλην την Βαλκανικήν συλλαλητήρια διαμαρτυρίας κατά του πολέμου, καθ' α θα εγίνετο ανταλλαγή ρητόρων. Η Φεντερασιόν Θεσσαλονίκης δεν καθυστέρησεν εις την οργάνωσιν συλλαλητηρίων».[11]

Οι σοσιαλιστές των Βαλκανίων αντιτάχτηκαν και στους δυο Βαλκανικούς Πολέμους και στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Μέσα από τέτοιες μάχες διαμορφώθηκε μια αντιπολεμική, διεθνιστική Αριστερά στα Βαλκάνια που γέννησε τα επαναστατικά κόμματα όπως το ΣΕΚΕ το 1918. Αυτή την παράδοση χρειάζεται να την ανακαλύψουμε ξανά σήμερα.

Γιατί και σήμερα τα Βαλκάνια έχουν γίνει πεδίο ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών και παζαριών που αναζωπυρώνονται. Μέσα από αυτούς τους ανταγωνισμούς, οι τοπικές άρχουσες τάξεις προσπαθούν να επιβάλλουν τη δική τους ατζέντα, τα δικά τους συμφέροντα. Μπορεί η «Μεγάλη Ιδέα» των αρχών του 20ου αιώνα να είναι νεκρή, αλλά ο ελληνικός καπιταλισμός έχει βάλει μπροστά να γίνει ο αδιαφιλονίκητος «ηγεμόνας» όλης της περιοχής, αξιοποιώντας τη θέση του στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ.

Κάθε επιτυχία, που διαφημίζει η κυβέρνηση, στην ουσία είναι ένα βήμα κλιμάκωσης του αντιδραστικού ανταγωνισμού με την τουρκική αστική τάξη. Το κόστος του το φορτώνονται η εργατική τάξη και η νεολαία, σε όλα τα επίπεδα: από τους εξοπλισμούς μέχρι τις ιδεολογικές εκστρατείες του εθνικισμού.

Γι' αυτό χρειαζόμαστε μια Αριστερά που θα δίνει και αυτές τις μάχες, θα δυναμώνει το εργατικό κίνημα να χαράξει τη δική του προοπτική, στην Ελλάδα και σε όλα τα Βαλκάνια. Ο Τρότσκι, και τα κείμενά του είναι πολύτιμος κρίκος σε αυτή την προσπάθεια. ■

Σημειώσεις

1. Λέον Τρότσκι, Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913, Θεμέλιο 2018.
2. Λ. Τρότσκι, Η Διαρκής Επανάσταση, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο ... Ο Τρότσκι έγραψε αυτό το βιβλίο το 1930.
3. Το Γιους Μπουνάρ ήταν μια πολύ φτωχή συνοικία της Σόφιας στην οποία κατοικούσαν πολλοί Εβραίοι εργάτες και εργάτριες.
4. Συγκεκριμένα μετά τη συμφωνία των Μεγάλων Δυνάμεων για το μοίρασμα των Βαλκανίων με την Συμφωνία του Βερολίνου.
5. Γραμμένο για την εφημερίδα Προλετάρι, εφημερίδα των μπολσεβίκων εκείνη την εποχή.
6. Για μια σύντομη παρουσίαση του πολέμου και του αντιπολεμικού κινήματος βλέπε Λ. Μπόλαρης, «100 χρόνια από την πρώτη ιμπεριαλιστική επίθεση: Η Φεντερασιόν και η Λιβύη», Εργατική Αλληλεγγύη 962 (6/4/2011)
7. Για την Αλβανία εκείνη την περίοδο βλέπε Π. Γκαργκάνας, «Η εξέγερση στην Αλβανία», Σοσιαλισμός από τα Κάτω Νο 23, Μάης-Ιούνης 1997. Περιλαμβάνεται στη συλλογή Η Κρίση στα Βαλκάνια το Μακεδονικό και η Εργατική Τάξη (5η έκδοση), Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2008.
8. LCF Turner, 'The Russian Mobilisation of 1914' στο Paul Kennedy (eds), The War Plans of the Great Powers): 1880-1914, Routledge, σ.σ. 253-57.
9. Leon Trotsky, Rakovsky and Kolarov, Kievskaya Mysl, No.294, October 23, 1915
10. The Balkan Socialist Tradition and the Balkan Federation, 1871-1915, Revolutionary History, volume 8, no 3, σελ. 166.
11. Αβραάμ Μπεναρόγια, Η Πρώτη Σταδιοδρομία του Ελληνικού Προλεταριάτου, Κομμούνα 1986, σ.σ. 63-64.



Βερολίνο 1918,
Το πλακατ λέει "Όλη η εξουσία στα συμβούλια εργατών- στρατιωτών"

Τα εργατικά συμβούλια στη Δύση

Ο Κώστας Βλασόπουλος θυμίζει την ανάδειξη εργατικών συμβουλίων στη Γερμανία και στην Ιταλία μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η αναζήτηση μιας εναλλακτικής από τη φρίκη του καπιταλισμού είναι αναπόφευκτα δεμένη με το ορόσημο της Ρωσικής επανάστασης του 1917. Η ρωσική επανάσταση του 1917 όμως δεν ήταν ένα απομονωμένο φαινόμενο. Ήταν αναμφίβολα η πιο σημαντική κορυφή ενός κύματος επαναστάσεων και εξεγέρσεων που συγκλόνισε τον κόσμο μεταξύ 1917-1923. Σε αντίθεση με τη ρωσική επανάσταση, οι υπόλοιπες επαναστάσεις της περιόδου δεν κατάφεραν να ανατρέψουν τον καπιταλισμό. Αυτό όμως δεν μειώνει καθόλου τη σημασία τους για την αριστερά του σήμερα.

Από τη μία, δείχνουν ότι οι επαναστάσεις δεν αποτελούν σπάνιες εξαιρέσεις της ιστορίας, αλλά εμφανίζονται ως τεράστια κύματα όταν ο καπιταλισμός μπαίνει σε βαθιά κρίση, είτε μιλάμε για την κρίση του 1917-1923, είτε αυτή του σήμερα. Κατά δεύτερον, αυτές οι επαναστάσεις αναδεικνύουν ανάγλυφα τη δύναμη που μπορεί να ανατρέψει τον καπιταλισμό. Οι επαναστάσεις του 1917-1923 έφεραν για πρώτη φορά στην επιφάνεια τη μορφή με την οποία η εργατική τάξη μπορεί να πάρει την εξουσία. Τα εργατικά συμβούλια είναι παγκοσμίως γνωστά με το ρωσικό τους όνομα, «σοβιέτ»: όπως θα δούμε όμως, τα εργατικά συμβούλια εμφανίστηκαν σε όλες τις επαναστάσεις και αποτελούν τόσο πηγή έμπνευσης, όσο και και αναγκαίο εργαλείο για τους αγωνιστές του σήμερα. Τέλος, η ήττα των άλλων επαναστάσεων του 1917-1923 μας επιτρέπει να κατανοήσουμε καλύτερα ποιοί παράγοντες συντέλεσαν στην νίκη της επανάστασης στη Ρωσία, αλλά και να βγάλουμε πολύτιμα συμπεράσματα για τα λάθη που έκαναν οι επαναστάτες εκείνης της εποχής και που θα πρέπει να αποφύγουν οι επαναστάτες του σήμερα.

Πόλεμος και κρίση

Ο Λένιν έλεγε ότι οι επαναστάσεις συμβαίνουν όταν οι από πάνω δεν μπορούν να κυβερνήσουν όπως παλιά, και οι από κάτω δεν θέλουν να κυβερνηθούν άλλο όπως παλιά. Οι δύο αυτές προϋποθέσεις σφυρη-

λατήθηκαν μέσα από την παγκόσμια καπιταλιστική κρίση των αρχών του 20ου αιώνα. Οι αυξανόμενες συγκρούσεις για οικονομική και γεωπολιτική κυριαρχία οδήγησαν στην έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου το 1914. Η έναρξη του πολέμου ήταν μια οδυνηρή ήττα για την αριστερά της εποχής. Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, που ορκίζονταν στην κληρονομιά του Μαρξ, και είχαν επανειλημμένα διακηρύξει ότι θα αντιστέκονταν στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο, υποστήριξαν το καθένα τη δικιά του κυβέρνηση. Ακόμα χειρότερα, ένας εθνικιστικός πυρετός φαινόταν αρχικά να έχει κυριεύσει την εργατική τάξη.

Πολύ γρήγορα όμως τα πράγματα άλλαξαν ριζικά. Η φρίκη του πολέμου, με τα εκατομμύρια νεκρούς και τραυματίες στα χαρακώματα έστρεψαν εκατομμύρια φαντάρους να επιζητούν το τέλος των εχθροπραξιών. Αλλά και στα μετόπισθεν, η ριζική μείωση των μισθών, η κατάργηση εργατικών κατακτήσεων που είχαν κερδηθεί με αίμα, η λογοκρισία και η κρατική καταστολή έκαναν σταδιακά μεγάλα τμήματα των εργατών να στρέφονται προς τις απεργίες για αυξήσεις και να συνδέουν τη δραματική πτώση του βιοτικού επιπέδου τους με τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο.[1]

Σε αυτές τις συνθήκες εμφανίστηκε ένα νέο εργατικό και αντιπολεμικό κίνημα και μια νέα αριστερά. Τον Γενάρη του 1917 ξεσπούν μαζικές απεργίες για αυξήσεις στη Βιέννη. Τον Απρίλη οι οργανώσεις βάσης των μεταλλεργατών του Βερολίνου κάλεσαν σε απεργία, που αγκάλιασε 300.000 απεργούς. Ταυτόχρονα ξέσπαγε μια μαζική απεργία στη Λειψία, όπου υιοθετήθηκε μια πλατφόρμα πολιτικών αιτημάτων, που περιλάμβαναν το καθολικό δικαίωμα ψήφου και την ειρήνη χωρίς προσαρτήσεις, συνδέοντας τα οικονομικά με πολιτικά αιτήματα. Στο Τορίνο τον Αύγουστο η έκρηξη ξεκίνησε από μια διαδήλωση γυναικών που διεκδικούσαν ψωμί, για να τις ακολουθήσουν σύντομα 2.000 σιδηροδρομικοί που κατέβηκαν σε απεργία. Την επόμενη μέρα στην απεργία μπήκαν οι μεταλλεργάτες, και οι εργαζόμενοι στην αυτοκινητοβιομηχανία και την πολεμική βιομηχανία. Όταν το απόγευμα η κυβέρνηση έστειλε το στρατό και την αστυνομία να καταστείλουν τις κινητοποιήσεις, συνάντησαν οδοφράγματα στις εργατογειτονιές και επιθέσεις με μολότωφ. Μόνο η στρατιωτική καταστολή μπορούσε πια να σταματάει προσωρινά τις εργατικές κινητοποιήσεις που ξεσπούσαν σε όλη την Ευρώπη.

Ταυτόχρονα με αυτές τις μάχες προχωρούσε και το ξεκαθάρισμα μέσα στην αριστερά που έφερε η ψυχρολουσία της προδοσίας της σοσιαλδημοκρατίας. Χρειάζονταν οι επαναστάτες ένα ξεχωριστό κόμμα; Κι αν ναι, πώς θα κατάφερνε αυτό το κόμμα να πάρει με το μέρος του τις μάζες των εργατών που είχαν αυταπάτες; Μήπως η λύση ήταν, προκειμένου οι επαναστάτες να αποφύγουν την απομόνωση, να παραμείνουν, έστω και προσωρινά, σε ένα μαζικό κόμμα και να προσπαθήσουν να το τραβήξουν προς τα αριστερά; Αυτά ήταν ερωτήματα με ανοιχτές απαντήσεις για την αριστερά της εποχής, που ξεκαθάρισαν μέσα στον κουρνιαχτό των επαναστάσεων του 1917-1923.

Στις περισσότερες χώρες υπήρχαν μικρές ομάδες επαναστατών, όπως ο Λήμπκνεχτ και η Λούξεμπουργκ στη Γερμανία, που αρχικά ήταν τελείως απομονωμένοι και χωρίς κομματική οργάνωση. Η επανεμφάνιση των εργατικών αγώνων και η αντιπολεμική διάθεση έκανε όλο και μεγαλύτερα τμήματα να συγκρούονται με τη δεξιά σοσιαλδημοκρατία που υποστήριζε τον πόλεμο. Η πρώτη μεγάλη ρήξη ήρθε το Γενάρη του 1917, όταν ιδρύθηκε στη Γερμανία το Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (USPD). Αντικατόπτριζε μια αριστερή στροφή με πολλά μπερδέματα, καθώς περιλάμβανε ρεφορμιστές, που ήθελαν να ξαναστήσουν την παλιά καλή σοσιαλδημοκρατία, τμήματα που κοιτούσαν αριστερά αλλά χωρίς ξεκάθαρο επαναστατικό προσανατολισμό, και επαναστάτες όπως η Λούξεμπουργκ.

Στη Ρωσία το κόμμα των μπολσεβίκων είχε εμφανιστεί ως ένα καθαρό επαναστατικό κόμμα πριν το 1914, και πήρε διεθνιστική θέση ενάντια στον πόλεμο. Το Φλεβάρη του 1917 μια αυθόρμητη διαδήλωση των γυναικών για το ψωμί οδήγησε σε εξέγερση των εργατών και των φαντάρων, που αρνήθηκαν να υπακούσουν στις εντολές και προχώρησαν στην επανάσταση, δημιουργώντας συμβούλια στρατιωτών και εργατών. Αυτά τα συμβούλια μοιράζονταν την εξουσία με την Προσωρινή κυβέρνηση, που προσπαθούσε να διατηρήσει τα οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα των ρώσων αστών. Μπορεί οι εξεγερμένοι να εναπόθεσαν αρχικά τις ελπίδες τους στην Προσωρινή κυβέρνηση, αλλά αυτή συνέχισε τη σφαγή στα χαρακώματα. Ο Λένιν υποστήριζε ότι χρειαζόταν μια δεύτερη επανάσταση που θα ανέτρεπε την αστική τάξη και θα πέρναγε όλη την εξουσία στα συμβούλια των εργατών και στρατιωτών. Οι μπολσεβίκοι κατάφεραν να κερδίσουν την πλειοψηφία των εργατών σε αυτή την προοπτική, και τον Οκτώβρη του 1917 πήραν την εξουσία. Τι θα γινόταν όμως όταν θα ξέσπαγαν οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές επαναστάσεις;

Η Γερμανική επανάσταση

Η έκρηξη της γερμανικής επανάστασης ήταν συνδυασμός τόσο της αντίστασης των από κάτω, όσο και της αδυναμίας των από πάνω. Η εργατική αντίσταση στον πόλεμο και την ανέχεια που είχε κορυφωθεί το 1917-8, ήταν το απαραίτητο εύφλεκτο υλικό: ο σπινθήρας ήταν η συνειδητοποίηση ότι η Γερμανία οδηγόταν αναπόφευκτα στην ήττα. Η επιλογή του γερμανικού επιτελείου στις 2 Νοέμβρη 1918 να κινητοποιήσει το στόλο της Βαλτικής ήταν η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι. Οι ναύτες αντιλαμβάνονταν ότι θα έδιναν μαζικά τις ζωές τους σε μια απέλπιδα επιχείρηση εναντίον του

βρετανικού στόλου. Η απειθαρχία στις εντολές δεν θα ήταν αρκετή: θα χρειαζόταν οργάνωση για να ανατραπεί η εξουσία του στρατιωτικού και πολιτικού κατεστημένου.

Οι ναύτες άρχισαν να στέλνουν επιτροπές στις μεγάλες πόλεις και να καλούν τους στρατιώτες και τους εργάτες να εξεγερθούν, δημιουργώντας συμβούλια στρατιωτών και εργατών. Κάθε καράβι, κάθε λόχος, κάθε εργοστάσιο καλούσε σε συνέλευση, όπου έπαιρνε αποφάσεις και εξέλεγε αναλογικά αντιπροσώπους σε επίπεδο πόλης, που διεκδικούσαν να πάρουν την εξουσία. Μέχρι τις 6 Νοέμβρη είχαν σχηματιστεί συμβούλια στις μεγάλες πόλεις του βορρά, όπως η Βρέμη και το Αμβούργο. Στις 7 είχαν επεκταθεί από το Ανόβερο μέχρι το Μόναχο, ενώ μέχρι τις 10 όλες οι μεγάλες γερμανικές πόλεις είχαν συμβούλια στρατιωτών και εργατών. Την επομένη, το γερμανικό επιτελείο κήρυσσε ανακωχή, δίνοντας με αυτό τον τρόπο τέλος στον πόλεμο, ενώ ο Κάιζερ αναγκαζόταν να εγκαταλείψει τη χώρα. Η Γερμανική επανάσταση είχε ξεσπάσει ορμητικά.

Τις πρώτες βδομάδες της γερμανικής επανάστασης κάποιοι από τους παλιούς μηχανισμούς εξουσίας κατέρευσαν σαν πύργοι από τραπουλόχαρτα κάτω από την πίεση των από κάτω. Το πιο εντυπωσιακό παράδειγμα ήταν αυτό της αστυνομίας του Βερολίνου. Στις 9 Νοέμβρη οι αστυνόμοι παρέδιδαν τα όπλα τους σε μια ένοπλη εργατική πολιτοφυλακή, με επικεφαλής τον αριστερό σοσιαλιστή Άιχορν. Ένας βασικός μηχανισμός καταστολής του κράτους είχε διαλυθεί, και στη θέση του μπήκε ένας εργατικός θεσμός. Σε πολλές γερμανικές πόλεις ο έλεγχος είχε περάσει στα χέρια των συμβουλίων. Στην Κολωνία το συμβούλιο στρατιωτών και εργατών είχε δημιουργήσει επιτροπές ασφάλειας, διατροφής και στέγασης, υγιεινής και μεταφορών. Μέλη του συμβουλίου επέβλεπαν τον δήμαρχο, τους σιδηροδρόμους, τα ταχυδρομεία, την αστυνομία, τα δικαστήρια, τις τράπεζες και τη στρατιωτική ιεραρχία. Στο Βερολίνο, η εκτελεστική επιτροπή των συμβουλίων διεκδικούσε να εποπτεύει τις αποφάσεις της κυβέρνησης![2]

Το αποτέλεσμα αυτής της έκρηξης αυτενέργειας των απλών ανθρώπων είναι η εμφάνιση μορφών δυαδικής εξουσίας. Από τη μια, εμφανίζονται εναλλακτικές μορφές εξουσίας των από κάτω, όπως τα εργατικά συμβούλια και οι πολιτοφυλακές. Ταυτόχρονα όμως, πολλοί από τους παλιούς μηχανισμούς εξουσίας εξακολουθούν να υπάρχουν: οι καπιταλιστές, οι καραβανάδες, οι κρατικοί αξιωματούχοι και οι μηχανισμοί εξουσίας τους δεν εξαφανίζονται από τη μια μέρα στην άλλη. Αυτή η δυαδική εξουσία είναι ασταθής και παροδική: το κρίσιμο στοίχημα μιας επαναστατικής διαδικασίας είναι αν οι παλιοί αστικοί μηχανισμοί θα ξαναπάρουν τον έλεγχο συντρίβοντας τους θεσμούς της εργατικής εξουσίας, ή αν οι εργάτες θα τσακίσουν το αστικό κράτος και θα πάρουν την εξουσία στα χέρια τους.

Η γερμανική άρχουσα τάξη έβλεπε έντρομη ότι η στρατιωτική ήττα είχε οδηγήσει στην εξέγερση των στρατιωτών και των εργατών. Αλλά αυτή η εξέγερση απειλούσε πια όχι μόνο το πολιτικό σύστημα, αλλά τον ίδιο τον καπιταλισμό. Μπροστά στον κίνδυνο, η μόνη λύση ήταν να ζητήσουν την βοήθεια της μοναδικής δύναμης που μπορούσε να ελέγξει τους εργάτες. Η άρχουσα τάξη παρέδωσε την εξουσία στον αρχηγό του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος (SPD) Φρήντριχ Έμπερτ. Την ίδια μέρα ο αρχηγός του γενικού επιτελείου υποσχόταν στον Έμπερτ στήριξη, αν άφηνε αναλλοίωτη την εξουσία των καραβανάδων, και βοήθεια για το τσάκισμα «του μπολσεβικισμού»· ο Έμπερτ δέχτηκε την προσφορά μετά χαράς.

Αυτή η προσπάθεια διάσωσης του καπιταλισμού είχε δύο σκέλη. Από τη μια βασιζόταν στην ανασύνταξη των αστικών θεσμών, και ιδιαίτερα του στρατού. Ο παλιός στρατός είχε διαλυθεί, και τα εναπομείναντα τμήματά του ελέγχονταν σε σημαντικό βαθμό από την αριστερά. Οι δεξιοί σοσιαλδημοκράτες άρχισαν να δημιουργούν καλοπληρωμένα τάγματα εθελοντών (Freikorps), που αποτελούνταν από αξιωματικούς και εθνικιστές, που θα χρησιμοποιούνταν για να τσακίσουν την ένοπλη εργατική τάξη και τους θεσμούς της.

Από την άλλη στηριζόταν στην πολιτική αδυναμία των αντιπάλων της. Η πτώση του Κάιζερ, η ανάδειξη μιας σοσιαλιστικής κυβέρνησης και τα εργατικά συμβούλια έκαναν τους περισσότερους εργάτες να νομίζουν ότι η επανάσταση ήταν ήδη τελειωμένη υπόθεση. Τα εργατικά συμβούλια ξεπηδούσαν σαν μανιτάρια· η μεγάλη πλειοψηφία των αντιπροσώπων τους όμως ανήκε ακόμα στο SPD, του οποίου η ηγεσία συνομωτούσε για να τα τσακίσει. Η πολιτική απειρία, η ευφορία της πρώτης νίκης, και το αίσθημα ενότητας της αριστεράς έκαναν τους περισσότερους εργάτες να αντιδρούν αρνητικά στους λίγους επαναστάτες όπως ο Λήμπκνεχτ, που προειδοποιούσαν για τον ρόλο του SPD και την ανάγκη να τσακιστεί το αστικό κράτος.

Σε αντίθεση με τη Ρωσία, όπου οι μπολσεβίκοι είχαν σφυρηλατήσει ένα μαζικό επαναστατικό κόμμα με ρίζες στην εργατική τάξη πριν την επανάσταση του 1917, στη Γερμανία η απουσία ενός διακριτού επαναστατικού κόμματος έπαιξε καθοριστικό ρόλο. Στα τέλη Δεκέμβρη 1918 οι επαναστάτες έκαναν ένα μεγάλο βήμα μπροστά ιδρύοντας το ΚΚΓ. Εκατοντάδες χιλιάδες έσπαγαν από τα αριστερά με τη σοσιαλδημοκρατία μέσα στην επανάσταση: αυτό άνοιγε τεράστιες ευκαιρίες για τους επαναστάτες, αλλά δημιουργούσε και μεγάλα προβλήματα. Για τους χιλιάδες ένοπλους ριζοσπαστικοποιημένους εργάτες το να πάρεις την εξουσία φάνταζε απλό. Δεν χρειαζόταν να πειστούν τα εκατομμύρια που παρέμεναν επηρρεασμένα από τους ρεφορμιστές· αρκούσε απλά ένα έξυπνο στρατιωτικό κίνημα. Οι μπολσεβίκοι όμως είχαν καταφέρει να πάρουν την εξουσία μό-



"Κόκκινη Φρουρά" στο Τορίνο 1920.

νο αφού πρώτα είχαν κερδίσει με το μέρος τους την πλειοψηφία των εργατών στα σοβιέτ.

Η κυβέρνηση ήξερε ότι ο χρόνος κυλούσε εναντίον της και αποφάσισε να προβοκάρει το κίνημα σε μια πρόωρη σύγκρουση. Στις αρχές Γενάρη 1919 ανακοίνωσε την απόλυση του Άιχορν από επικεφαλής της πολιτοφυλακής. Ήταν σαφής προσπάθεια επανασύστασης της αστυνομίας για να τσακίσει την εργατική αντίσταση. Δεκάδες χιλιάδες διαδήλωσαν την επόμενη μέρα, διεκδικώντας την κλιμάκωση. Μπροστά στην οργή των πιο ριζοσπαστικοποιημένων εργατών, ο Λήμπκνεχτ παρασύρθηκε στο να κηρύξει την ένοπλη εξέγερση χωρίς καν να ζητήσει την έγκριση της υπόλοιπης ηγεσίας του ΚΚΓ. Το μεγαλύτερο κομμάτι των εργατών όμως δεν είχε περάσει με το μέρος των επαναστατών και επέλεξε να μείνει ουδέτερο. Η κυβέρνηση χρησιμοποίησε τα Freikorps για να τσακίσει τους επαναστάτες, δολοφονώντας την Λούξεμπουργκ και τον Λήμπκνεχτ. Τους επόμενους μήνες τα Freikorps θα διέσχιζαν όλη τη Γερμανία, τσακίζοντας σε κάθε περιοχή τα εργατικά συμβούλια, τις απεργίες και την προσπάθεια εθνικοποίησης των μέσων παραγωγής όπως τα ορυχεία.

Μέσα σε λίγους μήνες τα εργατικά συμβούλια που είχαν ξεπηδήσει τον Νοέμβρη του 1918 είχαν τσακιστεί με βίαιο τρόπο. Το νεοσύστατο ΚΚΓ είχε κάνει ένα τραγικό λάθος στα πρώτα του βήματα και είχε χάσει τους πιο έμπειρους ηγέτες του. Όμως η γερμανική επανάσταση δεν είχε τελειώσει. Όχι μόνο η ριζοσπαστικοποίση συνεχιζόταν παρά την καταστολή, αλλά οι αυταπάτες που είχαν οι εργάτες στην αρχή άρχισαν σιγά σιγά να διαλύονται. Η επαναστατική φάση θα τερματιζόταν οριστικά μόλις τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1923. Σε αυτό το διάστημα το επαναστατικό ΚΚΓ απέκτησε εκατοντάδες χιλιάδες μέλη και μαζική επιρροή. Έχοντας όμως καεί με την πρόωρη εξέγερση του 1919, η ηγεσία του τα επόμενα χρόνια θα κάνει το ακριβώς ανάποδο λάθος: ακολουθώντας μια αναποφάσιστη τακτική προσμονής, θα αφήσει να χαθούν μια σειρά από σημαντικές ευκαιρίες επαναστατικής ανατροπής.

Η ιταλική «κόκκινη διετία»

Η ίδια διαδικασία επαναστατικής έκρηξης θα εξελιχτεί και στην ιταλική «κόκκινη διετία» του 1919-1920. Η Ιταλία ήταν μεταξύ των νικητών του πολέμου, και έτσι η κρίση δεν πυροδοτήθηκε από τη στρατιωτική ήττα, όπως στη Ρωσία του 1917 και τη Γερμανία του 1918. Όμως, η κατάρρευση του βιοτικού επιπέδου είχε χτυπήσει σκληρά και τους Ιταλούς εργάτες, και είχε οδηγήσει σε σκληρές μάχες, όπως αυτή του Αυγούστου του 1917 στο Τορίνο, που αναφέρθηκε παραπάνω. Ταυτόχρονα, η εμπειρία των επαναστάσεων στη Ρωσία και τη Γερμανία, αποτελούσε μια τεράστια πηγή έμπνευσης για τους Ιταλούς εργάτες. Η γενική πολιτική απεργία τον Ιούλιο του 1919 σε συμπάρασταση στη ρώσικη επανάσταση ήταν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του κλίματος.

Η μεταπολεμική απάντηση των εργατών ήταν ένα μαζικό κίνημα απεργιών σε όλους τους τομείς, διεκδικώντας αυξήσεις και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Ταυτόχρονα όμως άνοιγαν και το κομβικό ζήτημα της οργάνωσης των εργατών και του εργατικού ελέγχου. Στη διάρκεια του πολέμου οι γραφειοκράτες συνδικαλιστές είχαν επιλέξει να αγνοήσουν τα αιτήματα των εργατών και να συνεργαστούν με εργοδότες και κράτος στο όνομα της «εθνικής προσπάθειας». Ως απάντηση, στο Τορίνο, την καρδιά της ιταλικής βιομηχανίας, ξεκίνησε το κίνημα των εργοστασιακών συμβουλίων.

Σε κάθε εργοστάσιο άρχισαν να εκλέγονται επιτροπές που ήταν ανακλητές και υπόλογες στους εργάτες, και όχι επαγγελματίες γραφειοκράτες. Τα εργοστασιακά συμβούλια διεκδικούσαν όχι μόνο μισθολογικά αιτήματα, αλλά έθεταν το ζήτημα του εργατικού ελέγχου στο χώρο δουλειάς. Αντί να αποφασίζουν τα αφεντικά και οι επιστάτες για το τι γίνεται μέσα στο εργοστάσιο, τα συμβούλια διεκδικούσαν ότι οι αποφάσεις θα καθορίζονταν από τις συνελεύσεις βάσης των εργατών.

Κομβικό ρόλο σε αυτό το κίνημα έπαιξε μια ομάδα επαναστατών με επικεφαλής τον Αντόνιο Γκράμσι, που εξέδιδε την εφημερίδα-φωνή των συμβουλίων «Νέα Τάξη» (Ordine Nuovo). Για τον Γκράμσι, η εμπειρία της ρωσικής επανάστασης έδειχνε ότι ο σοσιαλισμός δεν μπορεί να έρθει από τα πάνω, αλλά μέσα από την αυτενέργεια των εργατών. Τα εργοστασιακά συμβούλια ήταν το απαραίτητο βήμα για να μπορέσουν οι εργάτες να πάρουν



Ουγγαρία 1919. "Οι κόκκινοι στρατιώτες προχωρούν"

τον έλεγχο της κοινωνίας. Ήταν αναμφίβολα μια ολόσωστη προσέγγιση. Η ανάλυσή του όμως έχανε τόσο την ανάγκη τσακίσματος του αστικού κράτους, όσο και την ανάγκη ενός επαναστατικού κόμματος που θα οργάνωνε τις μάχες για να κερδηθεί η τάξη στην επανάσταση. Σε αντίθεση με τα άλλα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, το Ιταλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (ΙΣΚ) είχε πάρει θέση κατά του πολέμου, χωρίς όμως να οργανώσει την αντιπολεμική αντίσταση. Για επαναστάτες σαν τον Γκράμσι φαινόταν ότι η πίεση των εργοστασιακών συμβουλίων θα ήταν αρκετή ώστε το ΙΣΚ να κάνει πράξη όσα ευαγγελιζόταν στη θεωρία.

Η έκρηξη του 1920 έμελε να δείξει τόσο τον ηρωισμό των ιταλών εργατών, όσο και την αναγκαιότητα ενός επαναστατικού κόμματος. Τον Απρίλη οι εργάτες του Τορίνο προχώρησαν σε μια μαζική απεργία διεκδικώντας αυξήσεις και την αναγνώριση των εργατικών συμβουλίων. Το κράτος έστειλε τον στρατό να πολιορκήσει το Τορίνο για να τσακίσει την απεργία. Η επέκταση των απεργιών εκτός Τορίνο ήταν αναγκαία για να μην απομονωθεί το κίνημα. Η ηγεσία όμως του ΙΣΚ αρνήθηκε να κινητοποιηθεί, θεωρώντας την απεργία συνδικαλιστικό θέμα που αφορούσε τα συνδικάτα.

Παρά την ήττα του Απρίλη, το Σεπτέμβρη θα ξεσπάσει ένα τεράστιο κίνημα καταλήψεων εργοστασίων από ένοπλους εργάτες στη βόρεια Ιταλία. Και πάλι η ηγεσία του ΙΣΚ θα αρνηθεί να μπει επικεφαλής του κινήματος, παραχωρώντας την πρωτοβουλία στα συνδικάτα. Το τραγελαφικό αποτέλεσμα θα είναι ένα δημοψήφισμα που θα διοργανώσει η ιταλική ΓΣΕΕ, όπου 400.000 θα ψηφίσουν υπέρ της σοσιαλιστικής επανάστασης και 600.000 υπέρ μιας πιο σταδιακής διαδικασίας! Οι επαναστάσεις δεν γίνονται με ψηφοφορίες: αλλά το αποτέλεσμα αντανακλά τόσο το βάθος της ριζοσπαστικοποίησης, όσο και την απουσία μιας επαναστατικής ηγεσίας που να την οργανώσει. Ο Γκράμσι και οι σύντροφοί του θα βγάλουν το σωστό συμπέρασμα για την ανάγκη δημιουργίας ενός ξεχωριστού επαναστατικού κόμματος: το Γενάρη του 1921 θα ιδρυθεί το ΙΚΚ, το οποίο όμως θα έχει λίγο χρόνο ανάπτυξης πριν την κατάληψη της εξουσίας από τους φασίστες του Μουσολίνι το 1922.[3]

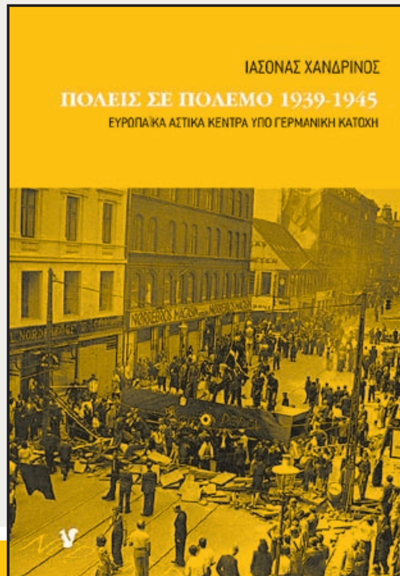
Επικεντρωθήκαμε στη Γερμανία και την Ιταλία, λόγω της σημασίας αυτών των επαναστάσεων. Όμως το 1917-1923 είδε πολλές άλλες επαναστάσεις και εξεγέρσεις, όπως η Αυστρία και η Ουγγαρία το 1919, ή η Βουλγαρία το 1923. Δυο κοινά χαρακτηριστικά σημαδεύουν αυτές τις επαναστάσεις. Το πρώτο είναι η αυτενέργεια της εργατικής τάξης: μέσω των συμβουλίων οι εργάτες έδειξαν ότι μπορούν να πάρουν την εξουσία συλλογικά και δημοκρατικά, τόσο στο επίπεδο του χώρου δουλειάς, όσο και συνολικά στην κοινωνία. Τα εργατικά συμβούλια όμως δεν ξεμπερδεύουν με τους καπιταλιστές αν δεν τσακίσουν το αστικό κράτος και δεν πάρουν όλη την εξουσία στα χέρια τους. Αλλιώς, οι αστοί θα καταφέρουν να τσακίσουν τα συμβούλια με λύσσα, έχοντας δει το χάρο με τα μάτια τους, την ίδια την εργατική τάξη και τους θεσμούς της. Αυτή είναι η εμπειρία τόσο της Ιταλίας του Μουσολίνι, όσο και της Γερμανίας του Χίτλερ. Αυτή θα ήταν ήδη η εμπειρία της Ρωσίας το 1917, αν οι μπολσεβίκοι δεν είχαν καταφέρει να κερδίσουν τους εργάτες στο σύνθημα «όλη εξουσία στα σοβιέτ» και να το κάνουν πράξη. Η μαζική ριζοσπαστικοποίηση του 1917-1923 χρειαζόταν και επαναστατική οργάνωση. Αυτό προσπάθησαν να κάνουν οι ιταλοί και γερμανοί επαναστάτες, αλλά δυστυχώς δεν είχαν το χρόνο και την εμπειρία που χρειαζόταν. Αλλά οι τεράστιες μάχες που έδωσαν είναι πολύτιμη κληρονομιά έμπνευσης και διδαγμάτων για όσους θέλουν να οργανώσουν τις μάχες του σήμερα και του αύριο.

Σημειώσεις

1. Κ. Βλασόπουλος, «Η αντίσταση στον πόλεμο και οι επαναστάσεις, 1917-1918», Σοσιαλισμός από τα κάτω, 120, 2017, http://socialismfrombelow.gr/article.php?id=941
2. C. Harman, The Lost Revolution: Germany 1918 to 1923, Λονδίνο, 1997.
3. D. Gluckstein, The Western Soviets. Workers' Councils versus Parliament 1915-1920, Λονδίνο, 1985, σσ. 162-213.

Στα πρώτα χρόνια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης βρέθηκε κάτω από την εξουσία των ναζί. Μεγάλες, γνωστές μας πόλεις έζησαν την εμπειρία του πολέμου και της Κατοχής μέχρι την στιγμή της Απελευθέρωσης, το 1944-45. Το βιβλίο του Ιάσονα Χανδρινού Πόλεις σε Πόλεμο 1939-1945, ευρωπαϊκά αστικά κέντρα υπό γερμανική κατοχή, μελετάει συγκριτικά αυτήν την περίοδο προσπαθώντας να εντοπίσει τα κοινά σημεία της κοινωνικής ζωής εκείνης της περιόδου.

Το κάνει εξετάζοντας τη ζωή στις υπό κατοχή χώρες σε τέσσερις άξονες-κεφάλαια: την καθημερινότητα, που βέβαια δεν ήταν η ίδια για όλους/ες σε όλες τις πόλεις, την Εξουσία, ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίο οι ναζί οργάνωσαν τις σχέσεις με τους κρατικούς μηχανισμούς που κληρονόμησαν ή δημιούργησαν, την Οικονομία που εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους οι ναζί προσπάθησαν να κινητοποιήσουν πλουτοπαραγωγικές πηγές και εργατικό δυναμικό για την πολεμική τους προσπάθεια. Το τελευταίο κεφάλαιο, η Αντίσταση είναι η κορύφωση του βιβλίου.



Τα κινήματα της αντιφασιστικής Αντίστασης που διαμορφώθηκαν στις συνθήκες του πολέμου και της Κατοχής, εκφράσανε ελπίδες εκατομμυρίων ανθρώπων για μια ριζοσπαστική κοινωνική αλλαγή, διαμόρφωσαν μια μεγάλη Αριστερά και η κατάληξή τους καθόρισε την πορεία του μεταπολεμικού κόσμου. Αν η Αθήνα της Αντίστασης και του «Κόκκινου Δεκέμβρη» είναι η μια γνωστή περίπτωση, στις σελίδες του βιβλίου ανακαλύπτουμε την Κοπεγχάγη, το Παρίσι, το Άμστερνταμ, τη Νάπολη.

Συνέντευξη με τον Ιάσονα Χανδρινό από τον Λέανδρο Μπόλαρη

Πόλεις σε Πόλεμο 1939–1945

Τι σε ώθησε να διευρύνεις τον ορίζοντα της μελέτης σου από την Αθήνα της Κατοχής και της Αντίστασης στις ευρωπαϊκές πόλεις στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο;

Νομίζω ότι ήταν μια φυσική εξέλιξη, με την έννοια της μετάβασης από το ειδικό στο γενικό. Στην πραγματικότητα αυτό που είχα στο μυαλό μου ήταν η Αντίσταση. Ήθελα να την αναζητήσω σε όλες τις μορφές της (διαδηλώσεις, συνδικαλιστικοί αγώνες, ένοπλες ομάδες) στα ευρωπαϊκά κέντρα, να βρω ομοιότητες και διαφορές με την ελληνική περίπτωση. Η έρευνα στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό σε γερμανικά αρχεία τα οποία αποδείχτηκαν τόσο πλούσια, ώστε μου έδωσαν νέες διαστάσεις και τελικά με οδήγησαν σε μια συνολικότερη πραγμάτευση του θέματος «κατεχόμενες πόλεις».

Διαβαζοντας τα πρώτα κεφάλαια του βιβλίου, έρχεται στο νου η επισήμανση που έκανε ο Λ. Τρότσκι τον Ιούνη του 1940: «Οι Ναζί θα προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν τους φυσικούς πόρους και το βιομηχανικό δυναμικό των χωρών που κατέκτησαν και αναπόφευκτα θα εξαρτιόνται γι' αυτό τον σκοπό από τους ντόπιους αγρότες και εργάτες. Οι οικονομικές δυσκολίες ξεκινούν πάντα μετά τη νίκη. Είναι αδύνατο να βάλεις ένα στρατιώτη με ντουφέκι δίπλα σε κάθε Πολωνό, Νορβηγό, Δανό, Ολλανδό, Βέλγο, Γάλλο εργάτη και αγρότη. Ο εθνικοσοσιαλισμός δεν έχει τη συνταγή μετατροπής των ηττημένων λαών από εχθρούς σε φίλους». Πώς κυβερνούσαν οι Ναζί τις κατεκτημένες πόλεις, με ποιους μηχανισμούς;

Δεν θα μπορούσε να βρει κανείς ακριβέστερη περιγραφή από αυτή του Τρότσκι. Στην πραγματικότητα δεν υφίσταται κατοχική πολιτική έξω από την ανάγκη των κατακτητών να μη διακόπτεται πουθενά η παραγωγή ούτε λεπτό. Από την άλλη, οι Ναζί δεν είχαν επεξεργαστεί κανένα λειτουργικό σχέδιο για κάτι τέτοιο. Δεν είχαν ούτε τη συνταγή ούτε το ενδιαφέρον να κάνουν τους υπόδουλους λαούς εθνικοσοσιαλιστές. Ο «χασάπης της Πράγας» και νούμερο 3 στην ιεραρχία του Γ' Ράιχ, Ράινχαρντ Χάιντριχ, έλεγε πως δεν τον ενδιέφερε η φιλία των Τσέχων, παρά μόνο το ατσάλι τους.



Παρίσι 1944.

Σήμερα, αντιλαμβανόμαστε τον δοσιλογισμό κάπως αφηρημένα, ως συνάντηση κατακτητών-κατακτημένων στη βάση κοινών ιδεών, όπως ο αντισημιτισμός, ο αντικομμουνισμός ή η απέχθεια για την δημοκρατία και τον κοινοβουλευτισμό. Στην πραγματικότητα, ήταν το δυναμικό πεδίο της πραγματικής οικονομίας που έδωσε ώθηση στην συνεργασία με τους Γερμανούς. Η ιεραρχικά δομημένη συνεργασία πολιτικών και ελίτ, δημοσίων υπαλλήλων και εργατών δεν ήταν ιδεολογική σύγκλιση. Ήταν η αναπόφευκτη προσαρμογή των κατεχόμενων κοινωνιών στα σκληρά δεδομένα της πολεμικής οικονομίας και, αντίστροφα, σεβασμός των Ναζί στον άγραφο νόμο ότι, ακόμα και υπό Κατοχή, οι μισθοί και τα μεροκάματα πρέπει να καταβάλλονται, οι δρόμοι των πόλεων να καθαρίζονται και, φυσικά, το κέρδος να παραμένει κέρδος.

Στο κεφάλαιο για την Αντίσταση, γράφεις ότι: «Ο διαπαραταξιακός χαρακτήρας της Αντίστασης δεν αντιφάσκει με το γεγονός ότι η Αντίσταση είχε ταξικές διαβαθμίσεις». Και σε ένα άλλο σημείο αναφέρεσαι στη «συμβιωτική σχέση ανάμεσα στην αντίσταση και τα εργατικά στρώματα» τόσο στις ιταλικές όσο και σε άλλες πόλεις. Μπορείς να φέρεις μερικά παραδείγματα και να εξηγήσεις αυτή τη διαπίστωση;

Δύσκολα μπορεί κανείς να υπερβάλλει για τον ρόλο της εργατικής τάξης στην Αντίσταση. Το διαφοροποιητικό στοιχείο, ασφαλώς, δεν είναι το μερίδιο συμμετοχής εργατών σε αντιστασιακές οργανώσεις αλλά η πρωταγωνιστική τους συμμετοχή σε ανοιχτές αντικατοχικές ενέργειες. Το όπλο της απεργίας είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την αντίσταση στην πόλη. Πρώτον, είναι μια πανευρωπαϊκή γλώσσα διαμαρτυρίας. «Χτυπάει» τις αυτοκινητοβιομηχανίες της Φίατ στο Τορίνο, τα ναυπηγεία της Κοπεγχάγης και τα Λιπάσματα στη Δραπετσώνα (η πιο μαζική μέχρι τότε εργατική απεργία στην κατεχόμενη Ελλάδα, μέσα Αυγούστου του 1942). Δεύτερον, είναι επιτυχημένο μέσο πάλης επειδή, όσο κι αν φαίνεται παράδοξο, οι κατοχικές αρχές υποχωρούν καθώς αντιλαμβάνονται πως δεν έχουν την πολυτέλεια να αποξενώσουν τους εργάτες. Τρίτον, ενεργοποιεί μνήμες μαζικών αγώνων από την περίοδο του Μεσοπολέμου –που δεν ήταν και τόσο μακριά στο χρόνο–, συμπαρασύροντας κι άλλες ομάδες πληθυσμού, υπαλλήλους, φοιτητές, μαθητές κλπ. Και φυσικά είναι οι εργατικές συνοικίες που εξελίσσονται σε θερμοκοιτίδες ανυπακοής κατά του κατοχικού καθεστώτος. Εκεί αναζητούν καταφύγιο όσοι διώκονται, εκεί φιλοξενούνται παράνομοι μηχανισμοί, τυπογραφεία και γιάφκες, εκεί εδράζεται ο ακτιβισμός ένοπλων ομάδων, όπως το FTP-MOI στη Γαλλία, οι SAP στην Ιταλία, ο ΕΛΑΣ και η ΟΠΛΑ στην Ελλάδα. Κατεξοχήν παράδειγμα παραμένει η γενική απεργία του Φεβρουαρίου 1941 στο Άμστερνταμ, ως αποκορύφωμα συγκρούσεων ανάμεσα στα τάγματα εφόδου των Ολλανδών Ναζί και ομάδων εργατών και Εβραίων στις κόκκινες συνοικίες της πόλης, το Γιορντάαν και το Κάτενμπουργκ. Η σχέση εργατών και Ναζί ήταν μια ισορροπία τρόμου. Για αυτό θεωρώ ως πιο εύγλωττη απεικόνιση αυτού που περιέγραψα ως συμβιωτική σχέση ανάμεσα στην Αντίσταση και τα εργατικά στρώματα, την υπηρεσιακή αναφορά ενός Γερμανού στρατιωτικού ο οποίος περιέγραψε τι συνέβη στους δρόμους του Τορίνο το πρωί της 25ης Ιουλίου 1943, όταν κατέρρευσε το καθεστώς του Μουσολίνι: «Ούτε μετά από 20 χρόνια διακυβέρνησης δεν κατόρθωσε ο Φασισμός να εξαλείψει τις κοινωνικές συγκρούσεις που ήδη υπήρχαν ανάμεσα σε εργάτες και εργοδότες, με το να βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο

των πρώτων. Δεν πρέπει να θεωρείται παράξενο, που στις 25 Ιουλίου ένα αρκετά μεγάλο πλήθος ανθρώπων ξέσπασε το μίσος και τα ένστικτα εκδίκησής του σε βίαιες ταραχές, μεταξύ άλλων με μια επιδρομή στις φυλακές της πόλης, με καταστροφή αφισών και στην καταδίωξη ντόπιων Φασιστών. Ούτε το γερμανικό προξενείο γλίτωσε. Το πλήθος εισέβαλλε στο κτίριο και κατέστρεψε το εσωτερικό των γραφείων με αποτέλεσμα ο πρόξενος να αναγκαστεί να βγει στο μπαλκόνι και να ανεμίζει την ιταλική σημαία».

«Προσδοκίες» είναι ο πολύ πετυχημένος τίτλος του επιλόγου στο βιβλίο, που αναφέρεται στην περίοδο αμέσως μετά την απελευθέρωση από τους ναζί. Σημειώνεις ότι: «οι ημερομηνίες απελευθέρωσης από τα γερμανικά στρατεύματα...υπήρξαν η ημερολογιακή αφετηρία μιας περιόδου οικονομικής ανέχειας, πολιτικής κρίσης και κοινωνικής αναταραχής». Χαρακτηρίζεις την απελευθέρωση «ηφαίστειο». Τι σήμαινε αυτό στην πράξη; Ποιες κοινωνικές, ταξικές δυνάμεις συγκρούστηκαν;

Η συντριβή του Ναζισμού ήταν πολύ βαθιά τομή. Αυτό που προηγήθηκε ήταν τόσο σαρωτικό, ώστε στο μεταίχμιο Κατοχής και Απελευθέρωσης δεν θα κρίνονταν μόνο ζητήματα πολιτικής εκπροσώπησης αλλά συνολικά οι δυνατότητες επιβίωσης και συνέχειας της πολιτικής και κοινωνικής τάξης. Ήδη από την περίοδο της Κατοχής ήταν εμφανές πως σταθερές ιδεολογικές αναφορές της ευρωπαϊκής ιστορίας, όπως ο φιλελευθερισμός, ο εθνικισμός, η ελεύθερη αγορά αλλά και η ίδια η έννοια του κράτους το οποίο είχε ταυτιστεί αμετάκλητα με τη ναζιστική βαρβαρότητα, είχαν κλονιστεί επικίνδυνα. Το κενό εξουσίας επιδείνωναν τεράστια υλικά προβλήματα. Στην Ιταλία, η εκτεταμένη ανεργία αλλά και η επιστροφή Φασιστών σε δημόσιες θέσεις, πυροδότησε μέχρι και «βιομηχανικές εξεγέρσεις» σε πολλές πόλεις. Τον Οκτώβριο του 1944, 30 νεκροί και 150 τραυματίες ήταν το αποτέλεσμα απεργιακών κινητοποιήσεων στο Παλέρμο. Στη Λιέγη ένα μήνα αργότερα, εργάτες απεργοί συγκρούστηκαν ακόμα και με τα αμερικανικά στρατεύματα που μόλις είχαν απελευθερώσει το Βέλγιο. Στην Ελλάδα, που μεγάλο μέρος του πληθυσμού των πόλεων ήταν εξαρτημένο από τα εφόδια του Ερυθρού Σταυρού, ο Ριζοσπάστης και η Ελεύθερη Ελλάδα στηλίτευαν την κυβερνητική πολιτική και τις συνθήκες τεχνητής φτώχειας που δημιουργούσε η κερδοσκοπική μανία ορισμένων βιομηχάνων. Όλα αυτά με φόντο ένα έντονο κύμα βίας κατά των συνεργατών των κατακτητών, με τις πόλεις να μην υπολείπονται της υπαίθρου σε πράξεις αντεκδίκησης, λυντσαρίσματα, ομαδικές συλλήψεις και εκτελέσεις. Η αμφισβήτηση των πολιτικών ελίτ ήταν σχεδόν καθολική, ενώ ακόμα και σε χώρες με λιγότερο έντονη κοινωνική πόλωση, όπως η Ολλανδία, όλοι περίμεναν να ξεσπάσουν αιματηρές ταραχές στους δρόμους των πόλεων.

Υπήρχε η δυνατότητα το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου να είναι όπως του Πρώτου, δηλαδή ένα κύμα επαναστάσεων; Ποιο ρόλο έπαιξαν οι επιλογές της Αριστεράς και των Κομμουνιστικών Κομμάτων;

Η Κατοχή γέννησε πρωτοφανείς κοινωνικές και ταξικές εντάσεις. Ωστόσο τα πράγματα εξελίχθηκαν πολύ διαφορετικά σε σχέση με το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Στο έργο αναφοράς του για τον μεταπολεμικό κόσμο, ο Τόνυ Τζαντ σημείωσε πως το παλιό πολιτικό σκηνικό παλινορθώθηκε σε όλες τις χώρες, χωρίς ιδιαίτερη αντίσταση. Ο αριστερός ριζοσπαστισμός ήταν δημοφιλής αλλά στην πραγματικότητα δεν είχε την δυνατότητα να αμφισβητήσει τη σταθερότητα των οικονομικών και κοινωνικών ελίτ και των πολιτικών τους εκπροσώπων που απλώς έπιασαν το νήμα της εξουσίας από εκεί που το είχαν αφήσει. Εξάλλου, η πρωτοφανής δημοφιλία που κέρδισαν τα κομμουνιστικά και σοσιαλιστικά κόμματα στην παλαίστρα του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα δεν συνεπαγόταν απαραίτητα και ιδεολογική ωρίμανση της εργατικής τάξης. Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε τρεις παράγοντες: Πρώτον, το ξέσπασμα κατά των δοσιλόγων και η ίδια η συντριβή της χιτλερικής Γερμανίας, έμοιαζαν να απορροφούν και τελικά να εκτονώνουν μεγάλο μέρος της εξεγερσιακής διάθεσης των μαζών. Δεύτερον, η οικονομική συντριβή των ευρωπαϊκών χωρών τις έκανε ευάλωτες στην επιρροή (και τελικά κυριαρχία) των ΗΠΑ. Η οικονομική βοήθεια που ερχόταν από την άλλη μεριά του Ατλαντικού και η ανάγκη της ανοικοδόμησης ήταν κάτι που δύσκολα μπορούσε κανείς να παραβλέψει ή να αρνηθεί. Τρίτον, η ίδια η πολιτική των κομμουνιστικών κομμάτων που είχαν πρωτοστατήσει στην Αντίσταση δεν ξεδιπλώθηκε πουθενά σε κατεύθυνση επαναστατικής αλλαγής. Τον Ιούλιο του 1945, ο ίδιος ο γενικός γραμματέας του ΚΚΓ, Μωρίς Τορέζ δήλωνε σε μια συγκέντρωση πως ύψιστο ταξικό καθήκον του Γάλλου εργάτη ήταν η διατήρηση της παραγωγής σε υψηλά επίπεδα και στόχος του Κόμματος η «εθνική αναγέννηση». Τα κομμουνιστικά κόμματα ακολούθησαν τον κοινοβουλευτικό δρόμο της συνεργασίας με τις αστικές δυνάμεις, ενώ η κατάληψη της ανατολικής Ευρώπης από τον Κόκκινο Στρατό ήταν τόσο η αιτία όσο και το αποτέλεσμα (στην πραγματικότητα το τίμημα) για την εγκατάλειψη της ριζοσπαστικής γραμμής στην Δύση. Με το τέλος του Πολέμου και μέσα από τον διπολισμό του Ψυχρού Πολέμου, η ταύτιση της κομμουνιστικής ιδεολογίας με την ΕΣΣΔ έγινε σχεδόν απόλυτη. ■

Βιβλιοκριτική

Μετά το 1922

Η παράταση του διχασμού

Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος

Σελίδες 489, 18.80 ευρώ

Εκδόσεις Πατάκη, 2017

Το βιβλίο αυτό είναι ουσιαστικά ο δεύτερος τόμος που συμπληρώνει το έργο που ξεκίνησε ο Μαυρογορδάτος για την ιστορία του Εθνικού Διχασμού.[1] Συνεχίζει την ίδια φόρμουλα που υπήρχε και στο προηγούμενο βιβλίο, δηλαδή υπάρχει ένα μεγάλο πρώτο μέρος 125 σελίδων που συνοψίζει τις πολιτικές εξελίξεις από την κατάρρευση της Μικρασιατικής εκστρατείας μέχρι τη δικτατορία του Μεταξά και ακολουθούν κεφάλαια που καταπιάνονται με τα κοινωνικά ζητήματα της περιόδου: την ανταλλαγή πληθυσμών, την τύχη των προσφύγων, την αντιμετώπιση των μειονοτήτων, την ενσωμάτωση των «Νέων χωρών», την εξέλιξη των κοινωνικών τάξεων. Το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου στέκεται στη «θνησιγενή» όπως την ονομάζει Δημοκρατία του Μεσοπολέμου.

Ο συγγραφέας έχει την εντιμότητα να αναγνωρίσει, από την πρώτη σελίδα του πρώτου κεφάλαιου, το χρέος του προς τον Γρηγόριο Δαφνή και το κλασικό του έργο «Η Ελλάς μεταξύ δυο πολέμων 1923-1940». Ο Πλαστήρας και οι άλλοι στρατιωτικοί πρωταγωνιστές της «Επανάστασης» μετά την Μικρασιατική ήττα, οι φράξιες των βενιζελικών και οι προσπάθειες να κυβερνήσουν χωρίς τον Βενιζέλο, η δικτατορία του Πάγκαλου και η επιστροφή του Βενιζέλου την κρίσιμη τετραετία 1928-32, η κρίση του βενιζελισμού, η άνοδος του Τσαλδάρη και η πορεία προς την κατάρρευση της Δημοκρατίας και την επιβολή της δικτατορίας του βασιλιά και του Μεταξά καταγράφονται συστηματικά.

Μέσα στις σελίδες του βιβλίου μπορεί να βρει κανείς με ακρίβεια όχι μόνο τα στοιχεία των εκλογικών αναμετρήσεων της εποχής, τις μηχανορραφίες των επίδοξων και των πραγματικών πραξικοπηματιών και τις διασυνδέσεις των κομμάτων με τους στρατιωτικούς, αλλά και τα φιλόδοξα προγράμματα για την ανάπτυξη του ελληνικού καπιταλισμού μέσα στα νέα διευρυμένα γεωγραφικά όρια του κράτους του με την ενσωμάτωση των προσφύγων, την αγροτική και την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, τις αλλαγές στο τραπεζικό σύστημα με την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος και της Αγροτικής Τράπεζας. Και βέβαια τα όρια που μπήκαν σε εκείνες τις φιλοδοξίες μέσα από την μεγάλη διεθνή οικονομική κρίση που άνοιξε το Κραχ του 1929 και η οποία κορυφώθηκε με την πορεία προς τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Σε αυτή τη μεγάλη περιγραφή ξεχωρίζουν κάποια στοιχεία που πρέπει να υπογραμμιστούν.

΄Ενα πρώτο είναι οι αναλογίες ανάμεσα στην Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων εκείνης της εποχής και τη σημερινή εποπτεία της Τρόικας στα χρόνια των Μνημονίων. Η ΕΑΠ ιδρύθηκε με πρωτόκολλο μεταξύ της Κοινωνίας των Εθνών και της ελληνικής κυβέρνησης στις 29 Σεπτέμβρη του 1923 και λειτούργησε για εφτά χρόνια. Είχε στην αρμοδιότητά της την αξιοποίηση του διεθνούς δανείου 10 εκατομμυρίων στερλινών που πήρε η Ελλάδα για την στήριξη των προσφύγων. Τα πέντε μέλη της εγκρίνονταν από το Συμβούλιο της ΚτΕ και ήταν δυο έλληνες με πρόταση της κυβέρνησης, ένας βρετανός και άλλα δυο μέλη με πρόταση του Συμβουλίου της ΚτΕ μεταξύ των οποίων και ο Πρόεδρος της ΕΑΠ που ήταν υποχρεωτικά αμερικανός. Πρόεδρος ορίστηκε ο Χένρι Μόργκεντάου, επιχειρηματίας στο χώρο των ακινήτων που είχε διατελέσει πρέσβης των ΗΠΑ στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και πατέρας του διάσημου Χένρι Μόργκεντάου τζούνιορ, υπουργού Οικονομικών του Ρούσβελτ.

Ο Μαυρογορδάτος είναι απλόχερα επαινετικός για το έργο της ΕΑΠ τονίζοντας ότι επιτεύχθηκε ο σπουδαιότερος στόχος για τους πρόσφυγες που ήταν *«να γίνουν το ταχύτερο ιδιοκτήτες μικροαστοί (της πόλης και του χωριού),*



στηρίγματα του αστικού καθεστώτος, και όχι προλετάριοι ανατροπείς του» (σελ. 139). Ωστόσο ο ίδιος αναφέρει περίπου τριάντα σελίδες παρακάτω πώς *«οι αποζημιώσεις των αγροτών προσφύγων τελικά συμψηφίστηκαν σχεδόν εξολοκλήρου με τα χρέη τους»* καθώς και ότι *«η εκτίμηση των χαμένων περιουσιών έδωσε λαβή σε καταχρήσεις και απάτες μεγάλων διαστάσεων»*. Πολύ απλά, ο συγγραφέας φαίνεται να αγνοεί μια βασική διαπίστωση που από τη μεριά μας έχουμε κάνει πριν από πενήντα σχεδόν χρόνια.[2]

Δεύτερο στοιχείο είναι ο κυνισμός και στα δυο σκέλη της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που προώθησε ο Βενιζέλος με υπουργό Παιδείας τον Γεώργιο Παπανδρέου. Το ένα σκέλος ήταν η καθιέρωση φραγμών προς τη Μέση και την πανεπιστημιακή εκπαίδευση: *«μειώθηκαν στη διάρκεια της τετραετίας [1928-32] οι μαθητές της Μέσης Εκπαίδευσης κατά 41%»* και *«θεσπίστηκαν για πρώτη φορά εισιτήριες εξετάσεις και προκαθορισμένος αριθμός εισακτέων κατά σχολή»* (σελ. 337). Το άλλο σκέλος ήταν η καθιέρωση του υποχρεωτικού εξατάξιου δημοτικού σχολείου με στρατηγικό στόχο *«να εξαναγκάση τους νέους να τραπώσι προς την γην»*. Ακόμη και ο ακραία φιλικός προς τον Βενιζέλο συγγραφέας αισθάνεται την ανάγκη να τονίσει ότι *«ποτέ άλλοτε στη νεοελληνική ιστορία δεν καταδίκασε με τέτοια ωμότητα πρωθυπουργός το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα και τις λαϊκές προσδοκίες κοινωνικής ανόδου μέσα από αυτό»*.

Δεμένο με τα δυο προηγούμενα είναι το στοιχείο της αφομοίωσης των πληθυσμών, τόσο των παλιών κατοίκων των «Νέων χωρών» που απέμειναν μετά την ανταλλαγή πληθυσμών, όσο και των προσφύγων. Ο Μαυρογορδάτος είναι κατηγορηματικός: *«η βενιζελική εκπαιδευτική πολιτική με βασικό άξονα την εξαετή υποχρεωτική εκπαίδευση στη δημοτική υπηρετούσε συνειδητά και τον στόχο της αφομοίωσης- αρχικά των αλλοεθνών ή ξενογλώσσων, στη συνέχεια και των προσφύγων (ιδίως των τουρκόφωνων)»* (σελ.288). Οι πολεμικές εξορμήσεις του ελληνικού καπιταλισμού το 1912-1922 είχαν δημιουργήσει ένα κράτος περίπου διπλάσιο σε έκταση και σε πληθυσμό, οι εσωτερικές εξορμήσεις του το επόμενο διάστημα έπρεπε να κάνουν έλληνες τους υπηκόους του. Ο Μαυρογορδάτος επικροτεί και αυτό το επίτευγμα ταυτίζοντας την ασφάλεια των συνόρων με την εθνική ομοιογένεια του πληθυσμού! Ο αστικός φιλελευθερισμός υποστηρίζει την ελευθερία του επιχειρείν και των αγορών, αλλά αισθάνεται ασφαλής μόνο υποχρεώνοντας τις μειονότητες να υποταχθούν στην εθνική ομοιογένεια.

Δεν είναι, όμως, η ανοιχτή στράτευση του συγγραφέα στο βενιζελικό πρόγραμμα του αστικού εκσυγχρονισμού η μόνη αδυναμία του βιβλίου. Τα προβλήματα που προκύπτουν από τον προσανατολισμό του Μαυρογορδάτου στην κοινωνιολογία του Μαξ Βέμπερ και στην έννοια του «χαρισματικού» ηγέτη ήταν ορατά ήδη στον προηγούμενο τόμο. Εδώ, στο δεύτερο βιβλίο κάθε δυνατότητα ταξικής ανάλυσης έχει χαθεί και ο συγγραφέας χάνει τη μπάλα σε κάθε απόπειρα ερμηνείας των εξελίξεων. Δεν υπάρχει κυρίαρχη τάξη την οποία υπηρετούν και τα δυο βασικά κόμματα της περιόδου, δεν υπάρχει συνέχεια του κράτους και των μεγάλων πολιτικών επιλογών, υπάρχει μόνο ένας μεταφυσικός διχασμός όπου η μια πλευρά έχει όραμα και πρόγραμμα και η άλλη αποτελεί ένα οπορτουνιστικό αντιπολιτευτικό συνονθύλευμα.

Τα ίδια τα στοιχεία που παρουσιάζει ο Μαυρογορδάτος αναδεικνύουν τα όρια και τις αντιφάσεις της προσέγγισής του. Παραθέτει, παραδείγματος χάρη, όσα είπε ο Μεταξάς σε κλειστή σύσκεψη με τους εκδότες των εφημερίδων στις 30 Οκτωβρίου 1940:

«Εγώ, κύριοι, όπως επαρκώς σας εξήγησα, ετήρησα μέχρι σήμερον την πολιτικήν του αειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, δηλαδή την πολιτικήν της αυστηράς ουδετερότητος. Έκανα το παν δια να κρατήσω την Ελλάδα μακράν της συγκρούσεως των μεγάλων κολοσσών.

Ήδη, μετά την άδικον επίθεσιν της Ιταλίας, η πολιτική την οποίαν ακολουθώ είναι η πολιτική του αειμνήστου Βενιζέλου. Διότι είναι η πολιτική του συνταυτισμού της Ελλάδος με την τύχην της Δυνάμεως, δια την οποίαν η θάλασσα είναι ανέκαθεν, όπως είναι και δια την Ελλάδα, όχι το εμπόδιον που χωρίζει, αλλά η υγρά λεωφόρος που συνδέει. [...] Δια την Ελλάδα η Αγγλία είναι η φυσική φίλη και επανειλημμένως εδείχθη προστάτρια, ενίοτε δε η μόνη προστάτρια» (σελ.95).

Οι συνέχειες ανάμεσα στις πολιτικές των δυο παρατάξεων του διχασμού, αυτές που δείχνουν την ένταξή τους στο ίδιο ταξικό στρατόπεδο, υπάρχουν στο βιβλίο, αλλά υποβαθμίζονται και ερμηνεύονται άλλοτε ως αδυναμίες του Τσαλδάρη που ήταν «αναξιόπιστος» και άλλοτε ως «μεγαλείο» του Μεταξά!

Με τέτοιες προσεγγίσεις, σημαντικά φαινόμενα ερμηνεύονται επιφανειακά: ο ρατσισμός τον οποίο αντιμετώπισαν όλη εκείνη την περίοδο όχι μόνο οι εβραίοι, οι σλαβόφωνοι ή οι τσάμηδες αλλά και οι πρόσφυγες αποδίδεται στον ... «επαρχιωτισμό» της ελληνικής κοινωνίας, έστω κι αν υπάρχουν σελίδες ολόκληρες που περιγράφουν ρατσιστικές πρωτοβουλίες βενιζελικών παραγόντων, κομματαρχών του Λαϊκού κόμματος και των ίδιων των κυβερνήσεων.

Τα πράγματα γίνονται χειρότερα όταν ο συγγραφέας επιχειρεί να αναφερθεί στο άλλο ταξικό

στρατόπεδο, στην εργατική τάξη και το κίνημά της. Ο Μαυρογορδάτος έχει την άποψη ότι το ΣΕΚΕ και το ΚΚΕ ήταν απομονωμένο όταν ήταν διεθνιστικό και εργατικό και απέκτησε επιρροή μόνο όταν απαλλάχτηκε από τις «δογματικές ταξικές παρωπίδες» του. Θεωρεί καμπή σε αυτή την εξέλιξη το Σύμφωνο Σοφούλη-Σκλάβαινα (το οποίο αναφέρει ως λάθος του Σοφούλη και «μεγάλη και ιστορική» επιτυχία του ΚΚΕ) και φτάνει στο σημείο να βλέπει τις ρίζες του κινήματος της Αντίστασης στη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής στο *«ρεύμα που προήλθε από το Κίνημα του 1935»* (σελ.449).

Τελικά, και τα δυο αυτά βιβλία, και το «1915» και το «1922», δίνουν πολλές χρήσιμες εικόνες και πληροφορίες για όποιον θέλει να μελετήσει την ιστορία του Μεσοπολέμου στην Ελλάδα φεύγοντας από τα κλισέ της «ψωροκώσταινας». Αλλά για να σχηματίσει πραγματική εικόνα χρειάζεται να πάει σε βιβλία που δεν υπάρχουν στις αναφορές του Μαυρογορδάτου: στον Πουλιόπουλο, στον Ψυρούκη, στον Λιβιεράτο...

Πάνος Γκαργκάνας

Σημειώσεις

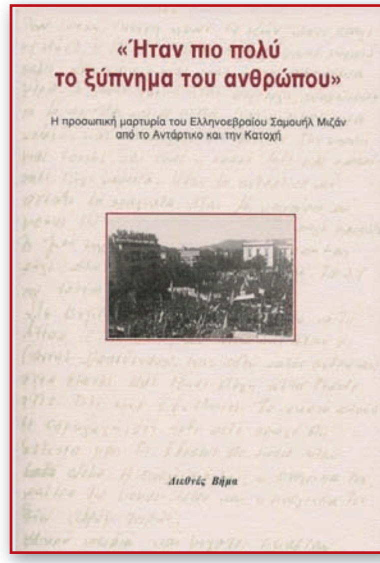
1. 1915 - Ο εθνικός διχασμός. Παρουσίαση στο «Σοσιαλισμός από τα κάτω» Νο 127, Μάρτης-Απρίλης 2018
2. Πέτρου Ιατρίδη, «Αγρότες και επανάσταση», περιοδικό Επανάσταση Νο7, χειμώνας 1970-71, σελ.29. «Ιστορικά ποτέ δεν υπήρξε στην Ελλάδα μια τάξη ανεξάρτητων μικροπαραγωγών. Η καθυστέρηση με την οποία έγινε η αγροτική μεταρρύθμιση εξασφάλισε την υποδούλωση των αγροτών στο μονοπωλιακό κεφάλαιο από την αρχή. Σαν θεσμός, η μικροϊδιοκτησία ήταν ξεπερασμένη πριν ακόμη καθιερωθεί».

«Ήταν πιο πολύ το ξύπνημα του ανθρώπου»

Σαμουήλ Μιζάν

Σελίδες 166, 7,4 ευρώ

Εκδόσεις Διεθνές Βήμα, 2018



«...ο πόλεμος για αντίσταση έχει αίσθημα, έχει αγάπη, έχει αλληλεγγύη, αυτοσεβασμό, έχει ιδανικά, έχει τραγούδι, μόρφωση, ομορφιά, δεν υπάρχουν θρησκευτικές, φυλετικές διακρίσεις. Δημιουργεί μια εξελιγμένη κοινωνία, μπορεί και τριάντα χρόνια μπροστά».

Η προσωπική μαρτυρία του Ελληνοεβραίου Σαμουήλ (Σάμη) Μιζάν από το Αντάρτικο και την Κατοχή, που μόλις πήρε τη μορφή του βιβλίου με τον τίτλο «Ήταν πιο πολύ το ξύπνημα του ανθρώπου», κερδίζει αναμφισβήτητα μια εξέχουσα θέση στις εκδόσεις για την ιστορία της περιόδου. Πρόκειται για ένα μοναδικό αυτοβιογραφικό ντοκουμέντο που ζωντανεύει με πολύ γλαφυρό και άμεσο τρόπο το ρόλο που έπαιξαν οι απλοί άνθρωποι στον αγώνα ενάντια στη ναζιστική κατοχή. Και, ακόμα πιο σημαντικό, αναδεικνύει την κατά κύριο λόγο άγνωστη –αν όχι θαμμένη- συμμετοχή των Εβραίων της Ελλάδας στην Αντίσταση στο πλευρό της Αριστεράς.

Όπως μαθαίνουμε εισαγωγικά από την κόρη του Σαμουήλ Μιζάν, Λουίζα και τον σύζυγό της, Μωυσή Λίτση, το κείμενο, γραμμένο *«τη χρονιά που εκείνος θα έκλεινε τα 70, δηλαδή το 1995»*, βρέθηκε τυχαία το Μάη του 2017 και ενώ ο συγγραφέας του, που *«σπανίως μιλούσε για το αντάρτικο και την εποχή της κατοχής»*, είχε ήδη φύγει από τη ζωή έξι χρόνια. Μέσα από τις 99 (αριθμημένες στο χειρόγραφο) σελίδες του, παρακολουθούμε τη σταδιακή μεταμόρφωση του Σάμη: από νεαρό μαθητή γυμνασίου, μόλις 17 χρονών, που την 28η Οκτώβρη του 1940 χαιρόταν με τους συνομήλικούς τους γιατί *«τα μαθήματα σταματούν»*, σε «καπετάν-Ξένο» και σημαντικό μαχητή της Αντίστασης μέσα από τις γραμμές του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ. Και μεταφερόμαστε στη «ζωή του βουνού», στην περιοχή του Πηλίου όπου και έδρασε: με τις επικίνδυνες αποστολές και επιχειρήσεις αλλά και τους δικούς της «κανόνες» και «κώδικες», εμπνευσμένους από τη συλλογική δράση και τα κομμουνιστικά οράματα, διαμετρικά αντίθετους με τους καπιταλιστικούς του κέρδους, των διακρίσεων και του ανταγωνισμού.

Όπως περιγράφει ο Σάμη σε ένα σημείο: *«Υπήρχε τότε κάτι άλλο αξιοπρόσεκτο. Η ισότητα των φύλων. Πριν από 50 και κάτι χρόνια δεν υπήρχαν αγόρια και κορίτσια. Μόνο αγωνιστές. Κορίτσια ήταν στον ΕΛΑΣ με το όπλο, δίπλα δίπλα στον άνδρα, με τις ίδιες ακριβώς αποστολές. Ήταν και οι σχέσεις των δύο φύλων διαφορετικές. Καταργήθηκαν τα ταμπού στις σχέσεις αυτές, αρκεί να ήταν επιθυμία και των δυο. Αλλοίμονο για το αντίθετο. Η τιμωρία ήταν αυστηρότατη.*

Πριν από τον πόλεμο υπήρχε ο πλατωνικός έρωτας. Στην περίοδο του αντάρτικου αυτό άλλαξε. Όπως όλα τα άλλα. Είναι περίεργο από τη μια στιγμή στην άλλη,

έγινε μια άλλη κοινωνία. Μια κοινωνία που είχε ημερομηνία ενάρξεως και δυστυχώς, ημερομηνία λήξεως. Μετά πέσαμε στα ίδια, στα προηγούμενα. Μια οπισθοδρόμηση στην πρόοδο. Τι περίεργο! Έφυγε το αντάρτικο και έφυγαν τα πάντα».

Και σε ένα άλλο: «[Ο απελευθερωτικός Αγώνας] *δίδαξε τη συντροφικότητα. Ο απελευθερωτικός Αγώνας διαμόρφωσε χαρακτήρες. Η φροντίδα, η αγάπη, η συμπαράσταση, η βοήθεια και όλα αυτά τα ωραία συναισθήματα πήραν τη θέση της αδιαφορίας και του ατομισμού*». Δεν είναι τυχαίο ότι διαχωρίζει αυτή την περίοδο της ζωής του από όλη την υπόλοιπη λέγοντας κάποια στιγμή: «*Σήμερα είμαι 70 ετών. Σήμερα είμαι 67 ετών και 3 ετών αντάρτικο*».

Η στρατηγική της «εθνικής ενότητας» που ακολουθεί η ηγεσία του ΚΚΕ και που εκφράζεται όλο και περισσότερο στους συμβιβασμούς της με την αστική κυβέρνηση της Μέσης Ανατολής, θα αρχίσει από νωρίς να ταλανίζει τον Σαμουήλ για την προοπτική του αγώνα. Στη συνέχεια θα ταχτεί, όπως η πλειονότητα των ανταρτών και των καπετάνιων, κατά της συμφωνίας της Βάρκιζας. Για να βρεθεί, όπως χιλιάδες άλλοι, από «ήρωας» της απελευθέρωσης που τον σήκωναν στα χέρια όταν το τάγμα του έμπαινε πανηγυρικά στο Βόλο, πολιτικός κρατούμενος για δυο χρόνια στις φυλακές της Κασσαβέτειας και των Τρικάλων και μετά κυνηγημένος στην Αθήνα. Λέει την άποψή του χωρίς περιστροφές:

«Σήμερα κατηγορούνται οι αντάρτες για σφαγές, λεηλασίες, βιασμούς, εμπρησμούς που έγιναν την εποχή εκείνη του Δεκεμβρίου του 1944 από όπου πήραν και το όνομα Δεκεμβριανά. Εγώ τότε και τώρα ακόμα, αυτά δεν τα πίστεψα ποτέ... Ήταν όμως η αρχή της λάσπης που ρίξαν στον απελευθερωτικό αγώνα μας. Ήταν δυστυχώς η αρχή. Γιατί με τα σύμφωνα, με τις αποφάσεις τους που πάρθηκαν στη Βάρκιζα, ο στρατός μας διαλύθηκε. Θυμάμαι τη μέρα εκείνη που ο καπετάνιος του Τάγματος μας κάλεσε και είμαστε έξω από την Αθήνα και μας είπε να παραδώσουμε τον οπλισμό μας, διαλύεται ο ΕΛΑΣ και ότι ο καθένας πρέπει να γυρίσει σπίτι του. Από αυτή τη στιγμή είσαστε πολίτες. Και κείνη τη στιγμή άνοιξε ένας λάκκος όπου πετάξαμε τον αγώνα μας μαζί με την περηφάνια ενός στρατού που άφησε εκεί στα λαγκάδια, στα βουνά εκατοντάδες ίσως και χιλιάδες θύματα και νεκρούς και τραυματίες και ανάπηρους. Και αυτοί όλοι τώρα περιφρονημένοι από την πολιτεία διώχνονταν σαν κοινοί εγκληματίες, από ποιους; Απ' αυτούς που εγκατέλειψαν την πατρίδα τους, για να σώσουν το κεφάλι τους, πήγαν μακριά από τη φωτιά να πολεμήσουν δήθεν από κει τον εχθρό. Εξασφαλισμένοι και μακριά».

Η κατάταξή του στον ελληνικό στρατό το 1947, που τον έφερε απέναντι στον Δημοκρατικό Στρατό στον εμφύλιο, ίσως «ξενίσει» και πολύ λογικά τον αναγνώστη. Πώς γίνεται ένας καπετάνιος του ΕΛΑΣ και μέλος του ΚΚΕ να βρεθεί στην ίδια πλευρά με τους ταξικούς εχθρούς, αυτούς που κατά τη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής έφυγαν για «να σώσουν το κεφάλι τους»; Μέσα από την αφήγηση του συγγραφέα, γίνεται φανερό ότι αυτό ήταν αποτέλεσμα της ήττας και της απογοήτευσης που ακολούθησε τη Βάρκιζα και της πολιτικής εγκατάλειψης που επεφύλαξε η ηγεσία του κόμματος σε πολλούς αγωνιστές του, ειδικά σε όσους διαφώνησαν με τη συμφωνία. «Απαίσιος εμφύλιος» και «κακοτυχία» είναι οι λέξεις με τις οποίες χαρακτηρίζει αυτή την περίοδο της ζωής του ο ίδιος.

Η κρίσιμη στιγμή, η επαναστατική ευκαιρία, είχε χαθεί το Δεκέμβρη του '44. Γι' αυτό και δεν έχει άδικο όταν γράφει ότι θεωρούσε το «δεύτερο αντάρτικο» ένα «*ανόητο εγχείρημα που δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί σε καμία περίπτωση*», ότι ο κόσμος «*δεν ήθελε άλλο πόλεμο, από οπουδήποτε προήρχετο αυτός και για οποιοδήποτε σκοπό γινόταν*». Κάνει λάθος όμως όταν λέει ότι ίσως τελικά «*δεν έπρεπε ένας απελευθερωτικός αγώνας να βαπτισθεί σοσιαλιστικός*». Ο αγώνας ήταν σοσιαλιστικός. Το πρόβλημα ήταν ότι δεν είχε την ηγεσία που άξιζαν άνθρωποι σαν τον Σαμουήλ Μιζάν.

Λένα Βερδέ

Ο Πλάτων στη Βαγδάτη

ή Το φως της Ανατολής

John Freely

Σελίδες 372, 19.9 ευρώ

Εκδόσεις Πατάκη, 2013

Πολύ συχνά ακούμε σχολιαστές ή διαβάζουμε βιβλία για την Ιστορία της Επιστήμης που μοιάζει σαν να έχει υπάρξει ένα άλμα από την αρχαία Ελλάδα στην ευρωπαϊκή Αναγέννηση χωρίς να έχει μεσολαβήσει τίποτα στο ενδιάμεσο. Η αλήθεια είναι πως όταν στην Ευρώπη επικρατούσε ο Μεσαίωνας, οι «Σκοτεινοί Χρόνοι» –μια μακρά περίοδος που η ανθρωπότητα πισωγύρισε στην επιστήμη, την τεχνολογία, την τέχνη– ο αραβο-ισλαμικός κόσμος περνούσε μια περίοδο Χρυσής Εποχής όπου ανθούσε ένας τεράστιος πολιτισμός. Βοήθησε να διατηρηθεί η σοφία του αρχαίου κόσμου και πρόσθεσε πολλά σε αυτήν την κληρονομιά.

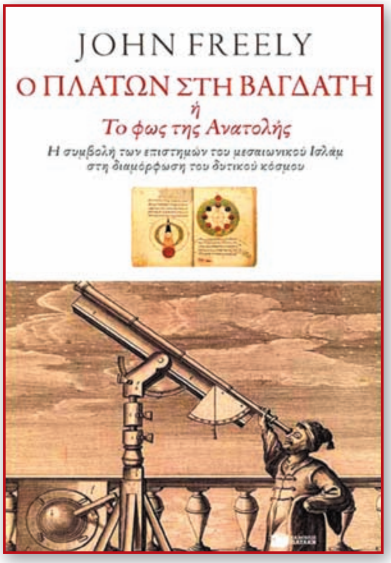
Το βιβλίο του John Freely «Ο Πλάτων στη Βαγδάτη», περιγράφει το μέγεθος αυτού του επιτεύγματος και πώς η φλόγα της δημιουργικότητας που ξεκίνησε στη Βαγδάτη, τελικά γέννησε την επιστήμη στη Δύση. (Ο πρωτότυπος τίτλος του βιβλίου είναι «Το φως της Ανατολής - Η συμβολή των

επιστημών του μεσαιωνικού Ισλάμ στη διαμόρφωση του δυτικού κόσμου»).

Η Βαγδάτη του 8ου και του 9ου αιώνα, με ένα εκατομμύριο κατοίκους, ήταν η μεγαλύτερη πόλη στον κόσμο. Ο Freely, καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Βόσπορου στην Ισταμπούλ, διηγείται την ιστορία της γέννησης της ισλαμικής επιστήμης στην αυλή των Αββασιδών χαλίφηδων που ξεκινά με τη μετάφραση των ελληνικών χειρογράφων στα αραβικά: από τη φιλοσοφία του Αριστοτέλη και την αστρονομία του Πτολεμαίου, μέχρι τη μαθηματική φυσική του Αρχιμήδη, τη γεωμετρία του Ευκλείδη και την ιατρική του Ιπποκράτη. Συνεχίζει με το πώς αυτά βελτιώθηκαν με τη γνώση που αποκτήθηκε από τους πολιτισμούς της Μεσοποταμίας (σημερινού Ιράκ), της Ινδίας και της Κίνας.

Αλλά ο καθοριστικός ρόλος των Αράβων στις επιστήμες δεν "περιορίστηκε" μόνο στο μεταφραστικό έργο που διάσωσε μεγάλο μέρος του πλούτου της αρχαιότητας. Ο Freely περιγράφει στη συνέχεια το πώς οι επιστήμονες του ισλαμικού κόσμου ανέπτυξαν και επέκτειναν αυτή τη γνώση και πώς αστρονόμοι, φυσικοί, ιατροί, φιλόσοφοι και μαθηματικοί την άπλωσαν από την Σαμαρκάνδη και τη Βαγδάτη στην Κόρδοβα, το Τολέδο και ακόμα πιο πέρα.

Ο οργασμός των επιστημονικών αναζητήσεων στον αραβικό κόσμο έθρεψε μερικούς από τους μεγαλύτερους στοχαστές που έχει δει η ανθρωπότητα: Τον αλ Χουαρίζμι, τον πατέρα της άλγεβρας. Τον αλ Μπιρουνί, που στο πρωτοπόρο έργο του περιγράφει πάνω από 700 φάρμακα και τις θεραπευτικές τους ιδιότητες. Τον ιμπν Σαχλ και τον ιμπν αλ Χαϊθαμ που ανακάλυψαν το νόμο της διάθλασης και τους νόμους των κατόπτρων στην οπτική. Τον ιμπν Σίνα, που το σύγγραμμά του Αλ Κανούν φι αλ-τιμπ, έγινε ο βασικός οδηγός για τους γιατρούς στη Δύση. Τον αλ



Μπατανί, στου οποίου τις αστρονομικές παρατηρήσεις στηρίχθηκε ο Γαλιλαίος. Τον αλ Τούσι, που το μαθηματικό του μοντέλο με το οποίο είχε απλοποιήσει τον υπολογισμό της τροχιάς των πλανητών στο γεωκεντρικό σχήμα του Πτολεμαίου, χρησιμοποίησε ο Κοπέρνικος στο δικό του ηλιοκεντρικό σχήμα. Ο κατάλογος είναι πραγματικά πολύ μεγάλος.

Στο μεγάλο πολιτισμικό χωνευτήρι της Βαγδάτης και των άλλων κέντρων του αραβο-ισλαμικού κόσμου υπήρχαν ιδρύματα, όπως το Μπαϊτ αλ Χίκμα (Ο Οίκος της Σοφίας), που συγκέντρωνε μουσουλμάνους, χριστιανούς και εβραίους στοχαστές από τον 9ο μέχρι το 13ο αιώνα. Όπως συνέβαινε και στις δεκάδες βιβλιοθήκες της Κόρδοβα στην Ανδαλουσία.

Ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση του Freely, σε σχέση με τη θέση των γυναικών, ότι *«στα ισλαμικά σχολεία της Κόρδοβα εργάζονταν αρκετές γυναίκες αντιγραφείς, όπως και στην αγορά βιβλίων της πόλης, όπου οι περισσότερο μορφωμένες γυναίκες απασχολούνταν ως δασκάλες και βιβλιοθηκάριοι... κάποιες, ακόμα και ως γιατροί ή νομικοί»*.

Η ανάπτυξη των επιστημών έφερνε μαζί και την εξέλιξη της τεχνολογίας. Αλλά προηγουμένως, η ίδια η τεχνολογία είχε βοηθήσει με την εισαγωγή της γνώσης του χαρτιού από τους Κινέζους μετά την ήττα των τελευταίων από τους Άραβες το 751. Στα τέλη του 8ου αιώνα άρχισε να παράγεται χαρτί στη Βαγδάτη και μερικές δεκαετίες αργότερα υπήρχαν στην πόλη πάνω από 100 μύλοι παραγωγής χαρτιού. Από δίπλα υπήρξε μια γρήγορη εξέλιξη και όλων των τεχνολογιών που απαιτεί η παραγωγή βιβλίων (μελάνια, κόλλες, δέρμα για βιβλιοδεσία κλπ). Ο συγγραφέας παρατηρεί ότι η συμβολή των Αράβων στην ανάπτυξη της τεχνολογίας εξακολουθεί να είναι υποτιμημένη. Αφιερώνει δυο κεφάλαια στην αραβο-ισλαμική τεχνολογία που συμπεριλάμβανε συσκευές μέτρησης του χρόνου, πολεμικά εργαλεία, χημικές επεξεργασίες, υφαντουργία, βελτίωση των νερόμυλων και κατασκευές οριζόντιων ανεμόμυλων (για πρώτη φορά) και όργανα μελέτης του ουρανού στα πρώτα αστρονομικά παρατηρητήρια σαν αυτό της Μαράγα και της Σαμαρκάνδης.

Όλος αυτός ο πλούτος των γνώσεων πέρασε απ' τον 12ο αιώνα και μετά στην Ευρώπη. Ένα δεύτερο μεταφραστικό κύμα, αιώνες μετά το πρώτο, εξελίχθηκε με ραγδαίους ρυθμούς: η μετάφραση από τα αραβικά στα λατινικά, όχι μόνο των κλασικών του αρχαίου κόσμου, αλλά και των στοχαστών του Ισλάμ. Η πύλη εισόδου ήταν κατά κύριο λόγο οι αραβικές πόλεις της Ιβηρικής χερσονήσου (της αλ Ανταλούς) πριν και μετά την ανακατάληψή τους από τα χριστιανικά βασίλεια του βορρά, αλλά και άλλες πόλεις της Ευρώπης που είχαν έντονες εμπορικές σχέσεις με τον αραβο-ισλαμικό κόσμο, σαν τη Βενετία. Στο ξεκίνημα του 16ου αιώνα όλα τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια είχαν στις βιβλιοθήκες τους λατινικές μεταφράσεις κάθε αραβικού έργου. Ο Freely αφιερώνει τα τελευταία κεφάλαια του βιβλίου στην επιρροή των Αράβων πάνω στους μεγάλους στοχαστές της επιστημονικής επα-

νάστασης στην Αναγέννηση.

Το βιβλίο του Freely, περιγράφοντας ένα μεγάλο πολιτισμό, δίνει μια λεπτομερή εικόνα της προσφοράς των Αράβων στην εξέλιξη των επιστημών. Είναι γραμμένο σε στυλ εγκυκλοπαιδικό, όπου ο συγγραφέας προσπαθεί να περιγράψει με όσο μεγαλύτερη ακρίβεια μπορεί τη συνεισφορά όλων των βασικών προσώπων της επιστημονικής παράδοσης του Ισλάμ. Αυτό που λείπει από το βιβλίο είναι οι αναφορές στους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες που καθόρισαν αυτήν την εξέλιξη.

Μια ουσιαστική, από μαρξιστική σκοπιά, ανάλυση του ίδιου θέματος μπορείτε να διαβάσετε στο άρθρο του Πάνου Γκαργκάνα με τίτλο «Επιστημονικά αντίδοτα στην Ισλαμοφοβία» στο τεύχος 88 αυτού του περιοδικού (μια εκτενή παρουσίαση του αγγλικού βιβλίου «Ιχνηλάτες - Ο Χρυσός Αιώνας των Αραβικών Επιστημών» του Τζιμ αλ Χαλίλι).

Κώστας Πίττας

Το Εθνικό Ζήτημα στην εποχή μας

Η κρίση του ευρωατλαντισμού και η Ελλάδα

Πέτρος Παπακωνσταντίνου

Σελίδες 88, 5 ευρώ

Εκδόσεις Τόπος, 2018

Το νέο βιβλίο «Το Εθνικό Ζήτημα στην εποχή μας, η κρίση του ευρωατλαντισμού και η Ελλάδα» (εκδόσεις Σύγχρονη Ριζοσπαστική Θεωρία) του Πέτρου Παπακωνσταντίνου είναι χωρισμένο σε δύο μέρη.

Στα τρία πρώτα κεφάλαια του πρώτου μέρους ο συγγραφέας ασχολείται με *«τις αλλαγές που έφερε η λεγόμενη παγκοσμιοποίηση στη συγκρότηση των εθνών»*, την *«άνοδο και την πτώση του ευρωπαϊκού σχεδίου»* και την *«κρίση της παγκοσμιοποίησης τα τελευταία χρόνια»* ενώ στο τέταρτο εστιάζει *«στα καίρια θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας που αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα μας»*.

Τα τρία κεφάλαια του Παραρτήματος που εμπεριέχονται στο δεύτερο θεωρητικό μέρος του βιβλίου, έχουν σαν θέμα «Πατρίδες και Τάξεις, Το έθνος και οι εθνικισμοί στην Ιστορία και τη θεωρία» και αποτελούν κατά τον συγγραφέα *«τα ιστορικά και ενοιολογικά θεμέλια της ανάλυσης που έχει προηγηθεί»*.

Κυρίαρχη θέση του συγγραφέα είναι ότι το «έθνος είναι ο μεγάλος επιζών από τις ιδεολογικές καταρρεύσεις της εποχής μας» και την στηρίζει σε γεγονότα όπως η ανάδειξη Τραμπ στην προεδρία των ΗΠΑ, το Brexit, η άνοδος εθνικιστικών κομμάτων σε μια σειρά από χώρες της Ευρώπης αλλά και το κίνημα ανεξαρτησίας σην Καταλονία.

Πρόκειται για μια λάθος ανάλυση. Σε αντίθεση με όλες τις θεωρίες που ήθελαν την παγκοσμιοποίηση του καπιταλισμού να οδηγεί στην παρακμή των εθνών-κρατών τις δύο προηγούμενες δεκαετίες, αυτό δεν συνέβη ποτέ πραγματικά. Οι «σύγχρονες αυτοκρατορίες του κεφαλαίου» συνέχισαν όλο αυτό το διάστημα και εξακολουθούν σήμερα να έχουν την στήριξη ισχυρότατων εθνών-κρατών. Προφανώς υπάρχει «αλλαγή σκηνικού», αλλά αυτή δεν αφορά το πλαστό δίπολο παγκοσμιοποίηση εναντίον έθνους-κράτους.

Το κυρίαρχο ζήτημα που αναδεικνύεται σήμερα είναι η αδυναμία του καπιταλισμού σε παγκόσμιο επίπεδο να βρει διεξόδους στην μακρόσυρτη κρίση που αντιμετωπίζει μετά και το τελευταίο του κραχ το 2007-8. Αυτή η αδυναμία έχει δύο ταυτόχρονες συνέπειες:

Επιθέσεις ενάντια στην εργατική τάξη, που όμως δεν μένουν αναπάντητες, οδηγώντας σε ταξική πόλωση και φέρνοντας στο προσκήνιο μια νέα αριστερή ριζοσπαστικο-



ποίηση. (Ειδικότερα στην Ελλάδα, είναι ανέκδοτο να μιλάμε για το «έθνος» ως μεγάλο επιζώντα: Οκτώ χρόνια σκληρών αντιμνημονιακών μαχών, χιλιάδων απεργιών και δεκάδων πανεργατικών απεργιών, γκρέμισαν κυβερνήσεις και άλλαξαν άρδην το πολιτικό σκηνικό, που είχε διαμορφωθεί εδώ και δεκαετίες προς τα αριστερά, χωρίς να έχουν κανένα κυρίαρχο «πατριωτικό» πρόσημο).

Και δεύτερον, όξυνση των ανταγωνισμών ανάμεσα στις μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις αλλά και τους τοπικούς υποϊμπεριαλισμούς της περιφέρειας, στο πλαίσιο των οποίων «ανθίζει» ο εθνικισμός, που καλλιεργείται από τα πάνω από αστικές κυβερνήσεις και αντιπολιτεύσεις. Με στόχο αφενός να στηρίξει τις «εθνικές διεκδικήσεις» της κάθε αστικής τάξης απέναντι στους ανταγωνιστές της, αφετέρου να εκτονώσει τη λαϊκή δυσαρέσκεια καλώντας σε «ομοψυχία» απέναντι σε «εθνικές απειλές» εκτός των συνόρων αλλά και εντός ενάντια σε μειονότητες, πρόσφυγες και μετανάστες.

Ο συγγραφέας υποτιμάει το μέγεθος και τον ταξικό χαρακτήρα του εργατικού κινήματος ενώ αντιστρόφως, το «εθνικό» λαϊκό αίσθημα παρουσιάζεται σαν μια αυθόρμητη δύναμη από τα κάτω που η Αριστερά πρέπει να αγκα-

λιάσει, αντιπαραθέτοντας σε έναν αντιδραστικό εθνικισμό έναν αριστερό πατριωτισμό. Στην Ελλάδα, εντοπίζει σαν βασικές προτεραιότητες αυτού του πατριωτισμού την ανάκτηση της «εθνικής λαϊκής κυριαρχίας» η οποία ήδη έχει χαθεί ή απειλείται από τρεις παράγοντες: το ΝΑΤΟ, το νέο «γερμανικό οικονομικό ράιχ» της ευρωζώνης αλλά και την Τουρκία.

Υπάρχουν σήμερα, παλαιά και νέα ζητήματα εθνικής καταπίεσης ανοιχτά σε πολλές μεριές του πλανήτη; Προφανώς! Αλλά το ελληνικό κράτος δεν είναι ούτε Παλαιστίνη ούτε Κουρδιστάν ούτε Καταλονία, ώστε οι κομμουνιστές να χρειάζεται να υποστηρίξουν κριτικά εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα (με στόχο όχι βέβαια μια νέα «εθνική κυριαρχία» αλλά την μετατροπή τους σε ταξικά, όπως υποστήριζαν ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι).

Η συμμετοχή της Ελλάδας στους διεθνείς οργανισμούς του ΝΑΤΟ και της ΕΕ είναι η απόδειξη ότι ο ελληνικός καπιταλισμός ως το παλαιότερο σύγχρονο εθνικό κράτος των Βαλκανίων παίζει κυρίαρχο ρόλο όχι μόνο στην επικράτεια αλλά σε όλη τη γειτονιά. Δεν είναι ούτε αποικία ούτε καταπιεσμένη εθνότητα ή υπό κατοχή κράτος. Το γεγονός ότι σήμερα είναι ο αδύναμος κρίκος της καπιταλιστικής φούσκας και της ΕΕ και το ότι η εργατική τάξη της Ελλάδας καλείται να πληρώσει τα σπασμένα, δεν ακυρώνει τη θέση του σαν ένα κυρίαρχο καπιταλιστικό κράτος.

Ούτε πρόκειται να ακυρωθεί αυτή η θέση αν αύριο βρεθεί να είναι ο αδύναμος κρίκος μιας ιμπεριαλιστικής αλυσίδας συμμαχιών με τις ΗΠΑ και «αξόνων» όπως αυτός που έχει χτίσει με το δολοφόνο κράτος του Ισραήλ και την δικτατορία του Σίσι στην Αίγυπτο. Αν απειλείται κάποιος από την συμμετοχή του ελληνικού κράτους σε αυτούς τους οργανισμούς και αυτούς τους άξονες, δεν είναι τα «εθνικά κυριαρχικά δικαιώματα» αλλά η εργατική τάξη που όπως παλαιότερα έτσι και σήμερα πληρώνει τα σπασμένα των εξορμήσεων και των διεκδικήσεων του ελληνικού καπιταλισμού.

Για τον συγγραφέα, η έξοδος από το ΝΑΤΟ και το κλείσιμο των βάσεων δεν τίθενται σε ένα αντικαπιταλιστικό, αντιιμπεριαλιστικό πλαίσιο αλλά στην κατεύθυνση «μιας ανεξάρτητης Ελλάδας» με «αμοιβαία επωφελείς σχέσεις» με τις ΗΠΑ, τις χώρες της ΕΕ, τη Ρωσία και την Κίνα, μιας Ελλάδας που *«οφείλει να αξιοποιήσει τις αντιθέσεις και τους ανταγωνισμούς των μεγάλων δυνάμεων χωρίς να προσδένει τη μοίρα της σε κανένα κέντρο»*. Προσάπτει «έλλειψη τόλμης» στην ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ που δεν εφάρμοσε τα «σχέδια β», εστιάζοντας κυρίως στην έξοδο από το κοινό νόμισμα, φέρνοντας παραδείγματα από χώρες εκτός της ευρωζώνης που «τα πήγαν καλά».

Όμως, το πρόβλημα του ΣΥΡΙΖΑ ήταν και παραμένει η έλλειψη μιας αντικαπιταλιστικής στρατηγικής που θα συγκρουστεί με τους ιμπεριαλιστικούς θεσμούς και τον ίδιο τον ελληνικό καπιταλισμό, τους τραπεζίτες, το ΣΕΒ και τους εφοπλιστές, αξιοποιώντας την δύναμη της εργατικής τάξης και των φτωχών στρωμάτων.

Εκεί που μπατάρει εντελώς στη λάθος κατεύθυνση η θέση του Πέτρου Παπακωνσταντίνου είναι οι ανταγωνισμοί με την Τουρκία: *«Οι απόψεις που θέτουν την Ελλάδα και την Τουρκία στο ίδιο περίπου επίπεδο, κάνοντας λόγο για “δύο ιμπεριαλιστικές χώρες” έτοιμες να ριχτούν σε ένα πόλεμο που θα είναι “άδικος και από τις δύο πλευρές” μόνο από κάποιον πεισματικό εθνομαζοχισμό θα μπορούσαν να αιτιολογηθούν»* υποστηρίζει. Και αλλού: *«Η συμπεριφορά των ελληνικών κυβερνήσεων είναι κατά βάση φοβική υπό το βάρος του Αττίλα και της κρίσης των Ιμίων»*.

Ένας πόλεμος σήμερα του ελληνικού καπιταλισμού και κράτους με τον τουρκικό θα είναι ένας δίκαιος πόλεμος, υποστηρίζει ο συγγραφέας. Παλαιές διεκδικήσεις και μονομερείς ενέργειες του ελληνικού καπιταλισμού να μετατρέψει, με την επέκταση στα 12 μίλια, το Αιγαίο σε ελληνική λίμνη και νέες όσον αφορά στα «κυριαρχικά δικαιώματα» στις ΑΟΖ της Ανατολικής Μεσογείου, καταπίνονται αμάσητες. Συνθήκες (που στέρησαν πχ το δικαίωμα στους Κούρδους να έχουν το δικό τους κράτος) και «Δίκαια της Θάλασσας» που έχουν τη βούλα των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, θεωρούνται θέσφατα. Τα συμφέροντα του τουρκικού λαού -και σωστά- διαχωρίζονται από τα συμφέροντα και τις επιθετικές βλέψεις της τουρκικής άρχουσας τάξης, αλλά οι επιθετικές βλέψεις της ελληνικής άρχουσας τάξης ούτε καν υφίστανται.

Έχοντας ήδη μιλήσει για δίκαιο πόλεμο και «φοβικές συμπεριφορές», το συμπέρασμα ότι υπάρχει *«απόλυτη προτεραιότητα στην προσπάθεια για την αποτροπή ενός πολέμου με την Τουρκία»* μοιάζει αδειανό πουκάμισο, ιδιαίτερα όταν και αυτό είναι υπό αίρεση, καθώς αν οδηγηθούμε στον πόλεμο, τότε, *«δεν υπάρχει δίλημμα»*...

Στο όνομα τάχα του «αντιμπεριαλισμού», ο συγγραφέας αντί να κλείνει, ανοίγει το δρόμο σε αυτό που ρητά δηλώνει ότι θέλει να αποφύγει, δηλαδή τον εθνικισμό, κυρίαρχη έκφραση του οποίου στην Ελλάδα είναι ο αντιτουρκισμός.

Η παράδοση του επαναστατικού ντεφαιτισμού του Λένιν και των μπολσεβίκων κρίνεται ανεπίκαιρη για την Ελλάδα του σήμερα ενώ οι θέσεις τους για την εθνική αυτοδιάθεση και τα εθνικοαπλευθερωτικά κινήματα (όπως και αυτές του Μαρξ και του Ένγκελς για το εθνικό ζήτημα) διαστρέφονται και χρησιμοποιούνται επιλεκτικά κατά το δοκούν -αυτό είναι ίσως το μεγαλύτερο από μια σειρά προβλήματα και αντιφάσεις που αφορούν στο τελευταίο θεωρητικό Παράρτημα του βιβλίου.

Γιώργος Πίττας